

C
1115.
9.

HA SCHACHAR

(Die Morgenröthe.)

Dann wird anbrechen gleich dem Morgen-
roth dein Licht, und deine Heilung schnell ge-
deihen. (Jesaja 58, 8)

Hebräisches Organ

für

Wissenschaft, Bildung und Leben,

herausgegeben

von

Peter Smolensky.

Erscheint in 12 Heften à 5 Bogen. Preis in Oestr. 6 fl. in
England, Dänemark, Schweden, Rumänien und Türkei 7 fl.
— Deutschland 4 Thlr. — in Frankreich 22 Francs. — in
Russland 5 Rubel. — in Amerika 4 Dollar Gold. — Auf
Velinpapier 8 fl. 9 fl. — 6 Thlr. — 8 Rubel — 30 Fres. —

Abonnements ganz und halb.

Geehrte Zuschriften sind zu richten: An **Peter Smolensky,**
Maria-Theresienstrasse Nr. 19.

VIII. Jahrgang.

9. Heft.

WIEN, Mai 1877.

Verlag des Herausgebers.

Buchdruckerei von Georg Brög in Wien, IX., Maria Theresienstrasse 19.

(Unter Bethheiligung und Leitung von P. Smolensky.)

הַשְׁמֵרָה

רומעניען ומירקויא 7
פֿל. ועל ביר וועלין
מובחר 8 פֿלאר.
באָסמרייך וביתר
הארצות 9 פֿלאר.
6 טהאל. 8 רויכ.
30 פֿראַנק.

מהירו באָסמרייך עם
פארטא 6 ל. בכל
ארץ אשכנז 4 טהל.
בארץ רוסי 5 רויכ.
בצרפת 22 פֿראַנק.
בארצות בריטאניה,
שוועדען, דענעמארק

יאיר נתיב על דרכי בני ישראל בעתות העבר וההרה

אַז יִבְקַע פֿשַׁחַר אֹרֶךְ וְאָרְכָתָהּ מִהֶרֶה תִּצְמַח.

(ישעיה ביה ה')

בו יבואו

- א) מאמרי חכמה, דברי הימים, תולדות אנשי השם, תולדות השיר והמליצה בשפת עבר.
- ב) חכמת הטבע.
- ג) ספורים, שירים ומסעות, בקורת הספרים הכתובים בשפת עבר.
- ד) באורים בכתבי הקדש, בתלמוד מדרשים ואגדות.
- ה) חדשות הנעשות בקרב בית ישראל, ידיעת ספרים.
- ו) מכתבי אנשי השם.
- ז) ספרים עתיקים הנמצאים בכתבי יד.

יוצא לאור

על ידי

פּרִיץ בֶּן מֹשֶׁה סַמְאֵלֶענְסְקִין.

שְׁנֵה שְׁמִינִית.

חֹבֶרֶת ט'

לְחֹדֶשׁ סִיוָן.

וויצען, תרל"ז.

בדפוס של געאָרנ בראָג ושותפו פ. סמאָלענסקי.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

C. 1115, 9.

ת לחדש. כל חוברת תכיל חמשה

ששה פלאר. בארצות בריטאניה.

שבעה פלאר. בכל ארצות אשכנז

פראנק. בארץ רוסיא חמשה ר"ב.

ז החצי מהמחיר הזה —

מונה פלאר. — תשעה פלאר. —

ששה ר"מ, — שמונה ר"ב — שלשים פראנק —

מחיר חוברת אחת שמונים קר. ומחיר רבע שנה כמחיר שלש חוברות.

לוח המאמרים לחוברת ט.

- (א) עת למעת מאת המו"ל.
- (ב) חזיון מאת קוהרנאס.
- (ג) גאה וגאון מאת מנשה בן ישראל.
- (ד) שיחות הני צנתרא מאת יחץ בן רחצה.
- (ה) שירי ציון מאת לוריא.
- (ו) הכלוא משירי פלמיאל.
- (ז) הוספה אל חלופי מנהגים מאת ד"ר מיללער.
- (ח) הירושה ספור גדול מאת המו"ל.
- (ט) ממקור ישראל מאת א. שולמאן (בסמנים מיוחדים) מן צד 129 עד 136.
- (י) מחולת המות מאת ד"ר רובין (בסמנים מיוחדים) מן צד 57 עד 64.
- (יא) השודדים בצוהרים ספור מאת יקותיאל בערמאן (בסמנים מיוחדים) מן צד 81 עד 88.
- (יב) הוספה.

אלה החפצים להדפיס איזה דבר בהשחרר לטובת עצמם או שירים ומאמרים אשר לא אוכל לאספם להשחרר מאיזה מעם שיהיה יוכלו לתתם בהוספה ומחיר כל צד בהוספה שלשה פלאר, או שני ר"ב, ואחריות ההוספה לא עלי היא. —
המו"ל.

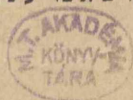
בערים אחרות יוכלו ההותמים לפנות גם אל הסוכנים.

הי אברהם צוקקערמאן אין ווארשוי, הי משה קרייזבערג אין אדעססא. הי משה חזן אין קישענעוו, הי ליב גערמייזע אין ווילנא, הי סימאן קאבאצניק אין גראדבאן, הי ק. קאפלאן אין ביאליסטאק, הי ג. ב. גראָססבערג אין בריסק, הי מ. סקאמאראווסקי אין זיסאָמיר, הי י. לעווין אין קיעוו, הי א. ארויזאָן אין קרעמענשטאָד, הי ה. ענגעלשמייין אין וויניצע, הי ס. ג. ציפראָוויטש אין מינסק, הי א. טורמוס אין זימפערפאָל, הי ד. ארייבערג אין קאוונא, הי ע. קאפלאן אין וולאָדסלאוועק הי יאקאָב גלאזבערג אין יעליסאָוועטגראד, הי מענדיל דיינארד אין טשערניגאָוו, הי ל. היימאן אין בערדיטשעוו, הי משה פייגעלזאָן אין פינסק, הי יונתן נאחימאָוויץ אין לאָדזש, הי אפרים דיינארד אין סעוואסטאפאל, הי ראבבינער אייכענוואלד אין באלמא, הי ד. י. לעוועבערג אין ריגא, הי עקיבא חשמאל אין בוקארעסט, הי י. האָכשמייין אין נעוו-יאָרק, הי י. סוֹפֿרין אין גאלאץ, הי י. הירשביין אין לאָנדאָן אונד רוו. ב. ריינהערץ אין באָסטאָן, אמעריקא.

ע ת ל ט ע ת.

(המשך מחוב' ז')

אם נאמן הוא הפתגם כי אין נביא בעירו אז נוכל להוסיף עליו כי אין
חזוה מורה לדורה, כי כל אשר קרני אור לו אך מרחוק יראה בזהרו וכאשר
יגע עד העינים אז תחשכנה מראות ויהפך להן האור לחשך. אולם המרחק
בעת או במקום לא יוסיף זהר על גדל הדעה המזהיר באורו כאשר יאמינו רבים
כי אם רק יפלו נתיב להקרנים למען תראינה כמו, כי על כן לא נכרו מעבדי
האנשים הנעלים באמת בעת אשר פעלו פעולתם, דורם לא הכיר אורם וגם
המה נשאו על כן דעם למרחוק, כי על עפעפי הקרב הקרב אליהם צלמות
היתה ואשר להם היה המשפט ללכת לאורם הלכו חשכים, כן היה וכן
יהיה תמיד גדל אנשי הרוח הנאמנים את רוחם וילכו אחרי הדעת והמשפט
ואך בהם עיניהם ולא יביטו אל אשר לפניהם, המקום והעת לא להם המה, כי
המה ברוחם יהיו לראש פנת המקום לתת לו שם וזכרון, והמה תחל תקופת עת
להמנות, המה יהיו כהנוטעים עצי פרי אשר אך לדור יבוא ישאו פרים והמה
הנוטעים ממנו לא יאכלו גם בעיניהם לא יראוהו, ודורם לא יברך שמם כי לא
יבין פעל פעלו לבניהם אחריהם, לא כן חלק האיש אשר בצאתו לפעולתו
יחשוב וימנה את השכר אשר יראה לעמלו וישלח ידו למעת אך עץ החיים
אשר ממנו יאכל וחי בעת עבודתו, וימכור את עבודתו וירכה במחירה, הוא
מעמל כמו יראה ישבע ברכה וגם ליודעיו יהיה לרצון, כי השניא פעלו ואת פרי
עבודתו אכלו גם המה ולא יזכרו אם גם הרבו במחירו, ואם כי כל איש חוקר
ויודע ואוהב דעת ירומם את האיש אשר כהן פאר בהיכל הדעת רק למען שמה
הגדול וימנע מכבוד את העושה חכמתו לשדה לחם, בכל זאת נראה לרנעים
כי העובד שדה חכמתו ויבקש פרי הוא ימצא טוב ועל פני כל העם יפבר
העובד את הרוח יראה רוח ויהיה נעזב וגם חכמתו נסרחה בעיני רואיו, כי על
כן סקלו באבנים ועפרו בעפר לעמת הנביאים הנאמנים בכריתם את האמת,
ועל כפים נשאו את כהני הבעל, וכן יעשו מאז ועד היום בכל העמים ובכל
הארצות, וגם ישראל עשה כן בכל עת בזנותו אחרי דרכי הגוים, רק בעת אשר
אהבת התורה גברה בקרבן, בעת אשר ראה כי אך היא חיי רוחו ומצודת מעוזה,
רק אז נמצאו ביעקב אנשים אשר את נפשם לא זכרו וחיהם כאין בעיניהם
נחשבו, כי אך למען תת גיר לעמם היה כל חפצם וששון ישעם, ואז רבו כמו
רבו העוסקים בתורה אך לשמה, ועל ידיהם היה עם ישראל כמעט עם אחד
בכל העמים, אשר בו נמצאו אנשי הרוח אשר בלו כל ימיהם בתורה אך למען
התורה מבלי תקוה לשכר וגמול, רק למען העלות גר-תמיד לעמם לבל יכבה
גרו, ובהתקופה הארוכה הזאת אשר ארכה כשני אלפים שנה השגיב העם חיל
על ידי שומרי-תמיד אלה, אף כי דכאוהו מחוץ; העם הלך הלוך וגדל ברוחו עד
כי קבש את כל הארצות אשר בהן ענו את גותו לעבדים לרוחו, ועל כן הלכו
אחרי התורה גם החכמים והחוקרים אשר עיניהם היו פקוחות לראות כי הפריזו

על המדה בעשותם את כל בניהם ללמודי התורה ובהרבותם על ידי זאת עצלים ובטלנים רבים, אחרי כי לא כלם יכשרו להיות כהנים במקדש התורה ואלה אשר לא חלק להם בבניה יכלו רק ימיהם בהבל ויגדל העני לרגלם וגם חרפה נתנה על ישראל בעבורם, גם החכמים והחוקרים אשר ראו וידעו כל אלה גם המה לא נסוגו אחור מהוסיף להגדיל אהבת התורה בדעתם נאמנה אשר אך הדבר הזה, למד התורה רק לשמה, הקים את עם ישראל ולא נתנהו למוט, ולולא זאת מי יודע אם נשאר גם זכרו, רק יען כי רב בניו היו למודי התורה אך למען למוד והנות לא לשכוע מפריה, לכן אחזו במקדש דת ישראל בכל כחם, ולוא החלו לבקש חשבון מעשם ולראות מה טוב בעולם, לוא חשבו בתחלה מה יהי שכרם בסוף המעשה, כי אז הוציאו משפט אחר, כי אז אמרו: התורה הזאת אך מתשת כחנו בעולם הזה, נותנת אותנו לשמחה וקלסה, סכה דרכנו בסירים ותושיכנו במחשכים, וכן היא אמונתנו ודתנו, וכן המה כל חיינו וארך ימינו אך שלשלת פגעים ארוכה וגדולה וכבדה מאד עד כי ישל כח הסבל לשאת אותה, וחיה תחת להביא פרי תשחית עץ בלחמנו ומחיר עמלנו הלא הוא אך מכות ומכאזובים — כזאת השיבו אל לבם כל מבקשי חשבון לוא אך בקשו לראות פרי בעמלם, אבל המה לא בקשו כזאת כי על כן הוסיפו להחזיק במעוזם, ובכן היה ישראל העם האחד בתבל אשר פָּהַן ככהן גדול אך במקדש התורה והרוח, ולא רפה כח התורה בקרבו, לא על ידי תלאותיו אשר סבוהו מחוץ, ולא אהבת השכר והעבודה הרבה אשר היתה עמוסה עליהם מבית, כי על כל אהבת הכסף ועל כל כבוד עלתה אהבת התורה וכבודה, נלא יד אוהב חיים ולא יד חוקר ופלוסוף עצרה כח לרפה את האהבה הזאת, עד אשר קם בן־מנחם.

בן־מנחם היה הראשון בישראל אשר חדש חדשות לבקש תכלית בדרכו ושכר בעד מפעלו, וכה הורה דעה לבניו ולכל שומעי בקולו לבקש אך תכלית ולראות אך שכר בעמלם, לבלי יעמלו עוד להבל ורוח, זאת היתה תורתו אשר השמיע בפה וכתב בידו וחי על פיה כל ימיו והדריך בה את בניו וכלם יחד ראו פרי טוב, ומה זה נתפלא איפוא אם עד מהרה היה בן־מנחם למורה אוהב לדורו? כל יודעיו חזו בו כורם אשר יטע כרמו ויחללנו ויאכל פריה, ועל כן רבו מעריציו ובקרוביו נכבד, ולא ארכו הימים ושמו גדול כמאד מאד בארצו והדורכים בנתיבותיו רבו ועצמו מיום ליום וכלם בשמו גדלו ובצדק, ויהי בן־מנחם למחדש חדשות בארצו, כי הדריך את בני עמו בדרך חדשה, בדרך לא ידעוהו לפניו, בדרך אשר כל עובר בו לא ישוב בידים ריקות הביתה, כי שכרו אתו בעת אשר פעולתו עוד לפניו היא, רואה חשבון היה בבית מסחר ולמבקשי חשבון שם את בניו ותלמידיו, והמה בקשו כלם יחד חיכונם וימצאוהו, אם עלה שכרם בידם בעד עמלם טוב היה, ואם אין סחרו סחרם, או ראו מחיר בעד התמורה, איש איש כאשר מצאה ידו, בארץ אשכנז ישנו פני היהודים מימי בן־מנחם ולא עוד היו כאבותיהם, כבָּרַךְ יצא דברו

ותלמידיו השמיעוהו כהר קול עד למרחוק ויבארוהו וישננוהו לכל שומעי. דבר בן מנחם היה כי לנו אך לבקש שכר בעמלנו ואם כן אך שוא עבוד התורה ותוסף התורה כרבע מגבירה, ומני אז הלכו הלוך ממעלה למעלה ויוסר גם העם מחיות עם וככך הוסרה תקות הגאולה ואחרי כן גם החקים אשר בתחלה אך הם היו קדש ואחרי כן נתפרדה החבילה וידעו איש לעברו כאשר מצא מרעה טוב ושמן. *

כי בן־מנחם היה הראשון אשר החל לערער את החומה הבעורה אשר היתה לישראל, הלא היא הדעה כי כל בני ישראל עם אחד המה, זאת הראיתי כבר בחלק הראשון מהספר הזה, והוא נאלץ היה לעשות כזאת, כי כל עוד אשר בני ישראל בשם "עם" נקראו אז עוד דאג איש לאשר רעהו ואף אם בקצה הארץ מושבו ויבקשו כלם לקים את התורה יען כי נחלת העם היא, מורשה לקהלת יעקב ואז נמצאו רבים ושלמים אשר זכרו את אחיהם במרם אשר זכרו את נפשם ויקריבו גם חייהם על מזבח אהבת העם, אבל תורת החסד מולדת בית יון תורה אחרת תורנו: "נפשך ונפש הוררך ומוררך ואחיק, נפשך קודמת", ואחרי כי על מבועי התורה הזאת בקש לנהל את בית ישראל, לכך נאלץ להסיר בתחלה שם עם לכל יזכר ויפקד עוד, ואז יהיו בני ישראל אך חברה בעלת אמונה מיוחדת, היינו חברת אנשים אשר רק בעבודתם את אלהים יבדלו מיתר העמים ובכל יתר חקי דרכיהם יהיו על פי דרכי עם הארץ ואך בתורתם ישגו ולא יסורו ממנה ימין ושמאל, ואחרי אשר מוסר ישראל מעם הלא מעצמה פור תתפורר חומת תקות הגאולה אשר היתה סתרה לישראל עד כה. הן רק עם יחכה כי ישוב ויחיה כמקדם בארצו ומושלו מקרבו יצא ומשפטו מחוקקיו יחוקקו לו, אבל לחברה בעלת אמונה מיוחדת מה לה ליחל להגואל אחרי כי בכל הארצות ובכל העמים יתנו להם לעבוד את אלהיהם כחפצם, ומה להם לָקוֹת או לְיַחַל עוד? ובדבר הזה לבד היה די והותר לה לתת לישראל פנים חדשים, כי אלה אשר נלאו נשוא מוסרות הלאם והדת גם יחד, המה קבלו באהבה את הַפְּשָׁם מכבלי הלאם על ידי בן־מנחם ורסן האמונה שלחו מעל פניהם גם מבלי מתיר ומיקל, וגם מבלי כפות הר כנגית נתקבלה התורה הזאת ומזרה היה כאיש אלהים, כמורה ישראל וגואלו אף בעיני אלה אשר שם ישראל היה לשמצה וזעוה בעיניהם⁽¹⁾, וגם אלה אשר החזיקו באמונת אבותיהם

(1) בחלק הרביעי מהתועה בדרכי החיים נגעתי בדבר תור הזה אשר בו לבד היה כה לפקו עוני החוקרים לוא בקשולפקות עיניהם, אבל בדבר ההלכה הפסוקה כי בן־מנחם היה כמשה והרמב"ם לא נועו איש לפלוג בדבר, וגם אלה אשר את משה איש האלהים הדיחו משאתו ואת כבוד הרמב"ם בקלון המורו גם הכוה לא עצרו כה לשלוח יד אף במשה השלישי, אבל לוא חכמו השבילו והבינו לראות את הדבר תור הזה, כי הנשים הבוגדות והסוררות רחל ווארינתאגען, דאָרְטֶעַץ בת בן־מנחם והעניויעטע הערץ, ומה גם הראשונה אשר בהזכירה שם יהודי אחזה השבץ, ואין די מלים בפיה להשליך בו וקלקלון על בית יעקב, גם אלה שגו באהבת בן־מנחם ואת שמו העריצו, ואם אמת נכון היה הדבר כי הוא הרים את המצות על נס, איכה יכלו נשוא אותו הבוגדות האלה אשר ידעו דרך עמדו בביתו, ואם לא נוכחו לדעת כי כל אלה אך דבר שפתים הוא.

גם המה במהו בו ובדברו אחרי כי נתן תעצומות ועז להחקים משיש דרכם, ואם כי לא ארכו הימים וגם החקים היו כפגרים מתים בעיני תלמידיו ויקברום בקברות עולם אשר לא יקומו עד נצה, אך את האשמה הזאת תלו בהתלמידים ולא בו, אף כי גם הוא שב ונחם לעת זקנתו ולא עוד נתן להחקים את התקף אשר נתן להם לפנים⁽²⁾ בכל זאת נקדש שמו לעד.

ותלמידיו את תורתו נשאו עד למרחוק ויוסיפו עליה כהנה וכהנה; ופרי התורה הזאת נראה עד מהרה, כי מבקשי החשבונות בקשו וימצאו חשבון, כי אולת וכלמה היא בדור דעה כזה להפךר מעם הארץ רק למען עבוד אלהים בדרך אחרת לא כעם הארץ ולהפךר בעבור זאת להיות נבזה ונרדף ומשרה יבקש ולא ישיג, מעמד ולא ימצא, ויוכחו כי לא נכונה חשבו אבותיהם את חשבונם, וכרגע והנה הנם אנשים חדשים חיים וקיימים על פי דרכי עם הארץ ותורתו וחקיו, והחצי משומעי בקול בן־מנחם נפרדו מעל קהל ישראל ולא רק נפרדו כי אם גם התקוממו כצרים ואויבים נגד החצי השני אשר מאן עוד ללכת אחריהם.

אמנם הן לא כלם היו אנשים אשר ראו חשבון כי טוב להם להפךר מעל קהל ישראל, הן לא כלם יהיו נושאי משרה, לא כלם מורים בבתי מדרש החכמות, ומה בצע להם כי יעזבו את מקורם? וגם שלמים ונאמנים בברית אבותיהם נמצאו אשר מאנו להתנכר לאבותיהם ואחיהם, אך האנשים האלה היו בימים ההם כצאן בלא רועה, כאניה בלי מלך, כי זה משה האיש כבר איננו ותלמידיו הן הרחיקו לכת, וכימי המבוכה האלה, לוא קם מנהל נאמן אשר עיניו לא הפו בסגורים מכבוד בן־מנחם, לוא איש רואה נכוחה התעורר בקרבם כי אז קרא פעם אחת: אחינו כלנו כצאן תעינו אחרי מורה מתעה, הרועה הזה אשר אמרנו בשדה מנוחה ירביצנו התענו בתהו ויעזבנו כבצה אשר לא נוכל צאת ממנה, כי גם הוא לא ידע דרך עמנו, אבל מורה כזה לא נמצא⁽³⁾ וגם מן הנמנע היה כי ימצא איש כזה, אחרי כי כל אלה אשר בקשו משפט וחקר הלא כתלמידיו בן־מנחם נחשבו, ואיך יזיד התלמיד למרות ברבו, וגם כל רעיו בלי ספק רגמוהו אבן, הן גם היום עוד רבים חסידי בן־מנחם אשר לא יתנו לגעת ברכם ואף כי אז, ובכך בקשו אלה אשר עוד נאמנו בביתם את אחיהם עצה אחרת לשגב את ישראל באלהיו, והיא כי נתנו לו "אתה בחרתנו" בנוסחא אחרת, המטיפים אשר הקימו להן קהלות ישראל כמטיפי עם הארץ המציאו פתגם

למען משוך אחריו לב העם (כאשר באמת כן העירו בני דורו עליו), איכה לא שקצו שמו כשם כל יתר היהודים?

(2) כבר הבאתי דבריו אשר כתב לפני מותו לרעו להירץ האמבורג.

(3) האחד המיוחד אשר בקש להשיב את רב בני ישראל בארצו לאמונתם ולא זאת בלבד כי אם גם לתורתם ולהכמתם הוא שרוד ישראל ריטיל צונץ אשר עיני רוחו הראו לו את הארחות העקלקלות אשר בהן נתעו בני דורו ויאמר לכונן מקדש ישראל על כנו, הוא הוא מקדש התורה והכמת ישראל אשר תורם, אך הוא היה האחד ולא רבים היו עמנו, ובכל זאת יזכר שמו לעד כגואל חכמת ישראל.

כי ישראל נוצר לשאת נר האמונה לבל העמים, על כן ילך מדחי אל דחי וידוד מארץ אל ארץ למען יביא שמה את האמונה, ובעבור הדבר הזה הן עוד לו הצדקה לחיות על פני הארץ, הפתגם הזה היה מאז ועד היום לראש פנת מדברות כל המטיפים בדבר אמונת ישראל, והנה אם נתבונן אך מעט נראה עין בעין כי לא נחלקו אלה שתי המפלגות, כי גם אלה ידעו כי רק עד עת ידועה (כדברי בן מנחם) עוד יש חפץ בישראל, כי אם תמלא הארץ אמונה אז הלא יחדל ישראל מהיות עוד למורה ויתכולל בין כל הגוים, ואם יאמר האחד: אני לא אחפוץ לחיות רצוץ משפט רק למען אשא גם האמונה לשונאי הנוזלים משפטי, יהיו המה בנים לא אמן כם ואני אשבע ממוכ הארץ, או אם יאמר השני: הן אבדה האמונה מלבי, ומה אתן אל העמים האחרים, ומדוע זה יגרע בעבור זאת נחלתי בארץ? — ושאלות כאלה וכאלה אם ישאלו הלא אז אין משיב, והשוואלים ילכו אף המה בדרך יתר תלמידי בן מנחם אשר כפעם אחת קצצו פתיל חיי ישראל, ואין בין אלה אשר כפעם אחת התנכרו, לאלה אשר יאמרו כי עוד עלינו לחיות למען לשאת נר האמונה, רק כי אלה הראשונים המה כבעלי חוב המעויזים פנים ואומרים בשפה ברורה: לא נחפוץ לשלם! והאחרונים יאמרו כבעלי חוב אשר ידעו בנפשם פשעם ויאמרו לא אחר יום השלום עד לאחר זמן, אך כאלה כן אלה אך ישמטו משאת ידם, והפתגם השוא הזה הוא עזר הרבה לקרקר קיר חומת ישראל, להסיר כליל זכרונות כל העבר ואך בו ירצו וישגבו, ובכזן נזורו כמעט כל בני ישראל בארצות אשכנז מאחרי דרכי ישראל מאז, את תורתו ושפתו זנחו מפני תורת-החסד, וכמעט כל חכמי ישראל באשכנז, גם מהרבנים והמטיפים, יבזו את שפת עבר, לא אפריז על המדה באמרי "יבזו", כי אמנם בזו יבזו להשפה הזאת, כי אך הנכתב בשפת יון ורומא הוא דבר חכמה, ובשפת עבר אך להג הרכה ומלים אין מעם בהן בעיניהן, וגם אלה אשר דעתם בשפות יון ורומא עוד תצער מדעתם את שפת עבר, גם המה יתפארו בחסרון דעתם בשפת עבר למען יחשבו כחכמים בשפות תורת-החסד, לוא אך חפצתי, כי אז תמצא ידי לקרוא בשם כמעט כל רבני קהלות אשכנז ומטיפיהם ולא ימצא בהם אף עשרה למאה אשר יבינו שפת עבר, ומהעשרה הזאת ימצא אולי אחד אשר יהנה בה ולא ישקצנה, ותחי חכמת ישראל נעדרת, וגם אלה אשר בקשו להחיותה בכתבם דברי חכמת ישראל בשפת אשכנז גם המה אך הועילו לַשְׁחַת עוד יותר ויותר את חלקה, כי מלבד אשר חכמת ישראל הלא דרושה לְהַקְטֵב בשפה אשר כל ישראל יבינה והמה יכתבו בשפה אשר אף אחד אחוז למאה מכל קהל ישראל לא יבין אותה, הנה עוד זאת, אם נחפוץ לתת ניר לחכמת ישראל נוכל לעשות זאת רק בשפת עבר, כי כל למודי התורה ידעו לקרוא בה ויבינו לשפוט דברי הסופר אם נכונה בפיו⁽⁴⁾, והדעה כי לא עם

(4) השערוניה הזאת לחקור בחכמת ישראל ולבאר בכתבי הקדש אך בשפת אשכנז הולידה שקרים וכזבים והבל הבלים לאין קץ, לוא נכתבו דברי ימי היהודים לגראמץ בשפת עבר, כי אז יצא לאור משפט הספר הזה עד מהרה, ועל מרבית שגיאותיו העירו כבר וידעו

אנחנו והפרת תקות הגאולה היא הסירה את לב היהודים באשכנז מאחרי אהיהם כיתר הארצות, וכמו זרים המה להם כן יתהלכו עמם. ואם נדבר את יהודי אשכנז, ואם נקרא את דעותיו מעל הספר אז נראה כי אך היהודים באשכנז המה קהל עדת ישראל בעיניו, ובלעדם אך אנשים אשר חרפה היא להתהלך עמם, כי אין להם בינה והשכל וגם לא פני אדם פניהם.

זאת הביא בן-מנחם ותלמידיו לארצו; אבל כל אלה הרעות אשר אמרתי הנה באו אך על האמונה והתורה ומוסרות הלאס, אך חללה לנו מִפְּתָד כי על ידי תורת בן-מנחם הושב מאד מצב ישראל, מני אז הלכו הלוך ועלה בסלם חרעת וגם בסלם המשפט וההפש וכל טוב, כי כעם הארץ היה מני אז, ואם כי עוד עד היום הזה ימאנו רבים מבני הארץ לחשבם כאחים ורעים, ככל זאת הצליחו לעלות מעלה מעלה, והדבר הטוב הזה נמצא בהתורה היא כי היא הראתה להם דרכי החיים והמה אחזו בהן ויצליחו, ואף עוד זאת כי היא הפיחה רוח דעת בלב כלם ובניהם היו כלם לאנשים של צורה, ואם כי הורידה התורה הזאת אותם במדרגת יהודי אך העלתה אותם על בסלם החיים ובני האדם, ואחרי כי לא רבו הלוחמים נגד התורה הזאת, לכך פרשה כנפיה לכל קצות הארץ ההיא עד מהרה, ותקח לב כלם יחד, ובכך היו כלם לדורכים בנתיבה אחת, אשר גם זאת טובה רבה היא, ועתה אחרי כי כבר הלכו קדימה, עתה יוכלו גם לשפוט נכוחה על דבר התורה ההיא והעת ההיא, וימצאו חכמי לב אשר לא יבושו לאמר כי לא טובה היא התורה ההיא וישנם אשר גם יחרפו את כל הדור ההוא, כי משפט וחקר למדו כבר כלם, ואם יתעוררו עתה אנשי לב האוהבים את עמם להשיב לבם גם לחכמת אבותיהם ותורתם יש תקוה כי יצלה חפצם בידם, כי בין כה וכה היו האנשים האלה לאנשי דעת אשר יבינו משפט, ואת אנשים כאלה נוכל לדבר ולהוכיח, ואם כן אם גם נשפט משפט תורת בן-מנחם לרעה לא נוכל לכחד גם את הטובה אשר הביאה ולהודות כי עתה לא עוד תוסף להרע, כן היה בארץ אשכנז במקום עלתה התורה הזאת, אבל לא כן היה בארצות האחרות אשר גם שמה הגיע שמע התורה הזאת.

(המשך יבוא.)

כלם כי שגיאות הנה ולא יספו לשנות מחסרונ דעת, ולוא נכתבו באורי כתבי הקדש אך בשפת עבר, כי אז לא ראו אור עמלפים, כמו שיר השירים לרגמין ושיר השירים לקמפף ורבים כמתם, אשר גם דרשן נודד ללחם בפולין בוש בלי כל ספק להשמוע הבלים כאלה, והספרים האלה ירבו מיום ליום כצפרדעים וכל אלה יען כי נכתבו בשפה אשר רב הוודעים עברית לא יבינוה, ואלה אשר יקראו את הספרים האלה, המה רבם לא ידעו אף מה בשפת עבר, ואם גם ירבו הבלים כהמה וכמה לא יבינו עד מה ולזאת חכמת ישראל תקרא! —

הַזִּיּוֹן.

לא מקוראי עברית אנכי ורק המקרה הקרה לפני חוברת אחת "השחר" ואראה בה מאמר אחד "עתה ארומס עתה אנשא" מאת המו"ל ואמר כלבי לא למותר יהיה אם אעלה הפעם על כמת הסופרים וספרתי באזני קוראי "השחר" את אשר ראו עיני במראות הלילה אחרי קראי את המאמר. שמעוני, אדוני!

בשמינית בשנים עשר באחד לאחד כאשר באה השמש ותדרמה נפלה עלי והנה אני ומרעי בבית אוצר הספרים אשר בעיר נ; ; אחינו העברים יושבים בתאים ובלשכות וספרי החיים וספרי המתים פתוחים לפניהם, גם כל מכתבי עתי העברים ללשונונתם למיום הוסדם עד עתה נקראים לפני היושבים שם ומפנת הבית ישמע קול המולה דקה, קול אנשים משיוחים איש את רעהו, נדברים חד את אחד ואקרב אליהם ואשמע כדברים האלה: השמעת איך יקללו קללות נמרצות על אמרו לו כי אביו גנב היה, אם כי נפשו יודעת מאד כי כנים דבריו וגם אבות אבותיו כננבים היה חלקם, בכל זאת יגן על שלשלת יחסו כצפרים עפות, כי כן הסכנו כלנו, ביותר אלה אשר גדלו על ברכי התלמוד אשר יוסיפו תת כבוד לרבם אלף פעמים מאשר ישימו לאביהם; שאל נא את התלמודי: "תלמיד מי אתה?" ויענך: זה היה רבי ואיש גדול היה ולרבי היה רב עוד יותר גדול ממנו, כי הוא למד אצל ר' פלוני אשר עקר הרים וגבעות ומחנן בסברה וגם הוא שמש את גאון פלוני אשר יצק מים על ידי רבן של כל בני הגולה ר' אלמוני אשר התחבא אצל קדוש פלמוני תחת המטה ללמוד שם מצוה ראשונה בתורה ככל פרטיה ודקדוקיה ותרי"ג מצות התלויים בה, וכה יעלו וישתרגו עד ראשי הישיבות שבבבל; וזאת לך לדעת כי לא נמצא בהם גם אחד אשר התלמיד יהיה גדול מרבו, ואתה ידעת כי לגדולות ורוממות הראשונים אין חקר, וכי תאמר לו: "הלא גם רבך הראשון היה כאחד מבני הישיבה בימים האלה, כי גם תחתיו יצע הפנים ומכסו הפרעוש, כל ששת ימי המעשה לא עיפה נפשו להורגים עד כי גם ביום השביעי לא שבת ולא נפש וגם בשבת קדש אשר עת מרגוע היא הוציא אלי הורג את גמליו כאשר יעשו בחורי הישיבה היום, ולוא קם רבך בדורנו זה כי עתה לא העלה רק הכל תנוקת של בית רבן, כי לא ידע גם את החצי אשר ידע בחור אחד משיבת וואלאזין, והיה כאשר ישמע זאת וקלל בהשכלה ודורשיה כאשר יתמרמר הברבור בראותו דבר אדום לפניו, והיה אם לא יוכל הכותך נפש ישנאך תכלית שנאה וירד עמך לחיך ולא יפחד ולא ירהאף לא ישעה אל קדוש ישראל אשר אמר "לא תשנא את אחיך בלבבך", וגם אם הוא סר מן כל המצוה אשר צונו ה' לא, . . לא, . . ורק מצות אחדות נשארו בידו כמו לאכול חולין על טהרת הקדש, להחמיר בדברי סופרים יותר מבשל תורה ולהחמיר במנהגים עוד יותר מבשל דברי סופרים ועוד מצות מעשות ונער יכתבם, אשר לולא גברה עליו יד ההרגל אשר הוא כמבע שני כי עתה השליך גם אותן אחרי גוו ולא היה פחד אלהים לנגד עיניו, בכל אלה הוא המקנא לאלהיו, הוא המקנא לתורתו, כי לפושע

מכמנן לפנים יקרא היום צדיק תמים, כי איש אשר מוסר שדי פרע ובתורת אל יבעוט, יקנאיה בלא חק יכעיסה בהכליו, איש אשר שם מחוקקנו לא ישמע על פיו, כי עובר הוא את הרמ"א, ואת המ"ז הוא ירא ולפי דעת הש"ך הוא נוהג, כי כן פסק הפ"מ, וכך היה אומר החות דעת, וכן נראה בעיני התשב"ץ וכן היה נוהג הגאון, וכה החמיר הבאר היטב, וזאת היא דעת פלוני, והכי נהגו וכך המנהג כן נהגו ראשונים וכה ינהגו האחרונים, כי יאמר הלא חכמינו ז"ל יחד בני אלהים המה, בני עליון כלם, אם לא כמשה המנ"א? אם לא כשמואל הררבי"ז? הלא כשלמה המור וכדוד המנ"ה, כי את אשר יאמר ישעיהו החוזה יאמר גם הש"ע ודברי ירמיהו הנביא דברי הה"י אדם הם, רוח אחד לכלהם, לכם חולה על שבר עמם.

— אמת ינהג חכו — ענה רעי במהתלות — פתח נא שערי הספרים האלה וראית הלי שנאה, הלי קנאה, הלי גאווה, הלי רכילות, הלי אהבת עצמו הלי בשבילי נברא העולם, הלי מדה, הלי משקל, הלי תרמית, הלי נכלים, הלי מכס, הלי גנבה, הלי החזק ביד מרעים, הלי אוטם אזנו משמוע צעקת דל, הלי נקמה, הלי, * הלי, * הלי, *

— איש — הוסיף האחד לדבר — איש ערל לב, איש אשר את אמו הזקנה יכה לחי וירענה קרקע, איש אשר לתורתו הישנה אשר צוה משה מורשה לקהלת יעקב יאמר: "סורי" מה שדי כי אעבדנו ומה אועיל אם אלך בדרכיו, הלא טוב טוב לי ללכת בשירות לבי לעבוד את הש"ע והחיי"אדם הנאהבים והנעימים, כי בהמה שמן חלקי ומאכלי בריאה, איש אשר שקץ משקץ ותועבה מתעבה הוא, איש כזה יתחפש בשם "יהודי" בן יהודה בן ישראל בן יצחק בן אברהם, איש כזה ישים מסוה אמונה על פניו ובקרניה ינח כל ישרי לב אשר יקרו לבלע הלומט הלומט על עם ישראל, יטרף זרוע אף קדקד הקרב להסיר המסכה הנסוכה על בני יעקב, ירדוף באף וירמוס בחמה את כל אשר יאמר לגול חרפה מעל העברים, איש כזה יקח לו האמוראים לכלי חמס בידו, התנאים חרבות חדות ככפיו וכחצים שנונים ביד גבור כן החז"ל בידו, כס ימחץ מתני קמיו ומשנאיו מן יקומון, כס ימצא חית ידו, כס יטרף טרף לנפשו, ועתה הלא תבין כי כל איש הקרב להשליך טרפו מפיו ולשבר מתלעות שניו הוא כאשר יפגוש בדב שכול ובנפשו הוא; כמו זה כן גם האיש אשר לא ידרוך דרכי מתי און ועצת רשעים האלה רחקה ממנו, גם האיש אשר את פושעים האלה איננו נמנה ובפועלי און לא יתחשב, גם הוא ככל החסידים אשר סביבותיו שום ישים עליו אל, מקרב רעיו יבחר לו איש הרוח, יהללוהו, יפארהו, כצנה כבוד יעטרנו ויקימנו על, לפניו יכרע ברך, יסגד לו אף ישתחוה אליו ויאמר לו: השכלתי חכמתי ובינתי אתה, כך מצאתי חכמה, כך עשיתי חיל ובשמך ארים ראשי, אף יצוה על רעיו לאמר: ככל הקדושים אשר בארץ דבר תדברו, ומי אשר יעזו מצחו לדבר בקדושי ינתן להרפות ולגדופים יושם וכל הנוגע בו כנוגע בכבת יעזו ולא אנקה גם את אשר ישא שמו על דל שפתיו וחרדת קדיש לא תלבשנו;

יתר שאת ויתר עז בזה להח' גאטמלאכער הוא התחתן עם הקדוש כי הוא העתיק את ספרו "ירושלים", הוא מחותנו, הוא שאר בשרו וקרובו, הוא כאחד מצאצאיו וכאחד מצפיעיו, ומי אשר יחרף את מענדעלסזאהן את נפש גאטמט לאכער הוא מחרף, על כן יחגור עתה שארית כחו להשיב למחרפיו דבר ולנקום נקמת כבודו, ועתה מה לך כי נזעקת ותתאונן רע באזני על גאטמלאכער, ומי יודע לוא יש נפשך תחת נפשו אם לא כמהו דברת גם אתה, לוא ראיתי אני את פני סמאלענסקיין כי עתה הזרתיו לבלתי הכעיסהו פן ישוב לכסלה, ולבל יקניטנו פן יחזור לסורו וסר מאחרי ההשכלה וזנה אחרי החסידה למען ספות הרוה את הצמאה, ופן מרב קצפו וכעשו יפול אל הקדושים ונוסף גם הוא על שונאי ההשכלה, שא נא יירדי ואגידה לך את כל אשר בלבבי וזה חזיתי מכשרי ואספרה: לפני שנתים בא אלי איש אחר וכירו ספר ויגש אלי ויתן את הספר על ידי לאמר: "קרא נא את הכתוב בו", ואקחהו מידו ואראה והנה הוא "השחר", ויהי ככלותי לקרוא את המאמר "עת למעת" התלקחה בי רוחי ותבער כמו איש חמתי ואמחר ואקח את עמי בידי להשפט אתו ולהניח כל חמתי בו, כיין כה וכה החשך כסה ארץ, כל יושבי העיר נמו שנתם, גם אני על משכבי אבל שנתני נדדה ופתאם לפתע עלה על לכבי דברי יש"ר החכם אשר דבר עם ספרו כדברים האלה: וכלל גדול הוא ששכל האדם נכנע כעבד אל חשק הלב, אם אדם חפץ בדבר בנקל ימצא ראיות על אמתותו, על כן משלתי ברוחי ואמרתי לרגעים אחרים אין לי חלק במענדעלסזאהן ולא נחלה בסמאלענסקיין, השיבותי את הדברים אשר קראתי אל לבבי, שקלתי במאזני משפטי ואראה ואָנְכָה כי יצדק "השחר" בדברו, יזכה בשפטה, אז דפתה רוחי מעלי וחמתי אשר נתכה בעת שככה ואישן ואיקץ ואקח את המכתב ואעלהו על המוקדה ואלך לי אל הגדולים אנשי השם לשמוע מה כפיהם, הם כשמעם את דברי וימלאו שחוק פיהם ויענו ויאמרו "רואים אנחנו כי אתה מן האנשים האומרים ישמים לרום וארץ לעומק ולב מתים אין חקר", שאת פלוסוף תבעתך ופחד חוקר יפול עליך ולזכר שם קדמון יאחזך שער, וזאת אבן נגף לרבים מבני ישראל, בה ישללו גם חמתי לב, ראה חכמת ישני אדמת עפר תרב מיום ליום ומאנשים אשר ישנם פה היום עמנו אבדה עצה, רפאים שוכני קבר יוסיפו יום יום על חכמתם שבע ודור נמצא חכמת מה לו —

— אבל ימים יבאו ויחכם גם הוא — עניתי.

— כדברייך כן הוא — הוסיפו לדבר — גם הוא יחכם בעת כמות רמה על האנשים אשר אכלו בני רבעים להתולעים אשר יצעו תחתך, אבל עתה כחגבים נחשכנו לפני הענקים חמתיים כמו כל היקום יתמוטט לאט לאט ועוד מעט תחשך השמש בצאתה וירח לא יגיה אורו וכל אנשי חיל לא ימצאו ידיהם ורגליהם לדעת איה מקום הזרוע, והחרסת איפה ינוח, והטבע רוחו ונשמתו אליו יאסוף, ואולם לוא רוח משפט תחיה את החכמים ההם כי עתה ישכילו, יבינו כי הדבר להפך הוא, כי אבותינו הם החגבים ואנחנו הענקים, הם הילדים ואנחנו

זקנים מהם לימים, אבותינו לקחו להם מקל ויתנוהו בין רגליהם וירכבו וידאו עליו וישישו כאשר ישישו הילדים בשחקם כמשחקיהם או בשעששם בשעשועיהם ואנחנו נתפתחנו מחתולי הילדות, כל הגה וכל אמר אשר יצא מפי עוללים ויונקים ההם נחשב להם לחכמה, ועתה את חכמתם ישא רוח, יקח הבל, כי מאפס ותהו כל דבריהם, לפנים החשך כסה ארץ וערפל לאומים והיום יכסה שמים הוד השמש וקרנים מידו לנו, רק לרבים מבני ישראל יהיה חושך במושבותם כל עוד לא ישימו כבוד המתים כאבני גיר מנפצות, כל עוד יקומו קדמונים וחוקרים, כל עוד אולת הראשונים לא תתערער עד היסוד בה, והוא הדבר אשר דברנו לך כי אבן גנף הוא לבית ישראל, צור מכשול לבני יעקב, ידענו את מכאובם כי כבד עליהם להפרד מיחש אבות, מכבד אבן ונטל החול מיחש מתים אשר כל הון לא יערכהו וכל חפצים לא ישוו בו, על כן חפצת גם אתה לרחם את כבוד יעקב, לשאת פני משה ולריב למענדעלסזאָהן, על כן סלפת דברים צדיקים, על כן היית נמהר להוציא משפט מעקל, על כן לא הבנת לדרך משפט עד בוא סמאלענסקיין ויגלה אזנך למשפט, ולולא משלת ברוחך, לולא היו בעיניך רגע אחת כרשעים כי עתה לא נתת לצדיק צדק ולא נשאך לבך גם ללכת ולשאול פי אנשים, ועתה לך לך לבייתך לשלום, אך זכר תזכור את הדברים אשר אמרנו לך היום והיה כאשר תחפין לדין אנשים תעשה כאשר עשית הלילה והיית כאחד עמי הארצות, יתום מבלי כבוד מתים ושפטת בצדק אבותיך ולא תכשל". את אשר שמעתי הגדתי לך למען הוכיחך כי אין לך הצדקה לזעוק על הח' גאטמלאבער, זאת אחת היא ועוד אחרת תדע כי הח' גאטמלאבער לקח את המשא על שכמו לתת לנו מדי חדש בחדשו חוברת אחת ומאין יקח לו את כל אלה, המן הגורן או מן היקב או ארבות השמים יפתחו לו, על כן ישא עינו אל סמאלענסקיין ויאמר בלבו העולה על רוח סמאלענסקיין היו לא תהיה, הוא יבנה ואני אהרום, הוא יטע ואני אעקור נטוע ואעשה מה שלבי חפץ כי על פת לחם יפשע נכר —

— אל תתן את חכך לחמוא — ענה השני — הלא תראה כי מביני דבר לאשורו יגיעו עוד אחריו ראש וילעגו לו ולדבריו —

— טוב דברת — ענה האחד — שגיתי הפעם, אבל אחת אשאלך והודיעני האם לא טוב מזה עשה גאטמלאבער לוא שפך חמתו על הצדיקים ועל החסידים ועל המוציאם לאור אשר יציצו יום יום מעיר כעשב הארץ? לוא שדר רבץ הרעדאקטארים אשר לא ידעו רחם את בית ישראל, כי יאכלוהו בכל פה ויכלוהו ועוד ידם נמויה, הלא הוא גאטמלאבער אשר שפתותיו תמפנה זפת, כל מעגליו נפרית ירעפון, כל דבריו כגחלי אש, לוא שפך עליהם את רותחיו ויכוו אז ברכוהו בשם החשכלה, ועתה שונאיה ומגדיה ישחקו על משבתו ושעיר אחד אל רעהו יקרא לאמר: "ראה, שני אפקורסים מנגחים זה את זה", וכדאי בזיון וקצף —

— מה זה תשמענה אזני! — קרא השני — הגם הם לא ישרו בעיניך,

אשר תחפוץ כי נאטמלאבער ידבר סרה בדורשי טובת עמם ובצדיקים כמה
יתן דפי לשלם להם רעה תחת רדפם טוב! הוזה כל תגמולך להם? —

— ראה — אמר האחד — הגה מנגד לנו יושב איש לפני ספר מדות
ומראהו כמראה איש אשר נתעה בין העגלות העמוסות תלי תלים של הלכות,
או כאיש אשר טבע ביון מצולת דיני נגעים ואחלות ואין מעמד לרגליו, כי
הוא יאמין כי אליעזר איש כסף תנא הוא והוא לומד עתה מסכת המגיד,
שאלהו נא: מה תכונת המסכת הזאת? — ונקומה ונקרבה כלנו אל האיש ההוא
ויען השני ויאמר אליו "שאני, אדוני, אם אפרעך ממעשיך, מה שם הספר אשר
אתה לומד בו?" ויאמר האיש: הוא "המגיד", ומוציאו לאור הוא ר' אליעזר
הכספי; ממעי אמו קראהו ה' למו"ל ומרחם הקדישהו לצופה לעמו ישראל
ויקרא שמו אליעזר לאמר: הוא יהיה בעזרנו! —

— יהיה מי שיהיה, בורסקי או גרדי משער האשפתות, אחת היא לי,
כי לא מפי המחבר אנחנו חיים, התחפוץ כי נשלם לו כאשר שלמו החסידים
לרבם על כי יש לו טטפות בין עיניו או בעבור כי ישא בעדם רנה ותפלה?
אמור לי רק מה היא מטרת הספר? למי יועיל? —

— מטרה? מה היא המטרה אשר תרצה? הוא מכ"ע ככל מכתבי העתים,
הוא לתועלת היהודי לדעת מכל הנעשה והנשמע בתבל ארצה, הילך היהודי
לנוע על מכתבי העתים בשפת עם הארץ אשר הוא יושב בקרבו? הלא הוא
איננו שומע שפתו וגם אין להציל מפיחם דבר אמת, ונפש היהודי גרסה לתאזה
לדעת את שלום סערביען ומה יעשה בהמאנמענגרים, כמה בשרו לדעת בגורל
מי יעלו הדארדאנעלען אם יד ארץ רוסיה תהיה בראשונה בתוגרמה להמיתה
או היא תתגר מלחמה בתחלה? על כן עלינו לשבח ל... .

— לפאר לרומם להדר ולנצח לעלה ולקלם — השלים רעי בכל כחו
בנשאו עיניו למרום.

— לבעל "המגיד" אשר ידיו רב לו בחכמת הדיפלומאטיא ואשר יודע
מה לזרות ומה לחבר, מה לרחק ומה לקרב; הוא יניע בכל מכתבי העתים כאשר
ינוע בכברה —

— מנופה ב"ג נפות — הוסיף רעי בלעגי שפה.

— את הצרורות יפיל ארצה ויצוק על הסולת אשר בידו שמן זית זך ויתן
עליה לבונה ויקריב אותה לפני היהודי, מנחה היא לריח ניהוח, קרבן להישראל,
והיה כל מבקש חדשות יבא אל פתח אהל "המגיד" ויריח בחדשות —

— המעט ממנו — ענה השני — כי היטב אין אתו כי עוד ירע, ושתים
הגה הרעות אשר יעשה "המגיד", את עיני העורים איננו פוקח ואת צמאי
החדשות ימנע מלמוד שפת ארצם, ע"כ התועלת אשר אמרת נחפכה למגרעת,
ומלכדה אין לו עוד תועלת? —

— יש ויש, תועלת להעבריה —

— תועלת להעבריה! פליאה דעת ממני! לכה בגוים וראה, עבור בעמים

ושאל, היעמלו הם לשפתם או למטרה אחרת? הראית מימך, כי יוציא איש (לכד היהודי) מ"ע רק לתועלת השפה? הלא היא נתנה להיות עזר כנגדנו ואנחנו נמשול בה! אבל הראני נא את כבודה אשר ישים לה רבי אליעזר, אולי ישית עליה את העדי אשר הסיר ה' מעל בנות ציון ביד ישעיהו הנביא —

— הגה לפניך, התכונן בה! —

— מה זאת אראה לפני? ! הזאת היא העבריה אשר אמרו כלילת יפי היא?

— הזאת היא בת ציון תפארת רעותיה? הלא חשך משחור תארה! —

— כי חבר פריצים — ענה האחד — מצאוח בשדה ויענוה ויתעללו בה, ותקטן זאת בעיניהם כי עוד יתעמרו בה למכרה לכל צרוע וכל זב, מוכה שחין ומחזיק בפלך ובמחיר כלב תחת אשר ענה —

— אל יצא עתק מפיך — נתן האיש בקולו — הלא זה עשרים שנה אשר

עובד הוא עבודתו בכרמה —

— אבל זר מעשהו, נכריה עבודתו, נטמן הוא בעיני וכבחה נחשב, איש

יעבוד עבודתו עשרים שנה ולא יוכל לעבוד ארונות אחדות! —

— שפתיך ברור תמללנה — אמר האחד אל השני — דלתות אחדות על

מהרת לשון הקדש —

— על כן — הוסיף השני — על כן היה לשמיר ושית, על כן עלה כלו

קמשונים כסו פניו חרולים, על כן שֶׁלַח רוזן גם כבעלת הכרם, על כן שָׁפוּ עצמותיה —

— לא כמחשבותי מחשבותיכם — עניתי גם אני — דלוגיו עלי אהבה,

כי בעוד נער היה נמצאו בספרו דברים הראוים לבא בקהל ישראל, רק עתה מעמו לא עמד בו ורחיו נמר, מעת. . .

— לא, אדוני! שגית כאשר שגיתי גם אני כמשפטי השני על אודות

גאטמלאכער, לוא ראית את כל תועבותיו אשר הוא עושה כי עתה לא כסית על ערותו ועוד מלאת פניו קלון —. ויפן אל האיש ויאמר אליו: הפוך בעלים,

והפוך האיש ויאמר האחר "פה", ואלו אמר: "קרא נא" ואנסה לקרא ולא יכולתי, כי חתום היה, ויאמר אלי האחד: "מה אתה רואה שם, אדוני?" ואמר אליו: ערל

שפתים, גלעג לשון אין בינה, ושירים שונים ידון ידון לעיני ומראיהם כמראה הכזק, שירי שלמוניות ושירי פזמונים, שירי סליחות ושירי יוצרות, שירי פיוטים

ושירי הושענות —

— אבל כרבות העמל והעבודה תרב הנחת והענג אשר ימצאו לנו, גם

לפעולתך יש שכר כהתיימד לקרא, הפך בו והפך בו כי מאד מאד עמקו מחשבות בעל המאמר —. ויהי כאשר קצרה נפשי בעמל הקריאה ואמר אל האחד:

— הידעת, אדוני, איזה ק"ק שרצה את השרץ הזה? —

— לא שרץ הוא כי הנך רואה איך פושט הוא את רגלו בהמגיד לאות

כי נמצא בו סימן מהרה —

— ואני אינני רואה בו גם סימן מהרה אחד, אבל לוא יהי כדבריך, איזו

ק"ק קאה את החיה הזאת אשר פרסה היא מפרסת וגרה לא תגר? —

— פנה לך אל חוקרי הקדמוניות אשר אחר כל נעלם ידרושו ואל כל מופלא ומכוסה מהם יחקרו ואשר לפעמים יחבקו גם אשפתות, אולי ידעו גם את קיקו, לוא הייתי מבעלי הקבלה כי עתה אמרתי כי מִיָּעַר הוא, כי כן רמז עליו דהע"ה בתהלות פ' י"ד, אבל עתה —

— אם לא התולים עמדם! — קרא רעי — הלא הוא יוסף הכהן הגדול מאחיו המכהן פאר כבית הצדקה ואשר הוציא לאור מכתב עתי חדשי בשם "אוצר חכמה", שמעתי אומרים כי אוצר כלום הוא וכל הבא שערוי כרגע נפתחים לפניו תעלמות חכמה, ולמגנת לב אוהבי החכמה אין מתעורר להעתיק את המ"ע להראות העמים והשרים את יפיו כי טוב מראה הוא, ולמען דעת כל עמי הארץ כי עוד לא אבדה חכמת חכמינו וכינת נבוינו לא הסתתרה, כי המ"ע הזה כלו אומר כבוד לישראל, לחכמי ולסופרי, אבל ה' הפגיע בו עון כלנו, כי לא כלו לו חדשיו להמ"ע ועוד לא הגיעו ימיו לשבעה חדשים ויגע, אבל יוסף כ"ץ מה הוא כי תלינו עליו? — ויתחלחל האיש הקורא מאד, כי לא האמין למשמע אזונו, אשר הנשר הגדול אך האבר, רוח אפנו אשר פה אל פה יובר את הפאנאטיזם ובכל ביתו נאמן הוא ואשר בצלו אמרו האדוקים כי יחיו בין האפקורסים, גם הוא נפל ברשת כותבי פלסתר וימשוך ידו את מכתבי עמל ויכתב ספר חכמה אשר יתהללו בו המינים; וכראות האחד את צרת נפש האיש הקורא כי עקם את שפתו התחתונה כילד, מול אפו וסנטרו נעשה גומות גומות ויחפוץ לתת את קולו בככי ויכטרו נחומיו ויאמר אליו: הנחם ושובה למנוחתך, אתה וכל רעידך, כי רק משחק אותה נפשו וכחתל באנוש התל גם הוא ביוסף כ"ץ וישם עליו עלילות דברים; אני תחיתי על קנניו ואראה כי נמצא באוצרו חכמה כאשר תמצא חכמת המוזיקא בספר "יצחק ירנן" על הלי' שחיטה, או כאשר יקרא הקורא בספרים "לחם ושמלה, נחלי דבש, בשר על גבי גחלים, בגדי שרד, טוב לישראל, על הרוזי השחיטות, מרפות, חליצה, נדה ומקואות", וינם בהם והקיץ וראה כי אין דבש ואין בשר ואין לחם ושמלה ולא טוב לישראל ונפשו יבשה אין כל, ככה אין חכמה ואין צדק ליוסף ורק את ידיו שכל לכתוב על שער הספר "אוצר חכמה" למען תפיש את המשכילים בלבם לאמר: ראו כי בחדרי לבכי הרחב כפתחו של אולם יתהלכו למו לשוח התורה והחכמה שלובי יד משיקות הנה אשה אל אחותה ויחדיו הן מתרפקות עלי, ועתה, אֶרְתַּדְכֶּסֶן! אחרי אשר הושב לכם ששון ישעכם, צור חסיתם בו, ששו ושטחו עתה כל המתאבלים על יוסף כ"ץ, ששו אתו משוש, פצחו רנה, תקעו יד, מחאו כף, השמיעו במחנה החסידים קולכם, אמרו לכו ונעלה אל הר "הלכנו" או אל "המגיד", נשוב תודה לאיש חסדנו המנחמו מעצבונו ומיגוננו, המשיב לב ארתדכסן על אדוק ולב אדוק על ארתדכסן", ואלי פנה ויאמר: עוד תשוב תראה תועבות גדולות, ויאמר אל הקורא: "הפוך עוד בעלים!" בעינים מפיקות תודה הביט אל האחד וכידיים ממהרות לעשות רצון איש חסדו הפך בעלים הנה והנה.

— פה — אמר האחד. כאשר יעלה איש מן הפחת ונפל אל הפח או כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הרוב כן היה המאמר אשר נכשלתיו בו ואצעקו הלא. . .
— ידעתי, ידעתי, אתה חפץ לשאול: והלא במאמר אחד יכול להלאותנו בלהגו הרב, ולמה כותב מאמרים רבים? אף אני אשיב אמרי לך: להפרע מן "השחר" שרצונו לאבד את הפאנאטיזם מן העולם וחפץ לבער אחריו כאשר יבער הגלגל —

— הוי! שמח החזיקתני לראות השערוריה — קרא השני — ארדפהו אשיבהו ונמול ידיו אשיב לו, אקח לי גליון גדול ואגלה עליו את נבלותו לעין השמש ואעידה לי. . .

— הרחק מן הכעור, מן יוסף כ"ץ ומן הדומה לו, אחרי מי תרדוף? אחרי פרעש אחד? אחרי כלב מת? —

— אנא, אדוני, חוס נא! חמול נא! רחם נא! על כבודו ועל כבודך — התחנן האיש — כי מה תעשה ליום פקודה, עת יוסף כ"ץ יצא ממקומו לפקוד עליך עונך כי רב וחמאתך כי כבדה? עת יריע אף יצריח ועל אויביו יתגבר, כי לא ישקוט ולא ינוח עד אם ישלם אל חיקם, מה תעשה אז? אל מי תנוס לעזרה, להגצל מפני פחד יוסף כ"ץ ומהדר גאונו? —

— לשונו אדביק אל חכו — צעק השני — דלתי פניו אסגור, בעפר אתן פיהו ונאלם ככלב אלם לא יכול לנבוח —

— לא — אמר האחד — לא יפצה פיו ולא יגהה אף לא יצפצה, כי עוד יתנשא בך לעיני אוהביו ואשתו והתאמר בסכלותו לאמר: שתקווא דבבל היינו יחסותו, גם בכך עמרם סקלו אבנים, גם כי נחתו חצי עזי פנים על קנאתי לאלהי! — ונעזוב את האיש הקורא ונשב למקומנו.

— הראית את שני צנתרות הזהב המריקים מעליהם הזהב לבית ישראל? — שאל האחד את השני — עוד לנו ברכה שלשיה בקרבנו, חדשה מקרוב באה, אשר לא פללו אבותינו —

— צעיר לימים הוא האיש אשר אמרת כי נפש ברכה בו או הוא בא בימים? — שאל השני.

— הוא בא בימים אשר היין יבוא בקרבנו כמים וכנחל שוטף השרף בתוך מעיו —

— אם כן מה היתה מטרתו אשר החרש החריש עד כה? מדוע כבש נבואתו עד הנה? מדוע נחבא אל הכלים ולא שקד על תקנות בני ישראל עד היום? —

— עתה — הוסיף השני מבלי השב אותו דבר — עתה באחרית הימים דרך ככב מיעקב ויקם מושיע מבין רגלי ישראל ויאמר להושיע את עמו, אבל לא בחרב ולא בחנית כי אם הכה שונאיו בשבט פיו וברוח שפתיו המית אויביו, ועוד און, תקן ועשה ספרים הרבה למרבה נסים ונפלאות ולאותות אין קץ; ספרים אשר על רוב הטוב הצפון במ נתנו להם חכמי הקדושים פאר ויצא שמם

לתהלה בכל הארצות אשר החסידות תפרח בהן כחבצלת, בימיו נושע ישראל
תשועת עולמים כי הניח לו ד' מאויבו מסביב בארץ ולא נשאר לו כ"א לזנב
אחרי הנחשלים, אחרי האפיקורסים, ויאמר ליסד מ"ע לעמו לירות באבני קלע
עליהם ולכלות הציו בם, אבל שמו פרומקין היה לו למחתה, כי אחרי כל הגדולות
והנוראות אשר עשה להם לא קנה לו לבב עמו להאמין בו ועוד פחדו ממנו
ולא בטחו בו, הקציפוהו, הכעיסוהו, מרו ועצבו את רוח קדשו ולבו עליו
וישטמוהו וימרו את חיו וידברו בו על אודות האשה הכושית אשר לקח; על
כן חשב מחשבות ומקץ ימים רבים נחה עליו רוח עצה לכסות שמו במשאון
ולתלות עצמו באילן גדול בראדקינזאהן אשר נודע בשערים במעשיו ושם לו על
פני חוץ כי יש לו מוח בקדקדו וכח לב, באמרו: הן שני השם יוליך שולל צבאי
המרום במרום, אף כי שוכני בתי חומר באדמה! שמח לבו ויגל כבודו אז ויאמר:
האח! חכמתי! נבונותי! הפלאתי עצה! ויקרא: מי להקדושים ולהחסידים
אליו! ויתקבצו אליו אנשים כערכו, אלופיו ומיודעיו ויפק זממו ויוציא שני מ"ע
ויקרא להם שמות, שם האחד "הקול" ושם השני קרא "קול לעם" —

— אם קולו השני ישמיע לעמו, למי הקול הראשון? — שאל השני —
האם לו לברו ולנפשו או לארבע רוחות השמים? ומה גם כי הראשונים אמרו
"תרי קלא לא משתמעו" —

— לא! שני הקולות כדת, אין אונס, כי תוכל לתת את כספך בכל
אשר תאוו נפשך, אם תרצה קח לך "הקול", אם תחפוץ קח לך "קול לעם",
על הראשון תתענג נפשך בעתות הענג ובשני תמצא שעשועים לנפשך
בימי המרגוע —

כן חשב פרומקין אבל אחרת היתה, כי המשיב חכמים אחור ודעתם יסכל
ומה גם דעת פתי, הפר גם עצתו, כי שגה פרומקין בלאה וכהתעות שכור בקיאו
כן תעה ראדקינזאהן במשפטו, כי לא היה בו דעת ולא תבונה לאמר: הלא עצתי
עצה נבערה, אולי תגלה ערמתי בקהל רב; כי לא כהעומדים המהלכים ולא
כהמלאכים האנשים, כי היושבים ראשונה במלכות שדי וגם מטמרון רם הקומה
אשר הוא מלאך פניו וסנדלפון ארך הרגלים אשר הוא מלאך אחריו והמשיב
כתר המלוכה בראש קונו, המה זה מאות שנים אשר ישמעו שפת לא ידעו
היא לשון ארמית, ולא צעדו אף צעד אחד לפניו להבין למצער את התפלה
היקרה מפז אשר חכמינו הראשונים, אשר היתה עינם צרה במלאכי השרת התחכמו
לעשותה בלשון ארמית לבל יוכלו לעשות גם הם כמתכונתה כמהם, והאיש שפל
הקומה, חדל אונים ורפה כח אשר בארץ מתחת, הוא ילמוד את השפה ההיא
בימים מעטים? ! —

— יען מה? —

— יען כי המלאכים קמני הדעת המה, לבם צפון משכל, ולאדם נתן הכח
להבין ולהשכיל —

— האם במלאכי אלהים תשים תהלה ובשרפי מעלה אתה מלעיב? —

— וכן היה, כי כאשר יצאו שני מ"ע שלו המסלאים כפז מחביון עזם, עברה הרנה במחנה החסידים לאמר: הקול קול ראדקינזאהן ויחידים ידי פרומקין הן, על כן נבאשו ככל הארצות אשר שם פרומקין מגיע ותעל צננתם, וכי ילכו שני אנשים יחדו וימצאו צרור מ"ע שלו יריבו בחזקה, זה יאמר: כלו שלך! וזה יאמר: כלו שלך! עד בוא חסיד אליהם ואמר תנוהו לי והיה לי למשמרת להפליא בו לעשות בכקר בכקר מרם אודרה בית אלהי, והיו בראות פרומקין וראדקינזאהן את כל זאת ויאמר בלבו: לא נופל אנכי מרא"צ אשר אמר שלום שלום על ישראל ואין שלום, גם לי לב ולב כמהו, הוא אמר לאשת יב"ש: בלה נאה והסודה את! ואני אשת עפיקור אהלל, לכן אנסה דבר שלום עם אויבי האפקורסים, אנסה להביא גם את נפשי בסדם, אנסה לדבר על לבם ולפתותם כי אהיה להם לעזר להשמיד החסידות מעל פני האדמה באמרי להם והלא ידעתם, כי שבת, צאתי ובאי היה בתוך החסידים, על כן אוכל לארוב אליהם להגיה עליהם גם אני ממחבאי, אבל בזכרו כי ערום ויחף וחשוף שת הוא, כי אין בו לא תורה ולא חכמה ולא דעת כלמה כסתה פניו להראות את פני אפיקורס ויחשוב עוד הפעם מחשבות רבות, ועוד הפעם הופיעה עליו רוח עצה ובשמחת לבבו רץ אל בית משכיל אחד ויבוא הביתה והנה חבר משכילים סביב לשלחן וישתחוה פרומקין וראדקינזאהן אליהם ויאמר: הידעתם אחי מה אני? אדוני הבית בשמעו את שאלתו קם ויעמוד על רגליו ויאחזו בידו הימנית כנגד הלב את ידו השמאלית אשר נטה אותה ושלחה לארכה לפניו ויפן אל האורח ויאמר אליו: הרואה אתה מה הנך! ויאמר פרומקין וראדקינזאהן אליו: צדקת, לא טוב דברתי; הידעתם, אחי, מי אני? ויאמר אדוני הבית אליו: לא!

— אחד המשכילים הנני ואני באתי אליכם להתעלם יחדו עם החכמה אחותנו —. ויאמר אליו אדוני הבית: תנה לנו אות או מופת, ויוציא מחיקו את המקטרת (ויום השבת היה) ויקטר בשובה ונחת, ויאמר אליו אדוני הבית: מי לא ידע בכל אלה כי הקטר עלי מרורים דוחה שבת בשתי ידי, הלא כן הורה המורה צדק לעדתו אבי"ג* הלכה למעשה אשר ממנו יראו וכן יעשו, וגם האנשים אשר השה אותם אלה חכמה ולא חלק להם בהשכלה יקראו לשבת ענג להתענג על משאת ענג קמרת עלי מרורים, גם הקדושים אשר בארץ אשר ירדפו את ההשכלה בלי חשך גם הם יעשו בסתר מעשיהם לעבר חק ולהפר ברית, להוציא דם . . . ותמרות עשן ביום השבת —

(* אידי דאתית להכי ניוא בה מלתא טבא אשר שלח אלי אחד מהנאמנים אשר באזנו שמע את הדברים האלה, וזה הדבר: בשוב אבי"ג ממוסעותיו בגאליציען ספר במושב משכילים אחרים את התועבה אשר ראה את יוסף כהן צדק עושה, כי אחרי אשר ישבו שניהם יחד כל יום השבת בבית ויעלו עשן כמשכילים גמורים קם יוסף כהן צדק ממקומו בעלות המנחה ויבא בבית התפלה ושם דרש מוסר ברבים, ועל זאת הוכיחהו אבי"ג על פניו, ויען כהן צדק ברב חכמתו: הלא אך זאת יבקשו החמורים וכואת נעשה להם — את הדבר הזה ספר אבי"ג במושב משכילים אחרים החיים אתנו, ואחרי כי הדבר אמת הוא בלי ספק* הפוץ אבי"ג לאמר עליו כי שקר הוא, לכן אודיע מראש, כי אז אקרא בשם העדים ויקומו להעיד — המויל.

— אם אינך מאמין לקול האות הראשון, האמן לקול האות האחרון — ענה
ויתן להם מופתים ואותות למרבה במאכל ובמש תה ועוד ועוד למען דעת כל
רואיו כי משכיל הוא, אפיקורס הוא —

— אבל — הוסיף אדוני הבית — המוב אתה מרבי יהודה הנשיא אשר אמר:
„הכל שוחטין“? ויאמר פו"ר: מה לי עוד לעשית? מה תאמר נפשכם ואעשה,
אקב, אאר, אקלל, אחרף, אנדף ואנאץ את כל קדש. ויאמר אליו אדוני הבית:
אם כן אינך אפיקורס, רק בן שובב משוכה נצחת. אמרתי ככד אכבדך והנה
מנעך ה' מכבוד ועתה קום וברח לך אל מקומך, פן תהיה לבוה, וימהר פו"ר
לברוח, אבל נלאה למצוא הפתח, ויגש הנער העומד עליהם לשרתם ויפתח
את הדלת וישלחהו לדרכנו. הן אלה קצות דרכי האיש הרם והנעלה הזה ויתר
תקפו וגבורתו וכל מעשיו ועלילותיו מי יתבונן? —
— נעויתי משמוע — קרא השני.

— אם אך תבין שמועה תהיה לך עוד זועה, ראה, הנה שם מעבר לשלחן
יושבים למודי ה' כשתילי זיתים ולפניהם עלים גדולים ועליהם כתובים אותות
מאורות עינים „הלבנון“; העלים ההם עולים על שלחן כל מלכי רבנו, כי
את העשר אשר המלכים הראשונים שמו סמוך לשלחנם, ישימו המלכים
האחרונים על שלחנם; העלים ההם מעשה ידי ברי"ל להתפאר הם; ברי"ל
לא נבה לבו ולא רמו עיניו, הוא למד את ידיו לעבודה ואצבעותיו למלאכה,
עבודה אשר איננה תפארת לעושיה ואין תפארת לו מן האדם, מלאכה אשר
לא נקיה ולא קלה היא; הוא בנה יד כמו רמים לתלמידי החכמים העומדים
היום בפרץ והמחזיקים בדקי הדת לצאת שמה חוץ, והוא לברו ישרת וישמש
אותם וירחצם למשעי, אחרי כן יקח את העלים ויחלקם ביעקב ויפיצם בישראל,
כי העלים ההם עלים לתרופה הם; את החולה ירפאו, את הצלעה יחבשו
ולהנהלאה יעלו ארוכה, ישיבו רבים מעון, יצילו מרדת שחת ויפקחו את
העינים אשר הכו בסגורים בהיטמן בהשחר ועוד. . .

— אהה! — קרא השני — נפשי בחלה בס, אל תוסף דבר בס, הנד
נא לי, מה יחפוץ מו"ל המ"ע שהוא אשר לפני האיש היושב ממולי? —
— כסף יחפוץ —
— בעד מה? —

— בעד מה? כי יאמר „עברי אנכי“ גם מו"ל הספר אשר לעומתו יאמר
„יהודי“ אני, וזה אשר בקצה השלחן יאמר כי ישמיע קולו כקול „התר“ וזה
אשר יושב נכחו יחנן קולו לאמר: ראו כי „חבצלת“ אני, היום מספר מכתבי
העת כמספר שבטי בני ישראל, ועוד ימים יבאו אשר יתפשו שבעה רעדאקטרים
כאיש אחד לאמר: אגורה לך, אכאנענט תהיה לנו והמכשלה תחת ידיך, ואז
תמלא הארץ פאנאטיזם כמים לים מכסים —

— צדקת! כי אתמול שמעתי שני אנשים מתהללים כי יוציאו שני מ"ע, האחד
בשם „והאנשים שלחו“ ומרתו יהיה לחבל ולהשחית, להרוס ולעקר, והשני

בשם "המלאך הגואל" והוא יהיה כמאסף לכל הנערים אשר צר להם המקום כמ"ע העצלים —

— הבה מים! — צעק האחד — כי התעלף — ואסוב ואראה כי רעי נפל ארצה. חיש קל הבאתי מים קרים, אבל לשוא, ואמחר החוצה ואזעק: רָפָב! ויבוא הָרָפָב ונוציא את רעי אל הרכב ונשב כלנו ונסע הביתה. כבאנו הביתה מהרתי לצות לקרוא לרופא, ואנחנו ישבנו כלנו מסביב לו במטה והוא שוכב מת ועיניו התהפכו בחוריהן ומזרות אימות על סביכותן ופתאם לפתע החל לצעוק בקולות שונים, פעם השמיע קול פחדים, קול יסמר שערת בשר ופעם קול שובר לבבות, פעם קול ידבר תחנונים כרש, פעם קול אויב ומתנגם ופעם קול נצב לריב ועומד לדין; לאחרונה החל לצעוק בקול דברים חוצבים לחבות אש "עתה לא כסתר אדבר אתכם, במקום ארץ חשך, כי אם לפני כל קהל ישראל אנחנו עומדים היום על כן; הגישו עצמותיכם ונדעה, כי לא כצעקתה הבאה אליכם עשיתם, הסירו מכם עקשות פה למען שאתכם פניכם ממום, הרחיקו מכם לזות שפתים למען הזכותכם ואז אתרפס וארהיב אתכם גם אני, דברו! אדע מלים תענו, מי אתם? אם כהקדושים אתם, אשר תמתק להם אולת הפתאים, יתנו להם פסת נייר או אגורת כסף ויקחו תמורתם ח"י כסף? או כעוזרי המלמדים אתם אשר יתנו להילד מעשה צעצועים ולקחו להם את ארוחתם, חלת הלחם אשר נתנה לו אמו? גם אתם תחפצו כמהם כי יתן ה' כל עמו חמורים למען מלא אמתחותיכם כסף? מי אתם אשר החזקתם בדת להיות למשלח יד לכם, כאשר החזיק יואב בקרנות המזבח למען הנצל. — זה בא לישראל ויאמר "הכי אחיך אני ועבדתיך הנם? — הבה לי שכרי כי היום נדרתי פרץ בחומת הדת" וזה בא ויאמר "שומר לראש הדת אנכי, תנה לי משכורת" וזה יאמר "עשיתי מנבעה להדת, שלמו לי" וזה יאמר "היום תפרתי כפתור למכנסי הדת, לא תעשקו פעולתי", משלח יד כזה חשבתם לצדקה! משלח יד אשר כל רודף אחר הכבוד, כל עושה מזמות, כל נוכל וכל נבל יחזיק בו להיות לו למסתר? דברו! למה נאלמתם? מי הסב את לב רבים אהורנית משפת עבר? מי ישליך עליה שקוצים? מי ינבלה? לא אתם? דברו! דברו! למה נאלמתם? אתם סופרי ישראל! אתם צופיו! אל תדמו כנפשכם כי אך חלי הוא ונשאנו, לא! לא! מספחת היא, צרעת ממארת פרחת בבית ישראל שימו לכם! דברו הלום! כי גדולה הרעה הצפויה לנו מכם ואם תחרישו ונשאתם עונכם, ראו —

בין כה וכה בא הרופא וישיבהו לאיתנו, ואישאל את רעי אחרי כן: הגד נא לי שאהבה נפשי, מה זה היה לך כי התעלפת? ויענני: "בעל נפש אנכי ואהבת עמי עצורה כאש בעצמותי, על כן לא עצרתי כח לראות את כל התמונות אשר שמו לפני, כי נעל נפשי הן ואתעלף".

— הזכור תזכור את כל אשר דברת? — ויאמר: "לא!" ואשוב ואספר לו את כל דבריו ואשאלהו, אם יחפוץ כי נבער את כל מ"ע מקרבנו, ויאמר:

לא! שלשה מ"ע נחוצים לבני ישראל כיום הזה, אחד "השחר", כי הוא יאיר לנו הנתיב, סופריו אנשי הרוח המה, סופר זה בא באמרי נעם וזה בא בהתול, אלה בדברים רכו משטן ואלה בפתחות, זה במשל וזה בשנינה, אלה במתק שפתים ואלה בעצת נפש, וחפץ כלם לגלות על עוננו להשיב שבותנו; מ"ע אחד בשפת רוסיא ואחד בשפה המדוברת בין היהודים יושבי הארץ הזאת היא שפת זשארגאן! ואשמע אחרי קול רעש גדול, קול חנפים, קול מתקדשים, קול צנועים, קול לובשי אדרת הדת, קול מתחפשים בעורות כבשים, קול המון רב כקול חסידים על ינות רבים, כקול אספת יהודים ברוסיה, ואיקץ. ועתה, אדוני! הנני יורד מעל הכמה ואבקש מכבודכם לעלות הבמה לחות דעתכם גם אתם, אולי חזון שוא הוא אלך לי אל הפותרים. אלחנן דוב קוהרנאם.

גאה וגאון.

גָּאָה וּגְאוֹן וְדָרֶךְ רַע

וְפִי תִהְפֹּכֹת שְׁנֵאתַי. (משלי ח' י"ג).

אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי כל

אדם שיש בו גסות הרוח כאלו עובר ע"א.

כתיב הכא תועבת ה' כל גבה לב וכתיב

חתם וכו' (סוטה ה'.)

במה זוכרים עוד הקוראים היקרים את מכתב הבקורת על ספר "תולדות אנשי שם" הגדפם בהשחר שנה ששית חוברת "ב", והנה נדפס כעת עוד איזה עלים לא לתרופה מהמחבר הלזה בשם "בשורה בפ"י", ומה היא הבשורה? כי יודפס ספרו שאלות ותשובות "נשאל דוד" ומבקש אולי ימצא איש אשר יחפוץ להדפיס באורו "שוב לב" על משניות, ומביא אמרים אחדים מספרו "קצור מכובא המשנה" אשר קמף מלילות מספרו הגדול "משען ומשענה". — נשאל נא גם אנחנו, האם צמאים עם ישראל לספרי משניות עם כמה פרושים, או רבנים ומוצי' יחכו בכליון עינים על ספרו שו"ת הנ"ל, הלא עוד לא רב הוא היושב על כסא הרבנות אשר ישאלו ממנו, וממי נשאל? כי התורה מונחת כעת בקרן זוית, אין דורש ואין מבקש לה, כי די והותר ספרים ישנים בכמו אלה אף בין הלומדים סגורים המה בתוך מגדליהם ולעיתים רחוקות יפתחו אותם, ומה גם לספרים חדשים, אמנם כבר הוכיח הנביא לדורו (ישעיה מ"ב כ"א) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, ועי' מי יגדיל ע"י מחברים בכל דור ודור, אכן כונת המחבר נראה לכל כי לא להגדיל את התורה, כי אם להגדיל את עצמו, בהדפיסו לע"ע את הסכמות הרבנים או מכתבי תורה אשר קבלו את ספריו תוא"ש הכותבים על המחבר תוארים נעלים מאד מבינת אדם, נראה נא מכתב ראש המסכימים הה"ג י"א לאנדא מ"מ דק"ק ווילנא, ונדפס שם בהסכמתו י"ב הרב המא"ג גאון העדה כליל המדעים מ"ו, לא אאמין על הרב המגיד

זע"ל שיכתוב ארבעה מלים האחרונים האלו, יען כי חכם אמתי היה ולא החניף לשום אדם; נראה נא עוד הסכמת רבני המוצ"ע מוילנא, וכתוב שם "המפורסם לגאון ולתפארת, בישרון נזר ועמרת וגאון, שלשלת יחסי הורות וכו", ובסוף "אשר קבלנו הלום מאת כבוד הגאון המהכר", גם זאת לא אאמין שיחניפו להמחבר בעד ספרו "תוא"ש" אשר נתן להם כמתנה ויכתבו התאר גאון שלש פעמים בפסת נייר אשר... ואיזה גאונות יראו בספרו זה? גם להלן מכתב הרמ"ש, כתוב שם "תפארת חכמים", ידעתיו מאז כי הוא לא יתגר תוארים לא נכונים, והוא והוא ישלול התארים אף מהמתים, ומה גם להחיים, וד"ל. ובטח לא כתב זאת, ועוד מהג' צה"ש "הגאון המפולפל וכו" (1), אולי גומלין זא", כי גם הוא יכתוב עליו "הגאון הגביר החו"ב", אכן באמת הוא גאון בארבעים אלף ר"ב בישראל, ולומדים כמהו נמצאו ב"ה בכמה בתי מדרשים, אשר לא חננם ה' בצל הכסף גם חכמת תורתם לא תצלצל, וגם הרח"ק רחוק מחנופה, ובטח לא כתב התארים "עדין לגאון פאר הזמן ונזרו וכו", ועוד מהגא"ב סערדאהעלי "הגאון העצום סיני ועו"ה צים"ע כקש"ת"? ועוד להלן מהג"ל "כסא ברכתא, מעילת עילתא, מרום עליון אחת, ושבע ברכות לראש צדיק כאמנותו יהיה, ה"ה הוד ירדי ה' ויריד נפש כל ה', הרב הגאון הגדול המפורסם, ערוגת הבושם, מנרא תקיפא (2) סכינא חריפא, גי"ע, ע"ה, פ"ה, וכו", ועוד להלן בדף ז' "גאון ישראל", ובכללם שתים עשרה הסכמות, כמספר שבמני יה עדות לישראל, או... כנודע, לאיזה תועלת הדפים המודעה "בשורה בפ", וכנראה הוא המבשר, כי בפיו צוה להמסדרי אותיות להוסיף תוארים עליו כרצונו וביותר תאר "הגאון", ואולי בכבודו ובעצמו העתיק כתבי הרבנים כאות נפשו, וחכם ערום הוא, אשר יודע כי המסכים לא כתב התארים עליו, ואף אם יראם בדפוס, האם יבוא במשפט עמו על זה? כי לא כן דרך הרבנים, ירגו ויתקצף בלבו ולא יציאם משפתיו החוצה, האם לא ראוי להקרא בתאר גאון, חכם ועדיק, אך את התאר "עניו" לא נראה עוד בדפוס עליו, יען כי גם הרבנים, ואף הוא לא מצא בעצמו כי ראוי התאר הזה עליו, כי ילבש גאות ובגאותו שחקים, אף כי לת"ח הותרה הגאווה שמינית שבשמינית (סוטה י"א) אולי לגאון מפורסם הותרה כולה וד"ל, (יעיין נא המחבר בס' תקנתא דמשה אשר יתיחש אליו, בחלק "משקל טוב לחיים" בדף ד' החשבון של שמינית שבשמינית) — בדף

(1) כל תבשול אשר יתוקן במדה במשקל, במעט מלח או פלפלין הוא טוב למאכל, אך אם יהיה מומחה או מפולפל ביותר יתקלקל כל התבשיל וישפכוהו החוצה, ועי' אמרו אפילו הקדיחה תבשולה וד"ל. ועיין קריה נאמנה צד 136, שנאת רבינו הגר"א אל העסק בפולפל היתה שנאה כפולה, עיי"ש, ובקונטרס רחובות קריה הנספה לס' ק"ג עיין מגד 306 עד צד 327 בענין זה דברים טובים ונכונים, ועיין בכורים לשנת תרכ"ה ושנת תרכ"ו בענין הפלפול הוא מעשה אחיות עינים, מאמר "קורות סדר הלמוד" כר"א יעללינגק, דברים מתוקים מדבש עיין שם. —

(2) עיין חולין מ"ה ע"ב ברש"י, צמחים קשים בריאה וכנראה הוא מין צרעת, ועיין המשביר ערך צמח.

ג' מבשורתו וזאת כותב "עוד דברי בפי ואני טרם אכלה לדבר ואשמע אחרי קול רעש גדול מחכם משכיל ונכבד וכו' אודות הג"מ זיסל רפאפורט, לפי דעת החכם המשכיל שגגה היתה אתנו וכו'", נשאל נא את המחבר איה המקום אשר שמע הרעש הזה, האם קול דברים בעל פה, או קול רעש בדפוס, המסכימים כותבים "צדיק באמונתו", על אמונתו היה צריך להביא מקום הרעש בבשורתו וזאת, אכן גאון מפורסם הוא, לא נאווה לו להביא את שם "השחר" על שפתיו, כי בהזכירו שקרא בו יהיה נפסל מנאווה, ומשעלה עמוד "השחר" ויפוח היום ונסו הצללים האלה, ע"כ כרג במים מתהפך בתחבולותיו להתנצל ע"ה, ולא ידע ולא הבין כי לא החכם והמשכיל עשה שמה את קול הרעש, ועל יתר החסרונות והמעוותים עשה את עצמו כאלו לא ידע מזאת כל מאומה.

בדף ז', במאמרו "קול אומר קרא", שם יחניף³ את חכמי עמנו במדה גדושה ומתפאר כי קבל מהם מכתבי תודה וברכה ובקורת על ספרו תוא"ש, "ותה"ל כלם מצאוהו ישר לפנימו, ידו ככל וכבוד אומר כלו לו וכו', וכהנה אשר ישתעו וישתוממו לראות כי בספר קמץ הכמות כמו ספרי יוכלל רבי האיכות בכל פנים שיפנה אלימו מבין דבר לאשורו", ומביא דברי ר"ד ואומר "כי

(3) שיר נאה על מרת הנופה, אשר בערמתה מתפארת, לצודד נפשות התמימים ממהרת, כי תלבש אדרת — הצניעות והחסידות למען כחש, אולם בסתר תשוך כנחש וכמו פתן חרש אשר לא ישמע לקול מלחש.

אני מרת הנופה, מאד נאווה ויפה, וכל סלתי מנופה, ועלי לתרופה.
ולי שפה ברורה, ויפה והדורה, ערוכה וגם שמורה, ואמרת צרופה.
ולי לשון וגם פה, כמו שהם וישפה, וכל ניבי איפה, כמו סלח מנופה.
ולי מלים ערוכים, להטות לב מלכים, ואטה לב נסיכים, בלי שי רק בשפה.
בלבי תוך ומרמה, והכמתי בערמה, ואביט לאדמה, וקומתי כפופה.
עדי ארץ בראשי, הלא אקד בלחשי, ואתרוםם בכחשי, ואגבה בתנופה.
ואגנוב כל לבבות, במלי הערבות, ולי גשם נדבות, להמטירים בסופה.
והמאזין לקולי, הלא ישכון בצלי, אבל תחת מעיילי, הלא הרבי שלופה.
וגם עם כל לאומי, אדבר את שלומי, כלבן הארמי, ארון בלהה וזלפה.
ועת אפר בריתי, לרצח ערתי, אכפר בשפתי, כמו עגלה ערופה.
ואדמה לכשרים, אלי בעל נעורים, ואזנה עם אחרים, כמו שפחה חרופה.
ואתראה צנועה, כמו שפרה ופועה, וכתנתי קרועה, לבושת וגם לחרפה.
לעין אחי ועמי, אכסה את אשמי, ואצטרק כנעמי, אבל ארשע כערפה.
שתי עיני בכוסו, ושוא שמתי למחסי, וכל עול בכוסו, ולי איפה ואיפה.
עמודי התולים, להזיל כנחלים, דמעות על אבלים, כעל עיר השרופה.
בפי אבל אכחם, וכל יתום ארחם, ותרחקם ותרחם, זרועי ההשופה.
ארחם דל בשחתי, ועת יבוא לזבחי, הלא יעמוד בתחתי, והיום רד ורפה.
בפי אגדוד גדרים, אבל המה שקרים, ועת אדור נדרים, דברי אתלופה.
וצדקתי התומה, והלוני סתומה, וגחלתי קטומה, וכירתי גרופה.
ועם קומה זקופה הלא אקרא בשפה, אני מרת הנופה, מאד נאווה ויפה.
אנכי המשורר, לבבות לעורה, בלי ללכת בארחותיה, ולהתרחק מנתיבותיה, שלמה בניו
ויאל כרובנא רבתי.

אחרי כל הכבוד ויקר אשר הלבישני גאון וגדולת תפארת וכו', ומזכיר שמות החכמים ר"ר, רצ"ה בודק, העברי, המגיד, החכצלת, וביותר מניש קמורת חנופה להשר הצדיק וכותב ירבינו משה מאנטיפיורר, קוראים יקרים, אם השר מ"מ ילמדנו תורה והמחבר יעשה צדקות יתן העולם לתחו וכחו, ואם חננה השר במתנה הגונה כידו המלאה הזואת נכון לכתוב עליו תאר "רבינו", כי השר נ"י ראוי להקרא בתאר "צדיק", אך לא בתאר "רבינו", ולוא הייתי כעת ב. . . במח שאלתי את כבוד המסכמים, אם בעצמם כתבו על המחבר את תאר "הגאון" מלא, או הג' בלא "און" והמבשר בפ"ו הוא הפועל "און" וכאלו נבואה נזרקה מפי בכתבי על מצח מאמרי הקודם "הרו עמל והוליד און", עמוד נא הצופה לבית ישראל מקברך וחוד נא חרתך על דבר התוארים⁴, קנא קנאתי בראותי זה הענין אשר ספרו תוא"ש מלא הכלים, שגיאות ומעיות לא מהרפוס, כ"א מהמחבר בעצמו, ועל השער התגאה בתואר "הגאון", ועתה שמונת העלים ההמה במכתבי הרבנים פעל גם "און" כדרכו, אולי ידפיס עוד איזה ספר תקטן לו לתאר א"ע בתאר "הגאון" בעל ס' תוא"ש, ושכל את ידיו ויתאר א"ע בלא שום תוארים, בלתי "מאתי המחבר דוד מלך ישראל" או "משיח אלהי יעקב" כנדוע לפני שנים מאתים, יען כי דוד שמו וכנויו אפרת, בבקיאותו הגדולה בסדרי הדורות, במח ישלב כי הוא באמת חומר מגזע רות המואביה, אשת כליון בן אלימלך אפרתי, ולו נאה המלוכה, כי המסכמים יתמכוהו כבוד הכבד מנשוא, והוא ברב גאונו וגבה לכבו יתנשא ויגביה כנפים לעוף בשמים — אכן בסוף מאמרו "קול אומר קרא" התאונן המחבר כי אין לו "המטהר ממזרים" (קדושינ ע"א) היאות לגאון מפורסם להשתמש במליצה כזאת? איזו ממזרים יש לו, אך יחסר לו "המטהר"? מרוב פלפולו אגב הריפתא שבשתא (ב"מ דף צ"ו) ועוד להלן כותב "השר ונגיד האכזרי הלזה יעצרני למלאות כל מאווי נפשי וכו'", "כ"ל זממי וכו'", "כ"ל מזמות", מי יודע אשר זמם או איזה מזימה למלאות מאויו, אם באמת מעין הנובע ספרים הוא, אל יבקש למצוא את "המטהר", ואל יקצוף על "השר ונגיד האכזר" אשר לא יראה ולא ימצאהו

(4) כל רבינו גאונים, מאורות גדולים, איש איש יחיד בדורו וכו', רבניך יחד כלם ענוי ארץ, כי עקב ענוה וכתוב איש על שער ספרו תהלות נפשו, נורא תהלות הוא שער ספר וספר, כי מהלליו סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, אך לא טוב הרבר אשר דברתי, כי מהלליו סולם מוצב עבי שחקים וראשו מגיע שמי שמימה. כי "עמוד הימוני ופטיש החוק" וגם "הגאון הגדול" תהלת כל ענוי ארץ כקש נחשבו היום, ראשית ענוה כיום הוא "רב הרבנים וגאון הגאונים", אך מה יתן זאת לאיש שה עינים? לכן יוסף "מאור הגולה", אולם מה יוסף פאר רבינו גרשון לאיש שפל רוח? על כן עוד ירבה תהלה לאמר: "רבן של כל בני חגולה", אך ענוה צדק עוד לא תנוה, אי לזאת תרב אמרים: "גדול מרבן שמו", אכן רוח נמוכה עוד לא תרגיע, על כן יתרה תעשה לאמר: "יחיד בדורו", אך מי תכן את רוח הענוה לאמרו, עד פה תבוא ולא תוסף, כי עוד תגבר חיילים ותגד ליעקב "און על עפר משלך", ומי יודע אולי עוד ידה נמויה לכתוב לעת מועד "און בשמים משלך", ועדת חנפיו אשר יקפוהו, גדודיו אלה יאמרו לו: כי לך נאה, כי לך יאה וכו' וכו' (הצופה לבית ישראל לר"י ערמער במאמרו "תשליך").

בגבולו, טוב לו לתת את חבוריו במתנה לכל מדפים ספר אחד בלא תשלום שכר, והמה ידפיסו על הוצאותיהם והיה זה שכרו, כי בזאת יזכה רבים הצמאים לספריו, ויוכל להתפאר כר"ח דאמר "אנא עבידנא דלא תשתכח תורה מישראל" (כתובות ק"ג, ב"מ פ"ה) וישליך שקוצי גאותו ואלילי גאווה, וילבש ענוה, ויהיה שפל רוח וישתדל לקנות מדות טובות, כיאות לת"ח ומיוחס כמהו לפי דעתו, אז אולי תמצא עדה או עיר אשר תושיבחו על כסא הרבנות, אז ימלא כל מאויו אשר זמם בכל מזמותיו, ידע נא המחבר כי אנכי הכותב לא תורני ולא רבני, לא חכם ולא משכיל, בלתי איש פרמי היושב אחורי התנור והכרים לא במינסק ולא בפנינסק, כ"א בעיר קטנה, קטנה מגאון המחבר, השותה בצמ"א את דברי חכמים אמתיים, מצאתי לעורר את לב המבשרי בפ"י במאמר החכם "טובה תוכחת מגולה וכו'" אף כי אינני מוכיח, אולי המכתב־תרופה הלזה ירפאהו ממחלת גאותו⁵) להסיר חנופה מקרבו ולא ירדוף אחרי כבוד המדומה.

מנשה בן ישראל.

5 המחלה הזאת של גאות רדיפת הכבוד תחולל עפ"י רוב בין צעירים לימים אשר לא יחפצו בתבונה כי אם בהתגלות לבם ולא שמשו כל צרכם בל תורה ולא בחכמה וחפצים להיות מחברים, וחת כבוד מנשה קלון יירשו, וכמוהם בעל שה"ג הדרש, לבד אשר לא ידע כל רב וגאון ומחבר להעריכו כערכו הראוי לו, עוד השחית הסדר הנכון עפ"י א"ב כפול ומשולש למצוא איש איש על מקומו וכמה כפולים נמצאו שמה, עוד במערכת הספרים אין להשען עליו מאומה, כי איננו מבין ערך כל ספר מהותו ואיכותו וגם הספרים אשר מהם בנה את ספרו זה המקולקל בודון לא הזכיר אותם, ע"כ לרואן יהיה בין רושמי ספרים, וכן בעל מסכת כלים החדשה המתפאר ביהוס שוא ושקר אשר הרבנים המסכמים על ספריהם בלי התבוננות הוציאו המחברים העגלים האלה להרפת ספרי קדש וד"ל, ואיזה כמוהם לקחו ספרים שלמים ובריוק מקום ומרינה הרפיוסם על שמהם, כדומה סי אגדת בראשית, אשר הוציא לאור הר"ג, ר' אברהם בהג"א מווילנא תקס"ב, ובאותו שנה נדפס הסי הנ"ל בזלוקוא ע"י ר' יעקב בר נפתלי מבראד ולא זכר את אברהם המוציאה הראשון (עיין קריה נאמנה דף 208), וזה לא כביר באתי לעיר ס. . . והלכתי למייל בפרדס בבית אוצר הספרים של הר"ג רש"ד נ"י ומצאתי שמה סי "מקורי מנהגים" לר' אברהם לעוינואהן רב בעיר פייסקערשאם במדינת אבערשלווען נדפס בבערלין תר"ו לפ"ק וכו' מאה סימנים וקמ"ה סעיפים כמספר מנהגים ועל 144 צדדים, והספר הזה כלו אומר כבוד לו ולמחברו, והמחבר היה אז בן ארבעים שנה אולי הוא עוד בחיים הי"ו) וכחמש שנים אהרי הדפסתו, נדפס עוד ספר "מקורי מנהגים" לר' יוסף פֿינקעלשטיין מק"ק מוישקלאין, שנת מנהג ישראל תיזריה היא לפ"ק, אמשטרדם, וכנראה מהאותיות הוא דפוס לבוב, והמסכים הוא הג"מ אלעזר הלוי הורוויץ אבד"ק ויען י"ג איור תאו"ר, וכותב על המחבר "הרב המופלג בתורה חרוץ ישגון בק"ש", והמחבר הלזה העתקו בלשוננו ממש וגם הקדמה כלה, וקצרו על מ"א סימנים והרפיוסו על מי צדדים, והוא בערך חלק רביעי מספר הנ"ל, והרפה לו להמחבר הזה, אם הוא בחיים, א. . . אשר גנב הן אחרים והתקשט בהם, וכנראה לו, אסור לקנות ספרו זה, כי לא קנהו איש בשגנו לשון, והמחבר הלזה כותב שם בהקדמה, כי בשנה העברה חבר סי "רביד הזהב" נדפס בק"ק פראג זה בי פעמים, ולא הלכתי בחבור הנ"ל לקראת פלפולים זרים ותדורים נקודים וברורים, אך יצאתי לבקש המרכז מן העגולה ולברר כל דין ודין אמת לאמתו, ומי יודע אם לא גנב גם זה הספר ושנה את שמו, וגם הג"מ יוסף שמואל מקראקא בעל ההגהות על הש"ס, מעיר ואומר: "ברדיי הנה עובדא גהירנא זה חמשים שנה שבידי סי נחמד כתוב על

חכמת הקבלה, נקרא "התחלת חכמה", והנה קם מאן דהוא תלמיד חדש שישן אין בו והדפיסו על שמו, והנה גנוב הוא אתו, (סי עיר הצדק בהערות בסופו צד 37) כמו כן את סי "מגן האלף" להג"מ מפלאצק העתיק אותו אחד מרבני הונגריה וקראו בשם "דרך חיים" (הג"ל שם בצד 58). כמו כן לוח על אלף שנים ממחבר אחד בוויילנא, ואחד הדפיסו שנית ביורשלים כתבניתו ובצורתו. וכן מאמרים שלמים נמצאים בספרים חדשים וגם ישנים הלקוחים מספרים קדמונים בהסתרת שם. אמנם לא רא"ש אנכי שאהיה תפיש גנבי כאלה ח"ו, אכן להעיר להקוראים אם יתראה להקורא איוו מחלת גאווה על איוו ספר מבחוקי, במה גם מחלה פנימית נמצאה בקרבו ועל הרופא המומחה לבקר ולגקר ולעקר ולהזהיר את צעירי הסופרים שלא יעברו על מצות התורה כי תבא בכרם רעך וכו', ואל כליך לא תתן ולא יפלו ברשת המבקרים אף דהר יומא וילכדו בגאונם, וד"ל. — על דבר מחבר הספר מסכת כלים הג"ל הפיץ אחד מהכתנים אשר בוויילנא להראות בהכרמל את מעות יחוש המחבר ובהפזו הוסיף בעצמו מעות על מעות. מחבר הג"ל חושב יחוסו עד הג"מ יהושע העשיל הגדול אבד"ק טארנאפאל בהג"מ צבי הירש מלובב בהג"מ זכריה מענדל פאדוויין בעל "מנורת זכריה", (כבר העיר כהן אחד את מעות יחוסו בהכרמל שנה שלישית נ"י מי כמאמר "ולא להתחיש", והסתיר בחלופי אותיות את שם המעירו ע"ז ואחר איוו חדשים בא מאמר התנצלות בכבוד הלבנון שנה י"ג אות ב' בשם "על דברת בני האדם" בדברי חרודים על המבקרים דהר יומא ובין לילה, אותו לא נכון לענות על חלומותיו ועל דבריו, אכן לעניננו לא ראי זה כראי זה, הצד השווה ששניהם אינם יודעים לא הכהן ולא המתנצל וה"ל) הרר"י העשיל הג"ל לא היה אב"ד כי אם אחד מפרנסי ד"ד ארצות משנת תל"ח בועד לובלין, בא בהסכם עם כמה פרנסים ביהד על תנ"ך יידיש מייטיש, אמשטרם (תמ"ז), וגם אביו ר' צ"ה הג"ל היה רב הגליל ד"ד ארצות, וחיותם בכמה מקומות בהחסיד ר' זכריה מענדל ולא בהגאון, ואחיו היה הג"מ א' ליב מקראקא (חותן הג"מ בית שמואל), ואביהם היה הרב ר' בינוש מפונא ואחותם היתה אשת הג"מ משה מק"ק חלמא, והמחבר הושב ששה דורות מרד"מ הראשון עד רד"מ השני אשר לא היו מולידיו, ור"י העשיל אבד"ק טארנאפאל היה זמן רב מאוחר מר"י העשיל הראשון יותר מנמאה שנה, וחיותם בהגאון וקוחיאל ובא בהסכם על סי נחל אשכול דרושים דובנא תקס"ט, ועוד על ספרים אחרים, ע"כ סדר חוס בעל מסי כלים מעורבב מאד, ומת שכותב כהן אחד במעטפה להכרמל גו' ה' שנה שלישית כי הרי העשיל אב"ד טארנאפאל חבר שו"ת ס' יהושע בשנת שופ"ר והשגתי ממוקד נאמן מרשימת ראב"י את מהות השו"ת הלוה, כי הוא על כל די הלקי ש"ע ובסופו פסקים וכתבים ומחברו ר"י העשיל בהג"מ מרדכי זאב אורנשטיין, זלקאווא, תקפ"ט, וכנראה המחבר הלוה הוא בעל ים התלמוד ובמה"כ טעה גם הכהן, ודי בהערה זו.

שיחות הני צנתרא דדהבא.

(המשך מחוב' ז).

ב"ה חצי אלול תרכ"ה לפ"ק.

מר' פישיל בהמלמדת אל ר' זעליג בהרבנית שתחיה מקשיענאָוו.

בוודאי כי לא שכחת עוד את המדובר בינינו בהיותנו ביהד על שבת נחמו אצל הרבי בסדגורא, כי יש לי חשק גדול להיות מהיום והלאה יושב תמיד אצל איזה רבי ובי"ה כי עלה בידי, עיקר הסבה בזה היתה הארורה שלי שתלך לאדמה כי היה לה עזות וחוצפה כל כך גדול להגיד לי שאלך לבקש לי איזה פרנסה — אעפ"י שאמרת לי לה כמה פעמים שגם היא אינו חולה והיא למדה הפשט שאעשה כמו אחיה המגושם שרץ כל היום בשוקים וכרחובות כמו משגע

לבקש לחם עבור אשתו ובניו — והשמיא שכחה לגמרי מי הוא אנכי כי בן לר ישראל מלמד ונכד הגבאי של הזקנית נבג"מ — הנה בתחלה חשבתי שכל זה הוא רק קאמאזים ממנה אך אח"כ כשראיתי שהיא עומדת על דעתה וגם מבקשת ממני חשבון מה אני עושה כל היום בקלייזיל כאלו אם הוא עסק שלה, עזבתי אותה ולקחתי לי הדרך אל הרבי והיא תוכל עבורי לפשוט את עצמה ברעב. כמה שנוגע אותי תדע כי לי הולך טוב מאד בעזה"י ומיום שעזבתי את ביתי לא אירע לי שום רע ח"ו רק על הגבול מעט כי הקאזיק העומד שם על המשמר שאל אותי על פאשפארט וכשראה שאין לי היה לו חשק להגזלן¹ לאסור אותי בכבלי ברזל ולשלוח אותי בחזרה בחינת שאַפּעס, אך כשהכנתי את כונתי המלאה רשעות ורציחה נתתי לו את הגריוניק האחרון ונפטרתי ממנו — את הרבי לא ראיתי עוד כי הוא סגור ומסוגר ואינו מניח לעצמו שום בן אדם ואפילו בשבת לא היה שום שלחן כלל וגם את החצר לא ראיתי עוד כלו, לכן הסתפק במועט כעת חביבי ואם אראה איזה חדש בודאי אכתוב לך.

מנאי הדו"ש פישול בהמלמדת.

הנ"ל אל הנ"ל.

ב' דסליחות.

השמחה היא גדולה מאד בכאן ואנחנו רוחצים את עצמינו ממש ב"ש לפי שהנסיעה חזקה מאד כעת ובכל יום ויום באים אורחים חדשים על ימים נוראים לאלפים ולרבבות וכל אחד ואחד קונה תקון — ואם ימצא לפעמים איזה מנושם שאינו רוצה לעשות זאת מרצונו הטוב אז אנחנו גונבים לו את המטפחת או הטלית עד שהוא מוכרח לקנות לנו כמה שנחפוץ, והאמת אני לך ידידי חביבי שאין אני יכול לשנות כל כך כמו שהוא המנהג בקלויז ואין אני רגיל עוד בזאת — אך מכריח אני את עצמי לשנות בכל מאמצי כחי עד מקום שידי מגעת ועוד כדי שלא אחישד לחסיד שאינו גמור ח"ו, ועלי להחזיק טובה לר' סענדער כפתור אח מוב שלי המחנך אותי בכל הדברים הנצרכים ליושב לשנות בלי שעור וכלי קץ ותכלית, לגנוב מטפחת, לבזות רב אשר רק למראה עינים הוא חסיד ובלבו שבע תועבות וכנהנה דברים נחוצים ואתמול היה כל כך טוב להוליך אותי סביב בכל החצר — ומה אומר ומה אדבר לך זעליג, אני אומר לך שאין אתה שווה אפילו שוה פרוטה אם אין אתה רואה כל זאת ובראיה בעלמא על הסוסים² של רבינו היית יכול לחיות עשרים שנה יותר, כל כך מהודרים הם ואפילו השפחה של רבינו מרת איוואנקא אינו דבר קטן ח"ו כמו שסוברים אנשים

(1) הגוים במדינה זו הם רשעים גדולים מאד והיא היא המדינה שמוך עליה אבי הבעש"ט הקדוש ויפה עשה שלא נשא את המלכה כי בודאי גם היא היתה מרשעת גדולה ולא היה יוצא ממנה בן קדוש וטהור כמו הבעש"ט רק גוי פשוט.

(2) אין לחשוך את ר' זעליג שלא ראה עוד סוסים ח"ו כי הלא היה בסאדיגורא על שבת נחמו ושם בודאי ראה סוסים למדי רק הפשט הוא כן שלא ראה סוסים כמו אלה —

פשוטים, והרבי בעצמו מראה לה לפעמים פנים שחוקות — את הרבי עוד לא ראיתי ובודאי דינים מתוחים על העולם ע"י התורה שלא לשמה של המתנגדים כאשר כן היה גם בימי הבעש"ט הקדוש והרבי מתאמץ לבטלם וה' יודע מה יוכל להיות עוד בשנה זו — אך למה נשבור את ראשנו על חנם אין לנו רק לבטוח ברבנו ואם שפחה הכיבה עליו כל כך כלל ישראל עאכ"כ ובודאי יעשה את שלו לבטל מעלינו כל גזרות קשות, אך בינו לבינו אין אני יכול לראות את רבינו ומי יודע מה יהיה הסוף מזה ואין לי רק קצת תקווה על הנבאי ר' בערישיל שהבטיח לי להניח אותי להביט דרך החלל של המפתח לתוך חדר רבינו וגם זה רק אחרי ימים נוראים, כי עד שם קשה לו למצוא שעת הכושר לזאת — וכאשר יזכני ה' שאביט שם אכתוב לך את כל. מנאי פישול.

כ"ה תשרי תרכ"ט.

מהגבאי ר' האצקול אל הרב הקדוש ר' חייציקול מבאושים.

ידוע להוי לרום כקש"ת כי דודו הרב הצדיק אדמו"ר מפה נפל זה איזה חדשים לתוך מרה שחורה גדול מאוד ולפי הנראה הוא קראנק* קצת, ואע"פ שהוא אוכל ושותה כמו תמיד בכל זה נראים בו סימני חולאת כי הוא אינו מדבר עם שום בן אדם ואינו מניח לעצמו אפילו הגבאי וחזן מהשפחה המצעת לו המטה אינו סובל אפילו הרבנית הקדושה שתחיה, ואין אנו יודעים מה עצה לתת לנו וממש בא לנו להיות משגע וזה כמה שבועות אשר לא עשינו אף פרוטה חדא וכל ההצלחה הוא שעוד נמצאים אצל הרבנית הקדושה שת' איזה אדומים בקשר שלה, ובלא זה חלילה אז כבר הוכרחנו לנעת ח"ו בהשלישים אלף אדומים המונחים על עיסקא טוב אצל הגבירים ביאסינקא ומה יהיה הסוף מכל זה, והגם שידענו שכונתו טובה היא והוא רוצה להביא את משיח אך למה לו להיות עקשן, בודאי עוד לא בא העת ולמה לו לגרות את סמאל שהביא עי"ז כמה צדיקים מן העולם כמו את הרב הצדיק מלובלין אשר רצה להביא את משיח מה עשה הסם הלך ופתה את הצדיק הג"ל לשתות יין הרבה בש"ת וכשהלך הצדיק אל חדר משכבו לקח אותו והשליכו דרך החלון והרגו מעשה רציחה ממש ולהאפקורסים היה עוד פתחון פה לומר עליו כי נשתכר, ומי יודע את אשר עוד יעשה לרבינו אשר ע"כ בקשתינו שטוחה לפני כבוד אדמו"ר שימחול לבוא לפה ולעשות מה שיביין ואין אנחנו צריכים ללמדו מה יש לעשות ובודאי יהיה הכל נוח וגם יודיע לנו אימתי יבא בכדי שנדע ליסע לנגדו.

מנאי המשחהו לפני כסא קדשו חצקול גלאוויציר עומר ומשמש בקדוש אצל כבוד הרבנית שתחיה.

(3) ר' האצקול בודאי ידע מהתיבה ה' ו ה' כמו שהוא נראה מוכתבו שהוא בעל לח"ק גדול בלי עין הרע אך לא רצה לכתוב זאת לפי שחולה אין אומרים רק על גוי לא על רבי.

מר' זעליג לר' פישול.

את האגרות שלך קבלתי על נכון והיה לי תענוג גדול מאד, כשראיתי שבאת לשם בשלום וכי אתה מתחיל להיות איש כמו שצריך ומה גם עתה שר' סענדר כפתור הוא המחנך שלך ואפילו במלאכת השתיה שהיא עוד קשה עליך בשוח אני כי תהיה בקרב הימים מפורסם גדול והעיקר הוא שלא להיות שלימיזאלניק ורק לשתות תמיד והבא למחר מסעיין לו — בנדון השפחה של רבינו שכתבת לי אני רואה שכונת אל האמת ואע"פ שעוד חסידיל צעיר אתה הבנת כי שפחת רבינו אינה כמו שפחה של אדם פשוט שאין לה שום שייכות עם הבעה"ב, אבל שפחת רבינו היא שפחת רבינו ממש וכשם שרבינו משפיע בני חיי מזוני לכל ישראל כך נמשך לנו ע"י שפחת רבינו פה בהקלויז "ש על כל היום, ומעשה שהיה כך היה: אנכי קראתי את אגרת שלך לפני כל החבריא בהקלויז וכלם הראו פנים שוחקות לזה חוק מהאפקורס הידוע לך לייביש בעל תנ"כ שהוריד מעט את חוטמו, אך פתאם ראינו שהוא מושך ג"כ בהכתפים, כיון שראינו זאת שאלתיו מה דעתך בזה אז ענה שהוא אינו מבין הגדלות של שפחת רבינו, שפחה היא שפחה, שאלתי אותו שוב והלא מקרא מפורש הוא בהמתן של צדיקים וגומר, ואם בהמה כך שפחה של צדיקים עאכו"כ, כששמע זאת הוציא שחוק גדול ואמר אין זה מקרא ככל התנ"כ ואף גם אנכי לא שתקתי לו ואחזיתי תו"מ בזקנו ואמרתי לו שמע נא אפיקורס פושע ישראל, הרבי אמר תורה על זה הפסוק (4) ואתה תכחיש שאין זה פסוק כלל, חצוף אם תתן "ש על כל החברה הרי טוב ואם לאו תחטוף מאה חתיכות פאנטאפול, כשראה שאין לו ברירה נתן לנו ד' קווארט אקוויש טוב ואנחנו שתינו אותו לחיי רבינו, ומזה נראה בחוש השגחה מן השמים כי בלא זה הוכרחנו שלא לשתות "ש ח"ו לפי שבעריל המנושם אינו רוצה לתת לנו עוד בהקפה וגם ספרים אין עוד בהקלזו והם כלם במשכון אצל המגוישם הנ"ל והוא רוצה למכרם אל בית המדרש של המתנגדים, אך מה איכפת לנו זה, המתנגדים יוכלו להכות את ראשם בכותל עם הספרים ביחד ולחנוק עמם ואנחנו נהיה שמחים שנפטרנו מהם — יותר אין לחדש.

מנאי זעליג בהרבנית.

(4) התורה של רבינו היתה בזה"ל: בפסוק השני של פרשה שלישית בסדרה של השבוע איתא בהמתן של צדיקים וגו' בהמה הוא אותיות בה מה בחינת ואנחנו מה היינו ענוה וזה עיקר עבודת היהודי בזה העולם לבוא למדרגת בהמה ולא שישים את עצמו כבהמה רק שיוכה להיות בהמה ממש ע"י שלא ילמוד שום דבר אפילו גמרא שמבוא לירי גדלות ולידי כפירה בצדיקים ר"ל ורק להיות בהמתן של צדיקים. שירו זמר בני היכלא — לחיים שתו יהודים יהי רצון שזוכה כלנו להיות בהמות באמת אמן כי"ר.

(המשך יבוא.)

שירי ציון.

כאח

שלמה זלמן בן קלמן אהרן לוריא (*).

אל משורר עברי.

הרנינה! הרנינה! כי קצנו בחיים
 כי מחסור ובוז לארץ ידבאנו . . .
 במעט צלצלי שירה יחדורו לאזנים.
 שבת עוד לא נוספה פחבוק ידים
 ולמקור מחצבתנו תתעורר אהבתנו.

הרנינה — למען תדענה בתולדותינו
 אשר חלה על עם נודד באלפי השנים;

הרנינה — למען יתגעשו צעירינו
 ופלגי דמע תרדנה עיני כל סביבנו
 ונחם יחוש אויב מחרחר מדנים.

רוחך אם ישתער — אלינו נא קרבה
 ומיתרי כנור-ציון כוֹנֵן בערבותינו;
 האמינה, כי לשירת-מרזמים נשגבה
 בכל נפש עדינה בתבל הרחבה
 גם הד גם מענה תמיד נכוננו . . .

עם עולם.

הנה הנהו הביטו אל פניו
 איך למרות תלאה עוד גאון יפיקו
 לא השפילו קומתו רבות שגיו
 וכל על וסכל שכמו לא העיקו.
 נדח מגרש שנות אלה בלי מנוח.
 בעצם המם לשמור השביל שרעפיו,
 במצור ומצוק, לעתים גם חסר פח.
 הוא כעני מעודו לא פרש בפיו.

(* הלא כמה קבוצת שירים אשר נשלחו לידי מאת מושכול אוהב השחר והוא יאמר כי המשורר הוא עול ימים בן שמונה עשרה שנה אשר כלה חק למודו בבית ספר הנומנאזיום ויבא עתה לבית מדרש החכמות, מן יתן וירבו כמהו בישראל — המו"ל.

ראו מחברת קטנה פחת זרועותיו,
בה יתגה יומם, ליל ישתעשע,
בה כל מעיניו, בה מבחר מזמותיו
וכל אשרו בחיים אותה ידע.

יחולל הרוח, תשתער הסערה,
הוא הונה במחברתו ולבו בטוח
ומחשבת אפלה לו תופע נהרה . . .
אמנם הזק ונשגב בקרבו הרוח!

ואתו לדראון כבזוי אדם שפתם?
ולו אתם אומרים בעמים לא גוי הוא?
ובשאר רוחו פחש תאבו אתם?
מדוע? — יען עם עולם הנהו?

* * *

שברו הכנור, משוררים, החשו דומיה,
השליכו הנבל מכם הרחק הלאה,
שירתכם הושרה, פריה הציתה,
ישורון לקץ אהב את ההשפלה . . .

ראו נא על פתחי בתי הפפר
אבות על בנים ירבצו איכה,
מבזו משפחות עד אשכול הכפר
מבמתי מדהבה עד עמקי חלכה.

ראו איכה בישראל כל גער
הונה בספרים חיצונים, שוקד בלמודים,
אין עוד פנטיזם, מלחמות בשער,
ואור יקרות יהל במושבות היהודים.

הלא אך זה, משוררי עמי הפצתם,
הלא אך לזאת העפלתם במזמה,
הלא בגלל זה התחזקתם התאמצתם
ותקראו קרב לעמכם ממים מימה?

לקץ בא הפצכם — משוש תקנתכם,
סערת שירותיכם הגיעה המטרה;

הלא תדום עתה בַטח בת שירתְכֶם,
לא יתְפָרְצוּ רַעְמִים, תְּחַשֵּׁה הַפְּעָרָה?
אֵךְ לֹא! בְּנַפְשְׁכֶם עוֹד מִחֲסוֹר תַּחֲוִישוּ
וּנְבוּכִים יִתְעוּ סְבִיב מִבְּטִי עֵינֵיכֶם . . .

* * * * *

תוֹדַת עִם נוֹשַׁע שְׁמוֹעַ קוֹיֵתֶם,
בְּרִכּוֹת רַבּוֹת, תְּהַלֵּךְ מִשְׁעָרִים,
אוּ מִבְּטִי אוֹהֲבִים לְפָגוֹשׁ חַבִּיתֶם
לְמַצְעַר בְּשֹׁכֵיב עֵינֵי הַצְּעִירִים הַנְּעָרִים;

אֵךְ כָּל מְשׁוֹשׁ תִּקְוַתְכֶם בַּתְּחוּ כָּלָה,
נִשְׁכְּחוּ הַגְּבוּרִים כְּמַעֵט בְּלִתָּה הַמְּלַחֲמָה,
הַמְּחַנְנוֹת הַשְּׂפִימִים הַרְחִיקוּ הַלְּאֵה
וְהֵדֵם הַשְּׂפוּף בַּסֵּתֶה הָאֲדָמָה.

אֲמָנָם גְּבִרְתָּם בְּשִׁדָּה הַמְּלַחֲמָה,
כָּל כְּבוֹד עִמְכֶם לְדָרְאוֹן שְׂמִתָּם,
סְפָרוֹתוֹ מִקֶּדֶם הַפְּכָתָם לְשִׂמְמָה
וְעַל כָּל הַיִּקָּר לְרוּחוֹ נוֹרְאוֹת הִרְעַמְתָּם.

נִפְלוּ הַזְּקֵנִים אַחֲרֵיהֶם דְּלִקְתָּם;
אֵךְ גַּם הַצְּעִירִים מִכֶּם יִסְוִרוּן,
כִּי כָל הַיָּמִים מֵאַחֲרֵי עִמְם הִרְחַקְתָּם
לְבָם בְּשִׁירוֹת הַזֹּפִי עַל עִם יִשְׁוִרוּן.

עַל כֵּן לֹא תַצְנֹפוּ עֲמֶרֶת תַּפְּאֶרֶת,
מוֹזְרִים אַתֶּם לְעַם, לֹא יִדְעֻכֶם,
וּכְנֹרְכֶם בְּכָר יִהְיֶה שִׁירָה אַחֲרֵת
וּתְלוּנָה וּמְרוֹרִים בְּכָר יִהְיֶה רוּחְכֶם.

וְשִׁירוֹתְכֶם זֹאת כָּל קָרְבִי תִגִּיעַ:
בְּהַ תַּצְלִינָה לְאֲזִנֵי אַנְחוֹת גֹּשֶׁה,
מִבְּעַד לְזִמְרָה תִתְפָּרֵץ תְּאֲנִיָּה
וּלְכָל גֵּיב שְׂפָה יִשְׁמִיעַ הַד אוֹיְהָ!

וְשִׁירְתְּכֶם זֹאת אוֹלֵי גַם הָאֲחֵרוֹנָה
לְמִשׁוֹרְרֵינוּ, לְשִׁירָה הָעֵבְרִיָּה
אֲשֶׁר עוֹד תִּתְחַרְהָ בְּשָׂאֲרֵית אוֹנָה
וְרַגְלֶיהָ כְּכָר צוֹעֵדוֹת עַל מַפְתָּן נִשְׁיָה.
שִׁבְרוּ הַכְּנֹזֵר, מִשׁוֹרְרִים, הַחֲשׂוֹ דוּמְיָה,
הַשְּׁלִיכּוּ הַנֶּבֶל מִכֶּם הִרְחַק הַלְּאָה,
שִׁירְתְּכֶם הוֹשְׁרָה, פָּרִיחַ הַצִּיָּה
יִשְׁרוּן לִקְוֹן אֶהֱב אֶת הַשְּׁפָלָה . . .

הַכְּלוּיָא.

(כָּלִיל חֶרֶף)

משורי ש. פלטיאל בהדר כלאו.

בְּמִרְאָה הַשְּׁלֵג בַּחֲלוֹן יַחֲוִי
לוֹחֹזוֹת הַזְּכוּכִית לְנֶגַה הַיָּרֵחַ.
בְּפִרְחִים נִפְלְאִים לְמֵאֵד נִהְדְּרוּ
הַכְּפֹזֵר עֲלֵיהֶם נוֹצֵץ, זֹרֵחַ,
וּבְחֻדְרֵי אֲנִי בָהֵן אֶתְבּוֹנְנָה
מִפְּעֻלוֹת הַחֶרֶף הֵן אֶחֱזֶה אֶךְ בְּמוֹ
עוֹלָמִי בְּלוֹ אֶךְ מֵהֵן וְהִנֵּה
לְשׂוֹא אֶאֱזוֹר חֵיל לְהַשְׁקִיף בְּעֵדְמוֹ,
פִּרְחֵי כְּפֹזֵר אֱלֹה עָלֵי יַגְדוֹרוּ
קִרְנֵי הָאוֹר יִשׁוּבוּ לֹא יַעֲבֹרוּ.

* * *

יִפֶּה הָעוֹלָם אֶךְ נָעִים אֵינְנוּ!
עֵתוֹת הַשְּׁנָה יִפּוּ אַרְבַּעַתְנָה
גַּם בְּבוֹא קִיץ גַּם עַת חֶרֶף יַחֲלִיפְנוּ
אֶךְ רַק מִתִּי מִסְפָּר יִשְׁמַחוּ עַל כְּלָנָה
וַיִּתְרַם אֶךְ עֲצַבַת לֵב לְמוֹ לְחֻבָּל
יְגוֹן וּמְכַאֲזִים תְּמִיד וּמְצָאוּ
בְּכָל אֱלֹה הַעֲתוֹת לְתוֹדוֹ וְהִבֵּל
יִכְלוּ כָּל פֶּחֶם וְאַחֲרִים יִשְׁבְּעוּ
טוֹבָה הָאָרֶץ אֶךְ לֹא לָרֵב יִשְׁבִּיהָ
יִפֶּה הַתֵּבֵל אֶךְ לֹא מִשְׁפָּטִיהָ.

הוספות.

אל חלופי מנהגים*.)

מאת דר. מיללער.

לג) צ"צ אין תלמוד שואל צשלוס רצו צא"י תלמוד אוור לרצו שלום עליך רצי (יט"ט).

צא"י תלמוד שואל צשלוס רצו ואוור לו שלום וכו' צ"צ אין תלמוד וכו' ח"ח. (ל"ו).

צצרכות כ"ז ע"צ תיחא ר' אליעזר צן חסד' אוור כו' והסותן שלום לרצו וכו' גורם לשכינה שנסתלקת וישראל ורש"י פי' כמו לשאר אדם ואינו אוור שלום עליך רצי וצ"ק ע"ג ע"צ אוור רצ פפא תרי תוך כדי דצור הוי כדי שאילת תלמוד לרצ שלום עליך רצי ווורי. וכתב הר"ש צפ"ד דצרכות צירושלמי ונשנע דתלמוד אינו כותן שלום לרצו כלל דגריקין צירושלמי נהיגי גציייהו דלא טייל זעיר' צשלמא דרצה ונקיינוי צנפטייהו ראוני נערים ונחצחו וי"ה צגנו' דידן (רפ"ד דזיר) אווריין תוך כדי דצור כדי שאילת תלמוד לרצ ע"כ. והנה גם צירושלמי רפ"ד דזיר אית' אז' צר צר חנא צסס ר' יוחנן כדי שאילת שלום צין הרצ לתלמוד ויאור לו שלום עליך רצי וצצצלי נניי ונכח שאוור הכי ג' תיבות וטס האוור טס ר"ל. וצירושלמי פ' היה קורא ר' יוחנן וכו' והיה ר"א חניי ליה ונסתעך ען קדווי אוור הא תרתין ויילין הדין צצצלי עביד צי חדא דלא שאיל צשלוני וחדא דלא אוור שנועתא צשמי א"ל כך אינון נהיגין גציהון זעיר' לא שאיל צשלמא דרצה דאינון נקיינוי. וזה אנו רואין צצצצל היו נחצחין ואיין שואלים צשלוס הרצ וצא"י שואלין כדצר החילוף. ואולי נוסח' אחרות היו לפני הרש"ש.

לד) יצוה שנשאת צלא חליצה וצא יצוה ונודינת היס עושים שיחלוץ יצוה ונתקיינות עם צעלה השכי וצא"י ונולאים אותה וזה ונזה. ז"ל (צ).

צא"י יצוה שנשאת צלא חליצה וצא יצם ונודה"י ונולאין אותה וזה ונזה צ"צ עושים יצוה שיחלוץ ונתקיינות עם צעלה. יט"ט.

יצוה שנשאת צלא חליצה וצא יצוהה (ז"ל יצוה) ונודינת היס אפילו יש לה צנים תלא וזה ונזה הוחיל והיתה ענוו צאיסור צ"צ כופין יצוה שיחלוץ לה צצציל הצנים ונתקיינות עם צעלה. ח"ח (ו).

צש"ז דק ז' ע"צ סי' ו"א אית' החילוף כנוס' הא"ח וטס כתוב וצא יצוה אכן התיבות צצציל הצנים חקרים טס, אכן הבונה ג"כ בקיש לה צנים, וטס דק צ' ע"א סי' י"א צשתוצה שוורת יצם שנשאת צלא חליצה אס היו לה צנים אס צעלה ישראל חולץ לה יצם ויושצת תחת צעלה טאס אתה אוור תלא כנולאת ונולא לעז עב צניה ואס היה צעלה כהן ויש לה צנים אפי' חליצה אינה לריבה ואס נתו צניה תלא

* חלופי מנהגים נדפסו בשנה השביעית מהשחר.

וזה ונזה. וצבעל השיטור חות גט חליצה הוצא צזה"ל ובחוקפת' יצונה שנישאת חשבי
 נזרח כופין יצונה שיהלון ונתקיימת עם הצעל וצא"י מוליחין אותה וזה ונזה.
 צידוקן זה מלאכו שלשה עבדים, אם שהיצונה נתקדשה לזר ולא נשאת עדיין,
 באופן הזה הורו הגאונים שהשני יתן גט אם היצם ישראל וישאנה היצם חצל היצם
 אינו חולץ כדי שישאנה צעלה השני כדי שלא יהא חוטא נשבר וזהא העמידו הא
 דאמר רב אשי ציצנות 5"צ ע"צ שהתא דאמר אוניור בו' ועיין שם צרש"י. הענין השני
 אם נשאת ואין לה צנים תלא ונזה צגט ונזה צחליצה ואקורה להם עולותית נוסם
 דנחלפא באשה שהלך צעלה לנדינת היס ואנורו ונת ונשאת. הענין השלישי אם נשאת
 היצונה ויש לה צנים ושני אם היה צעלה השני ישראל חולץ לה יצם ויושצת תחת
 צעלה כיון דזהלך צעלה צנדינת היס וכו' ונישת צניה ונזרים אף באך אם אתה
 אומר תלא אתה מוליח לעזי על צניה בן הוא פסק הגאונים צצגל וכן הוא צצה"ג
 והוצא צסם ר' יהודה צרי"ף, וצתלמוד ירושלמי שיטה אחרת הוצאה באורך צריף דצנישאת
 אפילו אם יש לה צנים תלא ור' יוסי אומר לר' פנחס דאמר בר' ירמיה זה חולץ וזה
 נקיים חזר צך דחי לא בתצינא עלך זקן ונערא, ור' יוחנן דאמר תלא ונזה ונזה
 הציח רחיה לדצרינו ון התוספתא ונכאן רחינו צצא"י היו נחמירין, וצצגל שהיו נקפדין
 נואד על היחוס כבודע ונקידושין ע"א ע"א היו וקלין שלל להוליח את האשה
 כדי שלל להוליח לעזי על הצנים. והנה נוסח' ח"ח והש"ל תעדרה צגם ונה שכתבו
 צנוסחאות האחרות צקיאור צנשאת ויש לה צנים קוניירי, ובצר רחינו שהיו נוסחאות
 ארובות וקלרות ון החילופים. ועיין צרש"ט וצר"ף ציצנות שם.
 ל(ך) חבשי נזרח פוערים את היצונה ון החליצה לבשתיקיים הולד ל' יום וצא"י
 אפי' ילא ראשו ורובו צחיים אפי' שעה אחת קודם וינתת האם פוערין ון החליצה
 וון הייצום 5"ל (א').

צ"ב אם תלד יצנתו צחוק ל' אם ונת הולד שיהי' צריכה חליצה, צא"י אפילו
 הפילה והולד כיבר אם זכר אם נקצה עד שיהיה פרלוק של ולד כיבר ח"כ לא חליצה
 ולא ייצום דחינון דרשין שהניח זרע והיא פטורה. יט"ט.

וצארחות חיים נחלק החילוף לשני סיונים:

צא"י פוערין את היצונה אפילו הפילה והולד כיבר אם זכר או נקצה שיהיה
 פרלוק של ולד ח"כ לא חליצה ולא ייצום דחינון דרשין שהניח זרע והיא פטורה, צ"ב
 וכו'. ח"ח (ב'ז').

צא"י אפילו ילא ראשו ורובו צחיים שעה אחת ח"ז פטורה וכו' צ"ב אינה
 פטורה אם ונת הולד תוך ל' יום. ח"ח (ב"ח).

כל רואה יראה ששני החילופים צא"ח צענין זה הם רק שתי נוסחאות נחילוף
 זה והסיוון האחד (ב"ז) עוה לנוסח' היט"ט, והנוסחה השניה (ב"ח) היא בנוסחת ה"ל
 והענין אחד. וצש"ל דף ז' ע"צ סי' נו"א איתא ג"כ ח"נו פוערין את האשה ון החליצה
 לבשתיקיים הולד ל' יום וצא"י אפילו ילא ראשו ורבו (צש"ל אשר היה צידי ר' ש"ד
 לולאטו ואשר הוא כעת ציד רשוח"ה הוגה באך ע"י כ"י ניד הרש"דל : צחיים) אפילו
 שעה אחת קודם לניחת האז, והוא ונוש' בנוס' ה"ל. והנה בצר אונרנו צקי' צ' וצקי'

הוספות.

אל חלופי מנהגים*.)

מאת דר. מיללער.

לג) צ"ב אין תלמיד שואל צטלוס רצו צח"י תלמיד אומר לרצו טלוס עליך רצי (יש"ט).

צח"י תלמיד שואל צטלוס רצו ואומר לו טלוס וכו' צ"ב אין תלמיד וכו' ח"ח. (ל"ו).

צצרכות כ"ז ע"ב תניא ר' אליעזר צן חסד' אומר כו' והנותן טלוס לרצו וכו' גורם לטכינה שונקתקת וישראל רס"י פי' כנוו לשאר אדם ואינו אומר טלוס עליך רצי וצ"ק ע"ג ע"ב אומר רב פפא תרי תוך כדי דזור הוי כדי שאילת תלמיד לרצו טלוס עליך רצי ונורי. ובתז הרס"ש צפ"ד דצרכות וצירושלמי ונשוע דתלמיד אינו נותן טלוס לרצו כלל דגרסינן צירושלמי כהיגי גציהו דלא טייל זעיר' צטלנא דרצה ונקיינוי צנפטייהו ראוכי כעביס וכחצאו וניה' צגנו' דידך (רפ"ד דנזיר) אורנין תוך כדי דזור כדי שאילת תלמיד לרצו ע"כ. והנה גס צירושלמי רפ"ד דנזיר אית' אז' צר צר חנא צטס ר' יוחנן כדי שאילת טלוס צין הרצ לתלמיד ויאמר לו טלוס עליך רצי וצצצלי כווי נוכח שאומר הכי ג' תיצות ושס האומר שס ר"ל. וצירושלמי פ' היה קורא ר' יוחנן וכו' והיה ר"א חנוי ליה ונקטתוך ון קדמוי אומר הא תרתין ויילין הדין צצצלי עמיד צי חדא דלא שאיל צטלנא וחדא דלא אומר שמועטא צטמי א"ל כך אינון כהיגינן גציהון זעיר' לא שאיל צטלנא דרצה דאינון ונקיינוי. וזוה חנו רואין טצצצל היו כחצאין ואינן שואלים צטלוס הרצ וצח"י שואלין כדצר החילוף. ואולי נוסח' אחרות היו לפני הרס"ט.

לד) יצוה שנסחת צלא חליצה וצא יצוה ונודינת היס עושים שיחלוץ יצוה ונתקיינות עם צעלה השני וצח"י נוזיאחס חותה וזוה. וזוה. (ל"ז).

צח"י יצוה שנסחת צלא חליצה וצא יצס ונודה"י נוזיאין חותה וזוה וזוה צ"ב עושים יצוה שיחלוץ ונתקיינות עם צעלה. יש"ט.

יצוה שנסחת צלא חליצה וצא יצוהה (ל"ז יצוה) ונודינת היס אפילו יס לה צנים תלא וזוה וזוה הואיל והיתה עונו צאיקור צ"ב כופין יצוה שיחלוץ לה צצציל הצנים ונתקיינות עם צעלה. ח"ח (ז).

צט"ד דף ז' ע"ב קי' וי"א אית' החילוף כנוס' הא"ח ושס כתוב וצא יצוה אכן החיצות צצציל הצנים חקרים שס, אכן הכוונה ג"כ כישט לה צרים, ושס דף צ' ע"א קי' י"א צתצוה שוורת יצס שנסחת צלא חליצה אס היו לה צנים אס צעלה ישראל חולץ לה יצס ויוצתת תחת צעלה שאס אתה אומר תלא כנאלת נוזיא לעב' על צניה ואס היה צעלה כהן ויט לה צנים אפי' חליצה אינה לריכה ואס ומו צניה תלא

(* חלופי מנהגים נדפסו בשנה השביעית מזההר.)

וזה וזוה. וצבעל העיטור את גע חליטה הוצא צה"ל ובתקפת' יצוה שנישחח אשני
וזרח כופין יצוה שחלוץ ונתקיימת עם הצעל וצא"י נוזליחין אותה וזוה וזוה.

בנידון זה ונאלכו שלטה עבליים, אם שהיצוה נתקדחה לזר ולא נשחח עדיין,
צאופן הזה תורו הגאונים שהשני יתן גע אם היצם ישראל וישאנה היצם אצל היצם
אינו חולץ כדי שישאנה צעלה השני כדי שלא יהא חוטא נשכר וזהה העניוהו הא
דאור רצ אסי ציצוות ל"צ ע"ב שהתא דאור אוניור כו' ועיין עס צרע"י. העניין השני
אם נשחח ואין לה צנים תלא וזוה צגט וזוה בחליטה ואקורה להם עולמוית ונשם
דונחלפא צאשה שהלך צעלה לנודינת הים ואורו ונת ונשחח. העניין השלישי אם נשחח
היצוה ויש לה צנים ונשני אם היה צעלה השני ישראל חולץ לה יצם ויושצת תחת
צעלה ביון דצהלק צעלה צנודינת הים וכו' ונישת צניה ונוזרים אף באן אם אתה
אוור תלא אתה נוזליח לעז על צניה כן הוא פסק הגאונים בצצל וכן הוא צצה"ג
והוצא צעם ר' יהודאי צרי"ק, ובתלמוד ירושלמי שיעה אחרת הוצאה צאורך צריק דצנישחח
אפילו אם יש לה צנים תלא ור' ייסי אור לר' פנחס דאור כו' ירמיה זה חולץ וזה
נקיים חזר צך דחי לא בתצניח עליך זקן ונורח, ור' יוחנן דאור תלא וזוה וזוה
הציא רחיה לצרייו ונן התוספתא ונכאן רחינו שצא"י היו ונחווירין, וצצל שהיו ונקפידין
ונאד על היחוס כנודע ונקידושין ע"א א"א היו ונקילין שלא להוליא את האשה
כדי שלא להוליא לעז על הצנים. והנה נוסח' א"ח והע"כ תעדנה שגם וזה שכתבו
בנוסחאות האחרות צקיאר צנשחח ויש לה צנים קנייירי, ובצר רחינו שהיו נוסחאות
חרוכות וקצרות ונן החילופים. ועיין צרל"ט וצר"ן ציצוות עס.

ל"ח) אשני וזרח פוערים את היצוה ונן החליטה לבשיתקיים הולד ל' יום וצא"י
אפי' ילא ראשו ורצו צחיים אפי' עשה אחת קודם וניתת האם פוערין ונן החליטה
ונון הייצום ל"ל (ה').

צ"צ) אם תלד יצנתו צחוך ל' אם ונת הולד שיהי' לריכה חליטה, צא"י אפילו
הפילה והולד ניכר אם זכר אם נקצה עד שיהיה פרלוק של ולד ניכר א"ל לא חליטה
ולא ייצום דאינון דרשין שהניח זרע והיא פעורה. יש"ט.

ובאחרות חיים נחלק החילוק לשני קיוונים:

צא"י פוערין את היצוה אפילו הפילה והולד ניכר אם זכר או נקצה שיהיה
פרלוק של ולד א"ל לא חליטה ולא ייצום דאינון דרשין שהניח זרע והיא פעורה, צ"צ
וכו'. א"ח (ז').

צא"י אפילו ילא ראשו ורצו צחיים עשה אחת ה"ז פעורה וכו' צ"צ אינה
פעורה אם ונת הולד תוך ל' יום. א"ח (ח').

כל רואה יראה ששני החילופים צא"ח צענין זה הם רק שתי נוסחאות ונחילוק
זה והקיוון האחד (ז') שוה לנוסח היש"ט, והנוסחה השניה (ח') היא בנוסחת ה"ל
והענין אחד. וצט"כ דף ז' ע"ב סי' נו"א איתא ג"כ א"נ פוערין את האשה ונן החליטה
לבשיתקיים הולד ל' יום וצא"י אפילו ילא ראשו ורצו (צט"כ) אשר היה צידי ר' ש"ד
לזאטו ואשר הוא כעת ציד רשז"ה הוגה באן ע"י כ"י ניד הרש"דל: צחיים) אפילו
עשה אחת קודם לניתת האב, והוא ונוש בנוס' ה"ל, והנה בצר אוניורו צקי' צ' וצקי'

כ"ג שטיגת אל"י בחכמים דאין חוששין לט' נפל וצצלי פסקינן כרש"ג דאך אס
שהה ל' יום אזי אינו כופל והצאנו דצרי הירושלמי צפ' החולץ צענין זכוי לעובר
והוא שיאל ראשו ורצו צחיים, ויש לנו להעיר שזה מונע הלשון שהוצא כאן צחילוף
זה, וצח"י לא חלקו, וכל ולד שיאל ראשו ורצו צחיים החזיקו לכל מילי לצר קיינא.
ונראה שנוסח' הראשונה שצח"ח (סי' ל"ז) והיא נוסח' היס"ט אין להעמידה
דלא ידענו טעם ושיטה למה יפטור נפל מן הייצום ומן החליטה אס הפרלוף פנים
יכר, ונוסח' ה"ל והס"ז היא לצדה הכונה.

אכן גם צנוקסאות ההן נפל טעות וזה שכתוב צשערי לך אפי' שעה אחת קודם
לגיתת האז אין לו טעם וקצר' שזה ידוע שאפי' שכולד אחרי גיתת אפי' זרע
ווקרין, וגם צשו"ת ה"ל סי' א' כתובים כדצרים האלה והעיר סס המוליח לאור ר'
חיים מודעי שזה טעות, גם ונה שכתוב צנוקס' ה"ל שעה אחת קודם גיתת האס
ואפשר לפלפל ולומר שכוונת החילוף צה אס יאל ראשו ורצו הי אחר גיתת האס
ואח"כ ונת מיד הולד אז לא נחשב כחי ואינו פותר את הלה מייצום ע"פ דצרי
הת' צדה מ"ד ע"צ ד"ה איהו גיית צריטא זה דוחק גדול, אזל הנראה לנו הוא
לגרוס קודם גיתת הולד או לנחוק את התיצות קודם גיתת הא'. והרי צנוקס'
א"ח השניה (ל"ה) כתוב קתס אפילו יאל ראשו ורצו צחיים שעה אחת ה"ז פטורה.
ל' א"ו הופכין את פניהם ואחוריהם אל הארון וצני א"י פניהם אל
הארון ל"ב. (ט"ו).

צ"ז הופכין פניהם אל הצור ואחוריהם אל ארון הקודש צח"י הופכין פניהם
אל ארון הקודש. יס"ט.

ונה שגראה לי צפ' החילוף הוא שאנטי א"י כונו שהיה קה"ק-לפנים ובהנים
והעם העוונדים צעורה וצחר פניהם אל הקודש כן תקנו גם צצתי כנקיות
שלהם אס שהיה הס"ת צרון ולפניו פרוכת והעם (חוץ מן הזקנים) עוונדים
ופניהם נגד הארון וכשהיו מוליחים ק"ת היו נכנסים אחורי הפרוכת ומוליחים
הס"ת וכן מונע צירושלמי פ"ד דנוגלה ר' יוסי ופקד לצר עולל חזנא דכנישת'
וכו' תהא גולה אחורי פרוכת' ובה אינן תרתין תהא מוציל הדא וגיית' הד וב"ו
צגנו' ירושלמית וס' קופרים פ"ד ה"ט מיד נכנס המפטיר ואחז את התורה וכן
מונע צרה נשא פי"א ולכך היו הבהנים עולים אל הארון כדי שיהא כל העם
צפניהם, אס כשהיה הס"ת צתיצה שאינה קצועה היו מוליכין התיצה צראש ציה"ב
והעם עוונדים פניהם כנגד התיצה ולפ"ד זה פי' התקפת' פ"ג דנוגלה : זקנים
פניהם אל הצור ואחוריהם אל הקדש כשוניחין את התיצה פניהם (של הזקנים)
כלפי העם ואחוריהם כלפי קדש כשבהנים נושאין כפיהם כלפי העם ואחוריהם כלפי
קדש ולא כונו שפי' המפרשים שזה המאמר בשונויחין התיצה מוסב לצד על אותה
שעה כשונויחין התיצה צרוצ צמעניות.

הירושה.

(המשך מחובי ח.)

האשה הביטה כנבוכה או כחולה בפני אישה ולא ענתה דבר, והאישה אחרי אשר חכה זמן כביר ולא מצא מענה שנה דברו, ובפעם הזאת התעוררה ותתחלחל ותקרא: רעה נגד פניה? —

— כן, רעה נגד פניה, יפיה וחנה יהיו לה לחבלים לנקש אשוריה בהן וכבר יארבו לה עיני צפעוני —

— הן היא לא רעבה היא ולא תלך אחרי איש — קראה האשה כבטחה — הודות לאלהים! לה לא יחסר כל, גם לשון וספר תדע וחכמתה רבה ואיש לא יוליכנה שולל —

— כזאת תאמרי את, ועזמות אדוני אחרת יחשוב, כי כבר פקד עלי להראותו את פנינה והיום כמעט צוה עלי, ומי זה יערבני אם לא יצוה מחר כמפניע כי אראנה לו? —

— יראנה כאשר יחפוץ — ענתה האשה — ומה ממנה יהלוך אם ישתומם גם הוא על יפיה? —

— מכשפה! — קרא האישה וילמוש עיניו בעברה — ואם תכער בו אש התאוה? הטרים תדעי את האישה הזה? —

— ואם תכער בו אש האהבה ישלח את אשתו ויקחנה לו לאשה, ואותה לא ישלח אם יקחנה פעם אחת —

— אך את דברי אישחית באזני חסרת לב כמך, אבל דעי כי לא כן הוא הגביר, כי אף אמנם ישלח את אשתו בלי כל ספק בעוד ימים אחדים, כי שמע נעמה בת יונה הגיע עד אזניו —

— נעמה בת יונה? ופנינה הלא יפה אלף פעמים ממנה — קראה האשה.

— דמי ושמעי ואל תפריעני, כי חסרת דעת ומעם הנך, זאת ידעתי כבר —

— וכך העון כי אתה דכאתני — קראה האשה ותגע ראשה כסוס המתפרץ מפני אדוניו, כי פתאם לפתע סר מעליה רוחה הנדכה והנענה וקשיות ערף לקחה מקומו, ער כי כמעט לא האמין איש כי זאת היא האשה אשר לפני רגע לבשה חרדות אך בשמעה קול אישה.

— הלא צויתך כי תשימי מחסום לפיך — קרא האישה וירקע ברגלו.

— לא אתן לגזול את בתי מידי, לא אתן! —

— אבל שמעי משנעת את דברי —

— אני לא אתן את בתי ואף אם תכני מכת מות ופה כמקום הזה אמות ואקבר, אף אם תמרוש כל שערותי ותקרע את עיני בצפרניך לא אתן את בתי לעזבני, לא אתן — ובדברה נשמח ותשאף רוח בחזקה ותלחץ את הכר בכל כחה אל לבה ועעיה אורו כמעט רגע, אבל כמעט עין נדעך שנית אור העינים וידיה המכו והכר נפל על הארץ ותשב באין אונים על הערש, האישה כמו קוה

כ"ג שטיטת אל"י כהנאים דאין חוששין לם' נפל וצצצלי פסקינן כרעצ"ג דאך אס
שהה ל' יוס אזי אינו נופל והצאנו דצרי הירושלמי צפ' החולץ צענין זכוי לנעוצר
והוא ט"א ראשו ורצו צחיים, ויש לנו להעיר שזה מונש הלשון שהוצא כאן צחילוף
זה, וצא"י לא חלקו, וכל וכל ט"א ראשו ורצו צחיים החזיקו לכל ויזיל לצר קיינוא.
וכראה שנוסח' הראשונה שצא"ח (קי' ל"ז) והיא נוסח' היס"ש אין להעניידיה
דלא ידענו טעם וטיטה למה יפטור נפל ון הייצוס וון החלילה אס הפרלוף פנים
כיבר, ונוסח' הל"ל והס"ז היא לצדה הככונה.

אכן גם צנוסחאות ההן נפל טעמות וזה שכתוצ צשערי לרק אפי' טעה אחת קודם
לנייתת האב אין לו טעם וקצר' שזה ידוע שאע"פ שנוולד אחרי ננייתת אביו זרע
ויקרי, וגם צשו"ת הל"ל סי' א' כתוצים כדצרים האלה והעיר סס הנווליא לאור ר'
חיים מודעי שזה טעמות, גם ויה שכתוצ צנוסח' הל"ל טעה אחת קודם ננייתת האס
ואפשר לפלפל ולנוער שכוונת החילוף צזה אס י"א ראשו ורצו חי אחר ננייתת האס
ואח"כ ונת וייד הולד אז לא נחשצ כחי ואינו פוטר את הלה וייצוס ע"פ דצרי
התו' צדה וי"ד ע"צ ד"ה איהו נניית צרישא זה דוחק גדול, אצל הנראה לנו הוא
לברוס קודם ננייתת הולד או לנחוק את התיצות קודם ננייתת הא'. והרי צנוסח'
ה"ח השניה (ל"ח) כתוצ קתס אפילו י"א ראשו ורצו צחיים טעה אחת ה"ז פטורה.
ל' א"ו הופבין את פניהם ואחוריהם אל הארון וצני א"י פניהם אל
הארון ל"ל. (ט"ו).

צ"צ הופבין פניהם אל הצור ואחוריהם אל ארון הקודש צא"י הופבין פניהם
אל ארון הקודש. יס"ט.

ויה שרחה ל' צפ' החילוף הוא שאנשי א"י כוו שהיה קה"ק לפנים וכהנים
והעם העוונדים צעזרה וצחלר פניהם אל הקודש כן תקנו גם צצתי כנסיות
שלהם אס שהיה הס"ת צארון ולפניו פרוכת והעם (חוץ ון הזקנים) עוונדים
ופניהם נגד הארון וכשהיו נווליאס ק"ת היו ככנסים אחורי הפרוכת ונווליאס
הס"ת וכן מונשע צירושלמי פ"ד דנוגלה ר' יוסי מפקד לצר עולא חזנא דכנישת'
וכו' תהא גולה אחורי פרוכת' וכה אינן תרתינ תהא מוציל חדא וניית' חד וכ"ו
צגנו' ירושלמית וס' קופריס פי"ד ה"ט וייד ככנס העפטיור ואוחז את התורה וכן
מונשע צרצה נשא פי"א ולכך היו הבהנים עולים אל הארון כדי שיהא כל העם
צפניהם, אס כשהיה הס"ת צתיצה שאינה קצועה היו נוולבין התיצה צראש ציה"ב
והעם עוונדים פניהם כנגד התיצה ולפ"ד זה פי' התוספת' פ"ג דנוגלה : זקנים
פניהם אל הצור ואחוריהם אל הקדש כשוניחין את התיצה פניהם (של הזקנים)
כלפי העם ואחוריהם כלפי קדש כשההנים כושאין כפיהם כלפי העם ואחוריהם כלפי
קדש ולא כונו שפי' הנופרטים שזה הנואמר כשוניחין התיצה מוסק לצד על אחתה
טעה כשוניחין התיצה צרוצ צתעכיות.

הירושה.

(המשך מחובי ח.)

האשה הביטה בכנוכה או כחולה בפני אישה ולא ענתה דבר, והאיש אחרי אשר חכה זמן כביר ולא מצא מענה שנה דברו, ובפעם הזאת התעוררה ותתחלחל ותקרא: רעה נגד פניה? —

— כן, רעה נגד פניה, יפיה וחנה יהיו לה לחבלים לנקש אשוריה בהן וכבר יארבו לה עיני צפעוני —

— הן היא לא רעבה היא ולא תלך אחרי איש — קראה האשה בכמחה — הודות לאלהים! לה לא יחסר פל, גם לשון וספר תדע וחכמתה רבה ואיש לא יוליכנה שולל —

— כזאת תאמרי אף, ועזמות אדוני אחרת יחשוב, כי כבר פקד עלי להראותו את פניה והיום כמעט צוה עלי, ומי זה יערבני אם לא יצוה מחר במפניע כי אראנה לו? —

— יראנה כאשר יחפוץ — ענתה האשה — ומה ממנה יהלוך אם ישתומם גם הוא על יפיה? —

— מכשפה! — קרא האיש וילטוש עיניו בעברה — ואם תבער בו איש התאוה? המרם תדעי את האיש הזה? —

— ואם תבער בו איש האהבה ישלח את אשתו ויקחנה לו לאשה, ואותה לא ישלח אם יקחנה פעם אחת —

— אך את דברי אשחית באזני חסרת לב כמך, אבל דעי כי לא כן הוא הגביר, כי אף אמנם ישלח את אשתו בלי כל ספק בעוד ימים אחדים, כי שמע נעמה בת יונה הגיע עד אזניו — —

— נעמה בת יונה? ופנינה הלא יפה אלף פעמים ממנה — קראה האשה. — דמי ושמעי ואל תפריעני, כי חסרת דעת ומעם הנך, זאת ידעתי כבר — —

— ובך העון כי אתה דכאתני — קראה האשה ותנע ראשה כסוס המתפרץ מפני אדוניו, כי פתאם לפתע סר מעליה רוחה הנדכה והנענה וקשיות ערף לקחה מקומו, ער כי כמעט לא האמין איש כי זאת היא האשה אשר לפני רגע לבשה חרדות אך בשמעה קול אישה.

— הלא צויתך כי תשימי מחסום לפיך — קרא האיש וירקע ברגלו.

— לא אתן לגזול את בתי מידי, לא אתן! —

— אבל שמעי משגעת את דברי —

— אני לא אתן את בתי ואף אם תכני מכת מות ופה במקום הזה אמות ואקבר, אף אם תמרום כל שערותי ותקרע את עיני בצפרניך לא אתן את בתי לעזובני, לא אתן — ובדברה נשמה ותשאף רוח בחזקה ותלחץ את הכר בכל כחה אל לבה ועעיה אורו כמעט רגע, אבל כמעט עין נדעך שנית אור העינים וידיה הִמְכו והכר נפל על הארץ ותשב באין אזנים על הערש, האיש כמו קוח

כי כן יהי חכה רגעים אחדים בדברים ואחרי כן אמר: עתה שמעי את דברי ואל תרגזי כי לא אחפוץ לגזול את פנינה ממך, חלילה לי —. כעניי כלב מסיק תודה כן נראו עיניה בנשאה אותן אליו מבלי דבר דבר.

— מפני אדוני אנור כי לו נתכנו עלילות ללכוד עלמות בפה. ואני הן בכפו הנני, הלא תדעי כי שמתי חוב כתובים בידי במספר עשרים אלפים שקל בידו המה, ובכל עת תמצא ידו לקחת את כיתי וכל אשר לי ולהושיבני במחשכים —

— שלם לו את הכסף — ענתה האשה בקול כחולה.

— אשלם לו את הכסף? לו! להכליעל, החומס, איש הזמה וכבד העון, לאיש כמהו אשר כנגבה ובחמס ומרמה ובשטרות מזויפים עשה לו הון עתק כחול הים, לו אתן את אשר רכשתי לי כדמי לבכי, במספר שנותי, אשר רכשתי וקבצתי על יד על יד למען בנות בית לפנינה, למען הצליחה בחיים כי תהיה אשה לאיש ישר, אך למענה דרך עלי הזדון כרגל גאווה ואני תולעת לא איש הייתי אך למען פנינה, ועתה אתן להעקרב הזה את מחיר דמי אשר הכינותיו לפנינה? בטנו תבקע ואור השמש יחשך באהלו במרם אשחית נחלת פנינה, וגם אם יורדני דומה לא אגרע מנחלתה אף מה, היא נערה משכלת ויפה מאין כמה ועשרים אלף כסף אשר בידי אתן לה, לא אחסיר אה גרה, אישלחנה איפוא לחוץ לארץ, כי שמעתי כי שמה לא ישאלו לאכות הנערה מי המה, כי אם מה היא ומה בידה, זאת שמעתי מפי אנשים נאמנים, תלך איפוא שמה ועשרים אלף כסף הלא לה המה ותמצא את בחירה, ואם תאבה כי לא יודעו מי המה אבותיה, לא נוסף לראות פניה עד אחרי היותה לאיש לבל תבוש בנו, או אולי גם נוכל לראותה, כי שם לא ידע איש מה היו אבותיה בארצם, ולא אדע שלו כנפשי כל עוד פנינה בעיר הזאת היא, פן יפער התנין את פיו לבלעה ולרבי אתו הן תקצר ידי, ומה יושיעני הריב אחרי אשר יביא עלינו שואה? לכן זאת עצתי לשלחנה לחוץ לארץ, וכל רגע אשר תותר פה כשנה יחשב לי, את הכסף ערכתי וכל הדרוש אכין, ואם גם אאלץ לנגוב ויצמיתו אחרי כן כבור חיי לא אשוב אחור, אכין הכל ותעבור היא את הגבול —. בחפזון גדול וברעש דבר את דבריו אלה עד כי נעתקו פתאם מליים מפיו וישכח את אשר חפץ לדבר עוד ויעבור ידו על מצחו להסיר את אגלי הזעה אשר התנגלו ממנו ויוסף ויאמר: כן, לחוץ לארץ אישלחנה, לעיר וויען, ואת תוכלי לשאל שמה ברופאים ותאמרי לכל כי אך למען זאת הלכתן שמה למען תדרשי ברופאים —

— וגם אני אלכה עמה! — קראה האשה בקול גדול אשר כמעט לא האמננו כי יגדל כחה לתת קול כזה לולא שמענוהו.

— אמנם גם את תלכי עמה, כי מי כמך תדע לשמר בת מלכד — בדברו עקם שפתיו מעט — אמות כמך תשמרנה את בנותיהן הרבה יתר מאלה הנשים אשר כבודן חדש עמהן —

— אני אשמרנה. אני אצרנה ככבת עיני, לא אתננה ללכת אף רגע לבדה, ביום ובלילה אשמר עליה, וגם אם ארעב ולא אראה שנה בעיני לא אנוח ולא אשקוט ואעיר עליה —

— לכן הגידי זאת לפנינה כי תכין לדרך פעמיה, ואל תשמיענה דבר מכל אשר דברנו, רק אמור לה כי זה הוא חפצי —

— טוב הדבר, ומתי יהיה כדבר הזה? —

— כאשר נכין הכל וגם מכתב־מסע יהיה בידה —

— ומה אעשה בימים האלה? איך אשמרנה ממצודי אדונך? —

— הנה בפעם הזאת דברת כאשה חושבת ומבינה דבר —

— הלא הוא דברי כי אך אתה דכאת רוחי —

— לא עתה העת להוכח, אבל זאת אשמיעך, כי כבר מצאתי תחבלה

למשוך לב הגביר בחכה ימים אחדים, לבל יזכור את פנינה וכאשר יצלה חפצי

בידי אביא עליו שואה לא יוכל לצאת ממנה או הוא יצמית בכור חי, אך

יעבר עלי טה, ובין כה וכה ואתן תהיינה מעבר לגבול — איפו פנינה? — קרא

פתאם.

— היא בבית נעמה בת יונה —

— טוב הדבר כי זכרתי זאת — קרא האיש — דעי לך כי לא תוכלי

לתת את פנינה ללכת עוד שמה, כי הגביר מבקש לראות את פני נעמה לקחתה

לו לאשה אחרי אשר יגרש את אשתו, ואירא מאד פן יראה שם את פנינה —

— אבל היא לא תשמע בקולי לדבר הזה —

— דבר על לבה ובקש ממנה כי תעשה כדבר הזה ואמור לה כי לא

תוכל לגלות לה הסוד, אף עוד זאת, הרבה להכין הכל להמסע והיא תעזר על

ידך ותשכח את נעמה —

— שב אפוא גם אתה בבית ותצלה בדרך לשמר עליה —

— פתיות! הלא השמעתך כי גדולות ונצורות החלותי לעשות, וגם אלה

אגלה לך כי גם ירך תכון עמנו! — כשמוע האשה הדבר הזה הרימה ראשה

כגאון והוא הוסיף לדבר מבלי פנות אליה: הנה אשה וכתה באו מרומעניא,

האשה היא אם זרחיה אשר היה מורה בבית יונה בן אמתי והבת אחותו היא,

הנערה יפת תאר אשר לא ראיתי כזה —

— פנינה יפה ממנה! — ענתה האשה כבנה, אך האיש לא שמע גם זאת

ויוסף לדבר; ועל הנערה הזאת ישמר זבדי בן־דוב, כי נמחץ ברשפי עיניה

ולא יסור ממנה, ועל דבר הנערה הזאת דברתי באזני אדוני והוא לא ישקוט

ולא ינוח עד ילכדנה ברשתו, זאת ידעתי נאמנה, ואחרי כי תטימה היא

הנערה ולא תשמע לחלקות פיו גם למתנותיו לא תשעה, לכן אדמה כי ישית

בכחו לה ויתקפנה, ואני אתן את ידי לו למען יפול אחרי כן כפח ונגזר לעולם.

וזה הדבר אשר אהפוך לעשות: כאשר יצלה בידי להביאם לחדר אחד ואני

אעמוד על המשמר ואודיעך את העת והמקום, תבאי אף ותכי פעם ושתיים על

הדלת ואני אפרץ אל החדר ואומר לו, כי אם הנערה עם שוטרים שמו עלי משמר ויתחלחל, ואז כאשר אחישה מפלט לו אאלצנו כי יתן על כפי שטרות כפי שטרותי אשר בידו המה או אולי עוד יותר, ואם ימאן לעשות כדבר הזה אשרוק בשפתי לאות ואז תמהרי ותקראי לשוטרים העומדים בחוץ ותאמרי להם, כי קול אשה קוראה לעזרה שמעת, ואני אעמוד בפניו ולא אתנהו למוש ממקומו, וכאשר יכאו השוטרים תמהרי הכיתה ולקחת את פנינה ותשימנה לדרך פעמיכן, לכן הכיני הכל —

— טוב, אעשה ככל אשר תצויני, אם אך את פנינה אלך —

— כאשר גם אני אעשה הכל רק למען הצל את פנינה ולבעבור הביאנה אל המנוחה, ואף את הוזהרי מאד, לבל ימלט מפידך דבר בבאך לעיר וייען אשר יעיד כך מי את ומה היית לפנים, אל תרבי לדבר ואל תבקשי לך רעיות רבות ומפני בנות הארץ הזאת רחמי כמפני זאבי טרף, לבל תחי למכשול לפנינה, עד אשר תשב בבית אישה, ואולי טוב יהיה אם גם לא תאמרי לאיש כי אמה את, רק כי קרובה או שומרת לה הנך —

— אעשה גם זאת אך אם אתה אלך ואישיב לה בדבר הזה — ענתה האשה מקירות לבנה ותאמנה —, וברגע שהוא נשמע כהד קול האנחה וכקול בוכים גם מאחרי דלת החדר, שניהם התחלחלו ויפתחו הדלת אשר לחדר פנינה, אבל היא לא היתה בחדר וישתאו שניהם על הדבר.

מזג.

התגלות לב.

כמו לקח זרחיה אתו את מנוחת הבית כן נראה בית יונה אחרי עזבו אותו, כל יושביו אשר הסכינו בו מאז חשבוהו כבר כאחד מבני הבית, אחרי כי כל אשר יצא מפיו נעשה, ואחרי עצתו, אם בקשה מפיו או אין, לא שגנה יונה אף פעם, ומי יחשב ככן הבית יותר מהאיש אשר דבר פיו יקום? — אך בכל זאת לא עלה עד הנה על לב איש מהם לחשוב זאת ולבקש חשבון, מה יהיה בסור זרחיה מעל הבית? האם ישכחורו כמו רגע כמו חלום אשר עבר, כמורה אשר הדל מכא או אשר אמרו כי אין עוד חפץ בתורתו, או כאת אח ורע יזכרוהו עוד ואת עצתו יוסיפו לבקש גם אחרי אשר איש העצה לא יתהלך עוד בתוכם, איש לא בקש חשבון כדבר הזה כל עוד אתם היה, כאשר לא יבקש איש חשבון מה יעשה אם תוקח רגלו או ידו ממנו, הן זה דרך לאדם לחשוב את כל אשר הסכינ בו כחקו הנתן לו מאת השבע ולא יחסר; הגולד בארמנות יחשוב כי לו המה כידיו ורגליו והמשרה לבן אצילים כלחם חקן להעובד בזיעת אפיים; מה מאשר הוא האיש אשר שתי רגליו ושתי ידיו ועיניו לו, לא יחוש בלתי אם באבדן לו אחת מהנה; וכן היא האהבה לבני בית ורעים, רק בהפרדם מעל אוהביהם או יחושו אהבתם, מבלי משים היא זרחיה כיד ורגל ועין בבית הזה, מבלי משים כי גם הוא לא ידע אחרי כי לא

חפץ באלה ולא בקש להציב לו יד, ובכל זאת הציב לו יד, או אולי יען כי לא בקש לכן נתן לו, כי לא ככל המורים בעיר הזאת אשר אם אך נתן להם מדרך קף רגל בבית בקשו ויעשו ככל אשר מצאה ידם להתישב בתוכו מיראה פן יסערו כמוץ מגרן ברוח פה מורה אחר אשר ישכיל פיו לקחת לב הגבירה או העלמה או אחת הקרוכות בבית, ועל כן יהיו עד מהרה למשא לעיפה, כי כמעט כמושל אשר בחזקה לקח לו קרנים כן ישנא מיעץ עצה ואת פיו לא שאלו, ולא רק לעצתו יאממו אזנים, כי אם גם מראות פניו ישעו עינים, ולא כן היה זרחה, הוא אשר לא כמקור אשרו השב לו את מלאכתו, כי אם כמעברה לעבור בה עד אשר יגיע לחוף תקוה טובה, הוא לא התרפס ולא עשה חנף ולא דבר חלקות ולא אץ לחות דעה, כי על כן לא נחשב כמו זר ליושבי הבית ואחרי אשר הסכינו בו היה בעיניהם כאחד מהם, כי גם את דעתו ועצתו אם השמיע אותן אז יצאו מפיו כדבר שליט בביתו אשר ידע לנכון כי דברו יקום, ולא רק האדון והגבירה, אשר גם שניהם יראו תמיד לנפשם מהשמיע קולם באזני איש אשר חכם מהם ובעיניהם חכם כל איש יותר מהם, כי אם גם העלמה אשר כאבן פנת החכמה והמדע היתה בעיני כל באי הבית, גם היא הקשיבה לתורת שפתיו בלב מלא חפץ, כי ראתה כי עוד לה ללמוד הרבה ממנו, וגם למדה ממנו הרבה אף כי לא מורה היה, וגם קנאת הנאמן אשר קנא לאלהים וצדיקו, אשר לפי דעתו גם רוח שניהם לא היה נוחה ממנו, ואולי גם לנפשו קנא מיראתו פן כאשר שנה יונה את דרכי ביתו והגם אוכלים ושותים בראש פרוע, כן ישנה גם את דרכי בית מסחרו ויחלו לעבוד בו אנשים אשר למדו חשבון וכתב בבית הספר ולא בכרכת הרבי היו לבעלי חשבונות ונאמנים, גם קנאת הנאמן לא הרעה לו מאומה, ותהי להפך כי הקנאה הזאת היתה לו כמלה הנותן מעט למאכל, כי הגדילה עוד את כבודו ואדון הבית חשב לו לחובה להיות מליץ ישר בעד זרחה להצילו משן קנאת הנאמן, אולם הכבוד אשר עשרוהו בבית הזה לא הביא בלבו את המנוחה אשר בקש, הוא לא אמר אשקטה במכונני אחרי כי בית נמצא לי אשר בו אוכל למצוא מנוחה, הן לא זאת היא המנוחה אשר בקש, להיות מורה לנערים, ומפני המנוחה אשר מצאה לרגלי מלאכתו זאת פחד ורגז עוד יותר מאשר פחד אם לא הציב לו יד נאמנה, ומה גם בימים האחרונים היה לו לב רגז כמעט בלי הפוגה גם מבלי אשר בקש חשבונות ומבלי אשר ידע בנפשו מדוע, והעלמה אשר כבר הסכינה לחשוב אותו כמלמדה נשאה לפעמים גם רגזו כמנוחה ותבקש בכל לבה להרנין לבו, אבל עתה כאשר נסע והלך מזה, עתה ראה אדון הבית כי איש עצות יחסר לו, איש אשר יסמוך באהבתו ויאמין בתם לבו, ובלעדי זרחה לא מצא עוד נאמן לפניו, זרחה עשק את כל אוהביו ורעיו ממנו באפס יד, כי מעת אשר בא לביתו חדל יונה מהאמין ביראי אלהים כי אך המה נאמנים ואנשי ישר, אמונתו בהצדיק חלפה עברה לה, כמחוננו באחיו ובעצתו נפל ולא הוסיף קום, ואחרי כי בשנאתו לא הרבה יונה חשבון כמו באהבתו, כי כמו אז אך אמונה

ולא דעת נתנה האהבה בלבו, כן גם היום אמונתו בדברי זרחיה הפיחה בהאחבה ותגרשנה מלכה, לכן גדלה עתה השנאה כמו האהבה אז, ויגדל החשד אשר חשד עתה כל איש כהבטחון אשר במה בהם לפניו, ויהיו לו אך דברי איש אחד לקו כדבר האלהים, ועתה גם האיש הזה איננו ולא עוד יפתח שפתיו עמו! הדבר הזה דכא את רוח יונה כמעט כמחלתו; בשכבו על ערשו היה בעיניו כשוחה בלב ים ועדת תנינים יקיפוהו ובידו אין מאוס להציל נפשו, מתגרת יד אחיו ירא מאד, כי ידע דרך עמו כי לו נתכנו עלילות, ואת מי יִעָעַץ ויבטח בו כי לא יגלה סודו לאחיו צוררו בנפש? אבל יותר מאשר המה רוח יונה אל זרחיה כלתה נפש נעמה אליו, כגויה בלי רוח היתה בעיניה בסור זרחיה מהבית, היא הסכינה לדבר עמו הרבה על כל דבר ואך עמו הרבתה שיחה, כמו לא כיתר בני האדם היה הוא, כי מכל איש גרעה שיחה מימי ילדותה ודבריה היו מעטים גם עם הוריה ומוריה ובקול דממה ובנחת דברה דבריה, כאשר כן היתה גם בכל הליכותיה, לא הרחיבה פה כאשר לא הרחיבה צעד מעודה, כי אם בנחת ובכטחה עשתה כחפיץ כפיה, וגם בשחקה לא הרימה קולה, כי אם כקול ילדה קטנה נשמע קולה בשחקה, אף כי לא ידעה כי השחוק הזה יפיץ על פניה חן נעלה, ככל זאת לא חדלה משחוק כזה ומדבר שפתים בנחת ומעבודה בכטחה ובכבודות, כן היתה כשבתה בכיתה וכן בצאתה החוצה וכן בלמדה דעת, המנוחה לא סרה אף רגע מעל פניה ושפתיה וידיה, והדעת הרבה אשר בה היתה לתהלה לא ברוחה הכביר כי אם בחפצה ובעמלה אשר לא ידעו כל גבול אצרה לה, ואף היא ידעה זאת, כי על כן כרוח חיים היה לה זרחיה אשר כמו פיו, לא מעל הספר יהלך תורה, ואשר בקמו ידבר ברגש וברוח חיים ואמץ ותנעם לה חברתו מאד ואך הוא פתח לה פה לדבר הרבה ותסכיף בו עד כי כמו אחיה נחשב לה וגם לא בוש מהגיד לו אם עשתה דבר אשר לא כן, ולא עלתה מחשבה על לבה, מה יהיה בעוזב אותה הרוח הזה, ועתה היה פתאם כדבר הזה ותשוח עליה נפשה מאד, ובצר לה נקמה בפניה על אשר לא כתבה לו מכתב כחפצו, כי ראתה כי היא במכתבה הרחיקה אותו מכיתה ותחכה בכליון עינים ליום אשר יבא דבר ממנו ואז תמהר ותיטיב את אשר עִוְתָה.

ובחשבה מחשבות כאלה לא בקשה אף אז השכון מדוע זה תכלה נפשה אחריו? האם תאהבנו באהבה נצחת? חללה! לוא ספרו לה ברגע ההוא כי עלמה תאהב גבר ונפשה תכלה אחריו בלי כל ספק מלאה שחוק פיה על הפתיות הזאת, כי למה זה תאהב עלמה אך גבר? הן היא תדע בנפשה כי מעודה לא התענגה בחברת הגברים וכל אלה אשר נודעו לה נבזים היו בעיניה מלבד זרחיה, אך הוא האם גבר הוא? לוא גבר היה איכה ישבה עמו שעות רבות יום יום ולא פחדה מדבת אנשים? ואם גם גבר הוא האם בעבור זאת תחדל מכבדהו כערכו ומחמוד צלו? הן לא חטא מות הוא לאיש להיות גבר עד להשליך עליו שקוצים ולהרחיקו מרעיו ומיודעיו אשר יכבדוהו בלבם, ולוא היה זרחיה עלמה כמה כי אז כבדה ואהבה אותו כמו עתה או אולי עוד יותר, על

כן ידעה בנפשה נאמנה כי לא חולת אהבה היא ולא לה להסיר מחשבה כזאת מלבה בחזקת היד פן תרע לה. תעשינה כזאת הכנות הפותות ההולכות שבי אחרי מראה עיניהן ולא היא. היא תזכור את זרחה באהבה ופניה לא יאדימו. היא תהגה בו כל היום, כי אך בתורתו תהגה, גם תדבר אליו מרחוק לקרוא לו לשוב אליה וכלמה לא תכסה פניה. הן אך לתורתו תיחל, והרעיונות האלה לא נתנו דמי לה וימלאו לבה תונה אשר אולי דכאה אותה לולא מלאה עצבת אחרת את חררי לבה, כי אביה עודנו שוכב על ערש דוי ולא פעם ושנים שנה בדברו כי אך לזאת ייצר לו על כי זרחה עזב את העיר ולולא זאת כי אז שם על שכמו פקודת מנהל בית המסחר, כי לא ידע כמה יארכו עוד ימי מחלתו והוא לא יבטח אף באחד מכל עובדי עבודתו בבית המסחר, ולחגדיל שברה שמעה מאחריה דבר כי מתנקש דודה במסחר בית אביה להכותו שאיה, והיא ידעה את האיש כי נקל לו להכות בעברתו חרם בית על יושביו ומה גם אם יראה ראשית לו, והראגות האלה לא נתנוה הרבות מחשבות על אודות זרחה, גם גד אשר כמעט אך ראתה פניו האמינה בתמת לבו, אם יען כי פניו העידו בו זאת או אולי מאשר כי זרחה שלחהו שמה, היא האמינה בו כרגע וַתְּוַעֵץ עמו כאת רע ומכיר מאז ולא הסתירה ממנו כי כמו אל אוצר כל יקר כן עיניה ועיני אביה נשואות אל זרחה, וגד הבטיח כי לא יעברו עשרה ימים במרם יבא מכתב ממנו שבו יודיע מקום שבתו ואולי ימחר למכור ביתו ויבא את אמו ואחותו הנה כי כן הגיד לו, גם לא כחד תחת לשונו כי יודע הוא נאמנה כי בלב נשבר עזב זרחה את העיר וכי נפשו קשורה בהעיר הזאת וימאן לעזובנה בעד כל כפר אך פיו אקף עליו ברגזו לעשות כזאת, כאלה וכאלה דברי נחומים הביע גד אשר הרימו ערכו מאד בעיני נעמה ויהי כיודע כל נעלם בעיניה ותשתאה ותשתומם לשמוע כי נמצאו אנשים אשר קראו לו בשם "גד הפתי" — זאת שמעה מפי אחיה אשר הקשיב הדבר הזה מפי מורה אחר אשר בקש לרשת את מקום זרחה ויהתל בהנער לאמר: גד הפתי היה למורה לך — ואת מחשבתה אודותו השמיעה לאביה ויקרא לו אף הוא אל חדר משכבו להועץ עמו בדבר מסחרו. אבל הפעם אמר גד כמו פיו כי סכל הוא וכי לא ידע אף מה בדבר מקנה וקנין ולא איש עצות הנהו, וגם אותו נחם כי עוד מעט ישוב זרחה ויאיר אור לכל ההולכים בחשך.

כה עברו ימים אחדים וכענן תונה חרושית כסתה על פני כל יושבי הבית, גם פני גד היו זועפים כי הניכו הרעימוהו וימאנו הגות כפי אשר אמר להם, הן מפי פתי לא נאזה להם לקחת לקח, ואם יחפוץ לשבת בדרד ולרום טוב ואם אין ישליכוהו החוצה — הדברים הנעימים האלה השמיעוהו הנער הגדול בפה מלא והקטן שחק בקול גדול למשמע אזניהו, וגד ישב כאבד עצות, כי לא ידע מה יעשה, להתאונן באוני הארון לא יוכל כי חולה הוא, לבקש עצה מפי נעמה לא נכון הדבר, כי ראה כי נפשה מרה לה, ועוד זאת כי לא ירהיב עז בנפשו לגשת אליה לדבר עמה בלתי אם היא תשים אליו פניה, וזה שני ימים אשר לא באה

אל חדר הנערים, וליסר את הנערים לא ידע איך יעשו המורים ביסרם, הן להכות אותם יכאיב להם, אמנם יש לאל ידו לדבר על אונם מוסר ואולי גם הועילו להם דברי המוסר לשוב לבם אל הספר, אבל אצבעותיהם אשר ישימו באזניהם כאשר יפתח פיו יקומו לשמץ מעבור מוסר לאונם, והיה עצוב רוח אף הוא מבלי הגד צרתו לאיש. אבל פתאם קם שאון בבית ויפיה רוח חיים בלבב רב יושביו, וגד הרים ראש וירחיב עז בנפשו לגשת אל הגבירה ולספר לה את אשר שמע מפי מורים אחדים כי אם זרחיה ואחותו באו ובני בליעל אחדים שתו במרמה להן ויביאון עד בית הבור, כי הוציאו קול כי זרחיה גנב כסף מבית יונה ויברח ועל בן תשננה במשמר עד אשר יחקר הדבר, כי על כן יבקש חפשה לו יום או יומים למען יבקש וימצאן ויוציאן לחפשי. נעמה נעותה משמוע הדבר הבליעל הזה ותקרא: ידי דודי במעל! ויונה בשמעו את הדבר אמר לו כי ילך אל היודע־משפט הנודע בשם דן מעות־דין והוא יוציא אסורים כרגע לחפשי גם אם חמאת מות בהם, וככל אשר ישית עליו יתן, לא יוקיר כסף אם אך יפתח דלתות בית האסורים לפני הנעות, ויצא גד לחקור ולדרוש על הדבר עוד יותר למען ידע מלים יבחר את העורך דין ונעמה ויונה חכו בכליון עינים לשובו, אך הוא לא שב ביום ההוא אף לא ביום השני, ודאגת נעמה גדלה מאד עד כי חשב לבה להשבר, ובשבתה כה שקועה במצלות מחשבותיה הנוגות צלצל הפעמון אשר לדלת פּפָאָה על יד הדרה ותתערור ותרץ כפוזון לפתוח הדלת כי אמרה גד הוא ונצורות בפיו, כי על כן לא בא דרך השלבים מחוץ, וכמעט בחרדה נסוגה אחור בראותה כי לא גד הוא כי אם פנינה בת זמרי ועיניה היפות אדמו מבכי ולחיה כמו שָשְׁפוּ בנחל דמעות.

לפנים היתה פנינה רעית נעמה, כי בבית ספר אחד לקחו לקח, ואחרי כי יתר הנערות רדפו את פנינה ותכסינה תמיד בחרפה פניה בגשתה להתרועע אתן, לכן קרבה היא אותה בחמלתה עליה, ופנינה היתה כשפחה לעמת גברתה בדברה את נעמה, ותהי נכונה תמיד לעבוד אותה, לעזור לה ללבוש בגדיה, גם לקשור שרוך נעלה ישבה לא אחת ולא שתים על הארץ, והדבר הזה כשר מאד בעיני נעמה, כי כל כשרון לא היה לה מעודה ללבוש בגדיה כפי יאזורה ובביתה היתה משרתת נכונה תמיד לשרתה, לא כן פנינה אשר יתרון הכשר היה לה לעדות בגד ושפחה לא היתה לה מעודה, ותאהבנה שתי הילדות אשה רעותה, ואולי זה הדבר הסב כי זמרי שכר לו מעון בבית יונה למען תמצא בתו להתרועע את נעמה, אבל אם זה היה חפצו אז הסב אחרת מאשר חפץ, כי בתחלה בכא פנינה אל נעמה לא עמד איש כצר לה, ועתה מעת אשר תגור עם אבותיה בבית ההוא רבו צורריה מאד, גם העבדים צררוה וחשפחות לא חשכו ממנה רק בכאה אל חדר נעמה, ולא אחת ולא שתים שמעה נעמה את הפקידים בבית אביה דוברים דבר באזניו: למה יתן את בתו להתרועע את בת־חרפה זאת, הלא כלמת עולם תהיה לה! ואם כי נעמה לא שמה לבה

לדברים כאלה, כי ישרה הנערה בעיניה מאד, וגם אבותיה לא שכו דרכה לבל ימרו רוח בתם, בכל זאת כאשר גדלו הנערות החלה פנינה להוקר רגליה מבא אל נעמה מבלי אשר ידעה מה היה לה, וכאשר שאלה נעמה אותה מדוע תתחמק מפניה? ענתה תמיד כי רב עמלה בלמודים ובשיר ורגעיה ספורים, ורק לעתים רחוקות ראו שתי העלמות אישה פני רעותה, אבל בהראותן פנים דברו תמיד אהבה כרעיות אהובות, גם בחוץ נשקה לה נעמה ולא בוששה. אולם בפעם הזאת עברו כששעה ירחים ונעמה לא הוסיפה ראות פני פנינה, כמו נסתרה מפניה בחפץ לב, ואחרי כי דרך נעמה היה לבלתי חקור שרש דבר נמצא בדרכי אחרים וגם אם בקשו לספר באזניה כאלה מאנה לשמוע, וכאשר נסו פעם ושתים להשמיענה עון אבות פנינה, אשר בעבורו תהי גם היא לזעוה, ענתה תמיד: לא אחפץ לדעת יותר מאשר אדע — לכן לא חקרה גם אחרי הנסבה אשר הספכה את פנינה מאחריה עד להסתתר מפניה, ולכן רב תמהונה גם פחדה בראותה את המתחמקת עומדת פתאם לפניה ופניה שנו מאד מכבי ודמעה, אשר לא כדמעות שמחה נראו לעין, רגעים אחדים עמדו שתי העלמות במרם אשר פצתה אחת את פיה, עד אשר התעוררה פנינה ותאמר: סלחי נא גבירה כי אפריעך רגע, דבר נחוץ בפי והוא הדריכני אל חדרך —

נעמה התבוננה בה עוד רגעים אחדים ואחרי כן כמו זכרה פתאם את אשר לה לעשות חבקה אותה ותושיכנה על הכסא באמרה: לא אבינה דבר, מדוע תצמדקי על כי באת הנה, המרם תדעי כי טוב באך אלי תמיד, וכבר הרביתי מחשבות למה זה תתחמקי מפני? האם הכלמתיך, או דברתי דבר אשר לא כן באזניך, אם כן הוא האמיני לי כי לא בצדיה עשיתי זאת —

— לולא ידעתי תם רוחך ובר לבך כי אז אמרתי כי תלעיני לי — ענתה פנינה כאנחה — אף תבטיחיני כי לא בצדיה עשיתי זאת אם הכלמתיני, ואני אומר לך כי לוא גם הכלמתיני, ולוא גם הכית בחרפה לחיי ובעדיה, גם אז לא היתה לי כל צדקה להתקצף עליך, ואף כי אחרי אשר הרבית לקרבני ולהראות לי אותות כבוד כאשר לא לי יאתה, עתה חשבת לי זאת לאשר מאד נעלה, כחלקת שדי במרומים לוא יכלתי לשאף צלך תמיד, אך לא אוכל וחללה לי מהיות שוכחת מוכה —

— האמיני לי כי לא אבין אף דבר מכל דבריך — ענתה נעמה ותנע בשכמה, — שמעי נא גבירתי, לא ילדות קטנות הננו עוד כיום, עברו הימים המאשרים, אשר כם רויתי גיל בלי מצרים כאשר קרבת אותי בימיך חסוך בעת אשר יתר הילדות תעבוני וישקצו מקום שבתי ולא ידעתי עד מה, כי רק עשרם אמרתי הוא מקור גאותם ועל כן גדילי עלי עקב וכאחבתך נסמכתי כי אחת מצאתי אשר לא גבה לבה ותשפל עיניה גם אלי הנדחה, אבל ימים באו ואחרת הורוני, התבוננתי כי לא חסרון הכסף יחסר רעותי, כי אם עון אבותי וחרפתם דבק בי והשליך עלי שקוצים עד כי חרפה הוא לאיש אשר כבודו חדש עמדו לנבלנו בקרבתי — בדברה כזאת הסתירה פניה בכפות ידיה ותבך מרה.

— לא אבין אף דבר מכל דבריך ואולי לא תדעי גם אף את אשר תדברי, האם לא חולָה אָתָּה? — קראה נעמה בדאגה.

— אם עוד טרם תביני אז עלי החובה להבינך, ואם תביני ותתראי כמו לא תביני נשל עלי להראותך כי מכאובי אני אדע. אף אמנם חולה הנני, אך לא מחלת גויתי אנושה, כי אם נפשי הִקְתָּה במחלה אשר לא תרפא ממנה. מאז היותי רכאה עצבת את לבי בראותי כי אבי ירדה בביתו כמושל וידכא רוח אמי עד כי לא תמצא און לה להשיבו דבר, גם אם אתה הצדק, אני שמעתי דברי ריבות ונאצות על דבר אחי אשר עקש דרכיו מאד ואבי מפל האשמה על אמי, ובתחלה נסתה להסירה מעליה ולשומה בו, אבל לאט לאט הצליח בידי אבי לדכא לבה עד כי לא נותרה בו כל אִמְץ ואולי גם כל חפץ עזבהו. אני שמעתי דברי קנאה יוצאים מפיו כשוכו הכיתה, כי קנא באמי על דבר אשר האירה פנים אל אחד המורים או דברה עמו, ואני לא ידעתי אז מה עול נמצא בה לוא גם עשתה כזאת, וכאשר גדלתי והבינותי שרש דבר, ואולי כטרם באה העת ראיתי כי אך מתאנה הוא אבי לאמי, כי היא תשמר נפשה מכל משמר הרבה יתר מכל הנשים גם מְדַבֵּר דבר אל איש זר לה, וארשע את אבי כי אכזר הוא, אולם כשוכי ובשאלתי את נפשי: מדוע לא יקומו אנשים אוהבי שלום להטות את לב אבי לאמי ולהראותו משוגתו, אז נגלה לעיני פתאם אור חדש, אור אשר ככרן הלמני וישופני, ראיתי כי גם איש גם אשה יזרו אהור מעל אמי, ואם גם לאבי לא רבו הרעים, אבל מאמי יסגו כלם אהור, וגם בכית התפלה בימים הנוראים תשב כנדרחת בצד הפתח יחד את העניות הסובבות כרחובות לבקש נדבות, ואמי הלא הרבתה להביא נדבה לבית ה' ותרכה חסד ותפוזר לעניים הרבה מאד, אחרי כי רק בדבר הזה לבד לא יקום אבי לשמן לה, ולמה זה תִּדְרָח מקהל רעותיה? כזאת שאלתי את נפשי תמיד, ואם כי קצפתי קצף גדול על כל גזולי כבודה, ואם כי זעמתי את אבי על ענותו נפשה בכל זאת נקעה נפשי לאט לאט גם מאמי, אחרי כי לא רוממה בעיני כל לכן שפלה גם בעיני, ומני אז רבו אנהותי על שברה, על שברי, ולבי דוי כי לא אוכל להלחם בעד כבודה כמו פי, אולם אחרי כל אלה עוד לא ידעתי שרש דבר נמצא בה, עד כי שמעתי אתמול דבר יצא מפי אבי וירגו לבי וכל קרבי התחלחלו, אני שמעתי עקב בשתה מפיו, אבל גם כי צדקתה בה וכי עושקים עשקו כבודה בזרוע רמה ובמקמה ואין כל צדקה לאיש להגדיל עליה עקב ואף כי לאבי, אכן כל אלה הרגשות כאין נחשבו מול הסערה אשר קמה בקרבי בשמעתי מה עזה אהבתה לי, אין מלה בלשוני להביע לך כמו, אך שערי בנפשך! היא נכונה לכחש ולאמר כי היא לא אמי רק למען הציב לי יד ולעשותני למאשרה בתבל! היא אשר בי כל חיי רוחה, אשר התחננה בלב נשבר לבל יפריד אף יום בינינו ואם אין מתה היא, היא אשר כל נחלתה בחיים, אשרה ושמתה, תקותה וגאותה אך אני הנני, היא תחפוץ לאמר לכל כי אך שפחתי היא ואותי תעבור, וכל אלה רק למען הסיר כלמתה

מעלי! אבל הן לא תביני דברי, אל לך להבין דברי! אכלינה מעט ואחר אדברה, כי רק כעבור זאת באתי היום —

הנערה אשר בדברה היו לחייה כלהבים ועיניה השחורות לרשפים וכל גויתה נעה כמו רעד בא בעצמותיה הניחה רוחה מעט ותחרש רגעים אחדים ואחרי כן שבה ותפתח פיה ותאמר: שמעי גבירתי ואל תקצפי אם גם אאדיב לך המהור כי אך למענך אדבר כל אלה, היום בשכתי בחדרי שמעתי כי אני בא בלא עת הביתה וכדרכו התקוטט בתחלה את אמי ויאדיב לבה בהשמיעו אותה כי גמר אמר לשלחני לארץ אחרת ויענה את נפש אמי אשר לא ידעה את מחשבתו, אם יחפוץ לשלחני לכדי למען הפרד בינינו, או גם אותה יתן ללכת עמי, עדי הוציא כל רוחו ויאמר כי ישלח את שנינו, כי כן גמר אמר למען הצילני מפח יקושי, ממוקשים אשר ישית לי איש בליעל אשר אני בא בכפז, וגם הכסף אשר אסף על יד על יד לא רק בזיעת אפו כי אם בדם לבנו אותו הקדיש לי וישלחנו אל אחד בעלי האצרות בוויץ למען יהיה שמור בידו עד אשר ימָצא גואל לי או לכספי ויקחני אחר כבוד לעזר כנגדו, כאב אוהב את בתו באהבה נאמנה דבר אבי, זאת לא אכחד, הוא חסר נפשו מטובה ויתן את נוו לדרוכים עליו כרגל גאווה, גם את פניו לא שעה מרק וכל אלה אך למעני, למען תמצא ידו להצליחני בחיים, וידעתי כי לא כגמולו אשלם לו, אך כחד לא אוכל כי גם היום המרה רוחי בהמרותו רוח אמי, ומה גם כי מכאובי אני אדע, ואם גם ארוצה בשמחת לבב מהמקום הזה, ארחיק נדוד אל כל אשר יובילוני, רק לבל אוסיף ראות בצרת נפש אמי, ותקותי חזקה כי ארוכה ומרפא יעלו לה בשבתה במרחקים, אבל לא לי להציב לי יד בתבל, לא לי, חרפת הורי אל חיקי תשוב ולא אעמנה על איש זר, במנעול וברוח אסגור בעד דלתי לבי לבל תבא ולבל תצא אהבה ממנו עד עולם, אמנם גם זאת אך למותר, ידעתי נאמנה כי לא אוהב את אישי, ידעתי את דרכם והגם כלם רשעים ומרצחים, אורבים חרש לגזול כבודנו וחיינו למען עשות משחק להם רגע אחד, או למען יפערו פיהם בחברת רעים כי גדולות עשו לצודד נפש תמה, הנה אחד מאלה הזדונים זרע זרע חרפה, אשר תעבר עתה ראשי ותכסני כלי, עוד במרס נולדתי, ואחד מהם לא ישנה לבי, לא אאמין בהם, גם כאהבתם אישים תחלה, המה לא אותנו יאהבו כי אם את כספנו או את כבודנו, הה, לוא היו בתי מקלט לנוזירות גם לעמנו כי אז אמרתי לאמי: אמי, הן כבר שבעת חרפה וצרה, יגון ומכאובים עד בלי די, אנא באי עמי ונסגר על מסגר כבית מקלט, נקבר חיים ולא עוד תכסנו כלמתנו, ועתה תהיה לי הארץ הנכריה כבית מקלט אשר תקברני חיים, לא אביט אדם, לא אצא חוצה, וכאין מכיר לנו תגרע גם מצרה נפשנו —

— לא תצדקי בשאתך אשמה על כל הגברים — ענתה נעמה בתם לב —
 — האמנם יהיו כלם רשעים זדים ונבלים ואין גם אחד בהם? —
 — כזאת לא אמרתי, אך כי כל אלה הגברים אשר יבקשו קרבותי, כי

המה נבלים ופוחזים המה, זאת ידעתי נאמנה. הה! לוא ידעתי את האיש אשר לב תמים לו וגם אם גליתי לו חרפת משפחתי לא בז ולא שקץ אותי כי אם נד לי, ואת אמי קרב באהבה וינד לשברה כמני, כי אז התנפלתי לרגליו והייתי שפחה לו, שפחה רוחצת פעמי רגליו, כי אז כאדון וכאלהים היה בעיני, כי אז נקל היה לי להתמכר לכל עבודה קשה לוא אך ידעתי כי אפיק ממנו רצון, אך זאת לא תהיה, והאיש אשר בפיו ובשפתיו כל אלה יאמר לי הוא שקר יכזב, הוא ישית בערמה לי, הוא את כרודי יבקש לספותו, או את כספי, אל נא תקצפי אם אקרא בשם זכדי בן-דודך אשר את עקבי שמר לילה ויום, ושבועות ונדרים לא חדלו מפיו, כי נפשו קשורה בנפשי —

— הניחי לו — קראה נעמה ותנע בידה — אל תשא אליו נפשך כי הדבר הזה לא יהיה, ואם ידבר על לבך אהבה מרמה בפיו —

— וְאֵת תְּדַמִּי כִּי אֲנִי לֹא מְרֵאשִׁית כִּזְאת אִמְרַתִּי, כִּי לֹא יִדְעֵתִי אֶת מְקוּמִי הַשְּׁפַל וְאִשָּׁא עֵינַי אֶל בֶּן עֲשִׁירִים כִּמְהוּ? הַאֲמַנֵם תְּדַמִּי, אֲשֶׁר בְּהִרְאוֹתָךְ לִי חֶסֶדךָ גִּבְהָ לְבִי וְאָמַר כִּי עַד מְהֵרָה אֶהְיֶה גְבוּרָת כִּמְךָ, אִשָּׁה לְבֶן דְּוֹדְךָ, וְאֵךְ עֵתָה תִּפְקְחִי עֵינַי לְכָל אֶלֶךְ בְּגִדּוּלוֹת מַמְנִי, הַרְגִיעִי רוּחְךָ כִּי לֹא נִכְסַלְתִּי אֶף רֶגַע לְחִשּׁוֹב כִּזְאת וּבִמְרֵם הוֹרִיתֵנִי יִדְעֵתִי זֹאת! — עֲנֵתָה פָּנִינָה כְּאִנְחָה כִּמוֹ נִכְלָמָה מִדְּבָרֵי נְעֻמָּה, אֲשֶׁר יִשְׁכַּח וּתְלַמּוּשׁ עֵינֶיהָ בְּשִׁמְעָהּ דְּבָרֵי הַדּוֹבֶרֶת בָּהּ וּכְמוֹ לֹא הִבִּינָה דְּבָרֶיהָ שִׁמְעָה וּתְתֵן אוֹתָהּ לְדַבֵּר וּלְהוֹצִיא כָּל רוּחָהּ, אֵךְ בְּכֹלֹתָהּ הַתְּעוֹרֶרָה וּתִקְרָא: הִנֵּה אֶרְאֶה כִּי מַעַת אֲשֶׁר חִדַּלְת מִכָּא הִנֵּה שִׁכַּחַת גַּם דֶּרֶךְ עַמִּדִּי, כִּי לֹא תִבְיַנִּי אֶת דְּבָרֵי עוֹד, הֲאֲנִי אִיסְרָךְ לְכָל יִגְבַּה לְכָךְ לְשִׂאת עֵינֶיךָ אֶל בֶּן דוּדִי, אֲנִי אֲשֶׁר אֲדַעְרֶה וְאֶת דְּרִכּוֹ הַנְּלוּזִים, אֲנִי אֲשֶׁר חִפְצֵתִי אֵךְ לְהַגִּיד לְךָ כִּי לֹא נִכְוֵן הָאִישׁ הַזֶּה לְךָ, וְגַם אִם יִתְרַפֵּס לְפָנֶיךָ כִּי תִהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה גַּם אִזּוֹ אִמְרַתִּי לְךָ: שְׁעִי עֵינֶיךָ מִכֶּסֶף וּהְבִיטִי אֵךְ בּוֹ וּתְרֵאֶה אִישׁ מִשַּׁחַת וְנִתְעַב אֲשֶׁר אֵךְ לְמַרְר חֵיךָ תִּמְצָא יָדוֹ וְלֹא לְכִנּוּת לְךָ בֵּית נֶאֱמָן, וְגַם כְּבוֹד מִשְׁפַּחְתּוֹ לֹא רַב הוּא כְּאֲשֶׁר תֵּאֱמָרִי, זֹאת חֲשַׁב לְבִי, וְזֹאת אֲגִיד לְךָ שְׁנִית, כִּי טוֹב טוֹב לְחַסְרָה עַד עוֹלָם כְּבֵית מְקַלֵּשׁ לְנִזְיוֹת מִתַּת יָד לְאִישׁ כִּמְהוֹ —

— סִלְחֵי לִי כִּי חֲטָאתִי לְךָ בְּשִׁפְתַי, אֵךְ לְבִי הִרְגוֹ יִתְעַנִּי לֹא לְעֵתִים רְחוּקוֹת לְשִׁמּוֹעַ אֶת אֲשֶׁר לֹא יֵאָמֵר וּלְרְאוֹת אֶת אֲשֶׁר לֹא יֵאָדְהָהּ, אוֹלָם גַּם זֹאת אֲגִיד לְךָ כִּי לֹא יִגְבַּה לְבִי כְּאִמְרָךְ, וְלֹא יִדְעֵתִי כִּי אִמַּת בְּפִיו, כִּי אִזּוֹ לֹא מֵאֲסֵתִי בּוֹ גַּם אִם גִּרָה לֹא הִיָּתָה בְּצִלְחָתוֹ, וְגַם לֹא הִיָּתָה אֶת אֲשֶׁר הוּא עֵתָה, לֹא אֵךְ אִמַּת דְּבָרוֹ שִׁפְתָיו, אֵךְ יַעַן כִּי יִדְעֵתִי כִּי שִׁקֵּר בְּפִיו, עַל כֵּן אֶפְחַד וְאִירָא מִפְּנָיו, וּכְמֵהוּ כֵּן חֲמָה כָּל אֵלֶּה אֲשֶׁר יִדְבְּרוּ אֵלַי טוֹבוֹת, אוֹלָם לְמָה אֶרְכַּב שִׁיחִי אֵךְ אוֹדוּתִי וְאֲנִי הֵן בְּאֵתִי לְגִלוֹת אֶת אוֹזְנְךָ דְּבָרִים אֲשֶׁר יִכּוֹנֵן לְךָ לְדַעַתְם, בְּרַבְּךָ אֲבִי אִמִּי הַשְּׁמִיעֵנָה כִּי הַגְּבִיר עֲזֻמוֹת אִישׁ־תְּעַנּוּג שֶׁאֵל עַל אֲדוֹתָךְ וּבְלִי סֶפֶק יִגְרַשׁ בִּימִים הָאֵלֶּה אֶת אִשְׁתּוֹ וְיִשָּׂא אֵלֶיךָ פָּנָיו —

— הָאִישׁ הַזֶּה יִגְרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְיִשָּׂא אֵלַי פָּנָיו! — קְרָאָה נְעֻמָּה וּתְשַׁחַק בְּשִׁחּוֹק יִלְדָה קַמְנָה כְּדָרְכָה — אוֹלֵי כְּחֵלוֹם דְּבָרוֹ בְךָ, הֵן הוּא לֹא רָאִנִּי וְאוֹלֵי

גם שמי לא שמע, ולו אשה, ואותה ישלח למען ישא אלי פניו! אמנם כדברי לעג ישמעו דבריך, אבל אחרי כי לא אחשוב כי התולים עמך, לכן אנזר אמר כי בחלום לילה חזית לך כל אלה —

— לא בחלום לילה כי אם בהקיץ שמעתי כל אלה מפי אבי, כי זה הנדיב הנבל כזאת וכזאת כבר עשה ולא דבר חדש הוא עמו לעשות כזאת — ועל כן באת אלי להזהירני, אודך על חפץ לבך, אך הרגעני נא, כי אוכל להבטיחך אשר גם על מפתן בית אבי לא יצעד צעה, ואף דבר לא ידבר עמדי —

— כזאת ידעתי גם אני, ולוא גם לא איש נתעב ונאלח כמהו היה גם אז לא נתת לו מדרך כף רגל לביתך, גם זאת ידעתי — דבריך אלה חדות לי —

— אולי לא נכון לי להראותך כי אדע את הרשום על לוח לבך, אבל כעת אעשה כזאת למען תדעי ובחנת כי ידעתי כי לא לי להזהירך בדבר איש־תענוג אחרי כי כמגן וצנה יעטר את לבך ישם זרחיה — מה זה תדברי היום? —

— אני אדבר את אשר אדע, ידעתי כי אוהבת אף את זרחיה המורה — אם כן תדעי יותר ממני — ענתה נעמה בשחוק כדרכה, אך השחוק הזה עבר עד מהרה כענן בקר — כי האהבה אשר בה ידברו תמיד זרה לרוחי ולא אדע עדימה מה היא, שגית בדברך, האמיני לי —

— אני לא שגיתי ואולי תצדקי באמרך כי אדע יותר ממך, הנה לבך מהור ורוחך בה, ותשעשעי על ברכי ההצלחה מיום ראותך באור החיים, כבוד רב תנחלי, אוהבה מנת כוסך, תם לך נתן ולשון רעה לא נגעה בו, אשרך כי גם נבל גם איש משחת לא יעיז לחשוב עליך מחשבה רעה, גם איש־תענוג, איש אין לב גם הוא אך בכבוד יזכיר שמך, ואף כי אנשים ישרים, ועד אזנך לא בא עד היום דבר אשר ירתיח דמך ויסערהו ממקומו למען קבצו ללחיך, אף אשר הסכנת לחשוב כי האהבה היא אך תאוה נסתרה והיא רחוקה מכליותיך, תדמי כי שקר כפי האומר אשר באהבת זרחיה תשגי, אבל אני אומר לך כי כן הוא, ואם תשאלי ותבחני את לבך תראי ותוכחי כי הוא מלא זכרה, ואין לאיש זר חלק בו, גם לא יפתח לאיש דלתיו, ומדוע זה לא תאהבי את האיש הנעלה הזה? הן לא אף תביטי אל מצבו ויען כי מורה הוא לא תחשביהו לאיש כערכך, הן לא עלמה כמך תסב עיניה מאדם המעלה כמהו, אשר כל אמר היוצא מפיו חכמה ומשפט ומישרים, אשר כלו אך תם וישר ונדיבות, אשר עיניו יפיקו הן וצדקה, אשר בין רבבות תבקשי לשוא למצוא אף אחד אשר יאתה לו להיות צלו —

— כמעט אנזר אמר, כי אף היא האוהבת אותו ולא אני — קראה נעמה ותבקש לשחק אך הפעם לא עלתה בידה.

— ואמנם אוהב אותו ולא אכחד, אוהב אותו כגבר מרום ונשא, כאיש

המופת אשר יורה דרך תם וצדקה, כאדם המעלה אשר אותו יראו אנשים וילמדו ארחותם להשכיל להיטיב, הוא היה צורי ומשגב, אותו זכרתי ואשורי לא נמוטו, הו! מי יודע אם עוד ידעתי כהיום מה זאת חרפה, או אם שמתי לבי לוא גם העטמה עלי, או אם לא התפלשתי בעפר ונחם אכל כעש קרבי לולא האיש הדגול הזה, כמעט נדחתי, כמעט מטה רגלי עת אשר אורבים הקיפו עלי יחד ויפרשו רשתות ללכדני, עת אשר נדחה הייתי וכל קרבי בקשו אהבה, ומי יודע אם לא בעליצות לבי לקחתיה גם מידי השטן, נדחה הייתי וגם ידעתי כי כנפלי לא אנדיל בשתי, כאשר אם אחזק בתמתי לא אסיר חרפתי, נורא הוא הרעיון הזה לנערה בת שבע עשרה שנה, אשר עינים רבות יביטו בה ואשר העונגים על יפי פניה רבו מִפְּנֵי, לחשוב כי תִּמְתָּה לא תוסיף לה וחסרונה לא יגרע ממנה מאומה! וכי אחז הרעיון הזה בצפרניו, את חרטומו אשר יעלע דם שלח בלוח לבי ויקרקר בו ופצעיו זכו דם, דם אשר היה לבער ויהי לתאווה וחשק, ורוח שפתי־חלקות הפיח בו להעלות הלהב, ומי קם לי עם מרעים, מי נצב לי לשטן לעמת נפשי? אך הוא ולא אחר! אותו זכרתי בדברו, דבריו אשר שמעתי על אודות תם וישר, התיצבו כמו גדודים ויצאו חוצץ לקראת מְדִיחֵי ויכום אחר ויצילוני ויעמידוני על רגלי — לבל אבוש בהביטי בו. . . אמנם רק לבל תכסה כושה פני כשמעי אמריו הציקני רוחי להתחזק כי הוא אמנם כמעט לא הביט בפני מדוי דברו, ואם הביט והייתי בעיניו כמו השלחן או הכסא אשר עמדו בבית ועיניו נמשכו אחריהם, הוא לא הביט בי, כי נפשו זכה ורוחו טהור, ואיש כזה לא יביט אל בתולה בעיני תאוה כאשר יעשו המרעים, ואם את איש כזה לא אוהב ולזכרון שמו לא תכלה רוחי ונפשי? אמנם אוהב אותו, הרבה יתר מכל חמודי החיים וגם מנפשי, אוהב אותו הרבה יתר מאשר אעצור כח בשפתי להביע, אוהב אותו מקרב לבי וכליותי כאשר אאהוב אותך נפש עדינה ויקרה! — קראה העלמה אשר כמו התחולל בה סער בדבריה ולא עצרה עוד כח ודמעותיה פרצו כפרץ מים על לחייה ותתנפל על ברכיה לרגלי נעמה ותשק את ידיה כמו פיה פעם ושתים ושלש, לב נעמה נמוג מאד ובתחלה נפעמה ולא מצאה מלים, ואחרי כן נשקה את פנינה על מצחה ותאמר להרימה, אך היא קראה כמתחננת: הניחי לי! אנא הניחי לי, מאשרת הנני ברגע הזה כאשר עוד לא הייתי בימי חלדי, תניני להתענג בחברתך בטרם אלך ממך ואולי לא אשוב לראות פניך עד עולם, תניני להכין מושבי לרגליך, כי אולי הוא המקום האחד אשר יכירני, תניני עוד רגע עדי אכלא רוחי ואומר להרגשות הנעימות אשר התעוררו זה עתה בקרבי: עופנה לכן צפרים נעימות! עופנה לבל ישוב, כי אך פעם אחת ינעם לראות פניכן, אך פעם אחת הַתְּוֹלְדֵיכֶן, כמו חיים תִּרְאִינָה ותרגיננה לב, והיה כי תשובנה שנית מי יודע אם לא כפגרים מתים, כזכרונות מרעימים פנים תהיינה אך להרגיזי הרוח —

נעמה ישבה על מקומה ולבה מלא רגש, ואם כי בקשה להרים את פנינה מעל הרצפה בכל זאת לא ערב לבה לעשות כן, כי העתירה עליה תחנונית.

(המשך יבא.)

היהודים אשר כבר נשנאו על עשרם וספרי חובותיהם, היו כלם בידי אויביהם כל ימי החג ההוא, אשר יכלו להכחידם יחד בהעבירם רק שמועה מִקֶּבֶח ילדים כזה, או גם בהשליכם במסתרים אל בית היהודי שנאו נפשם נבלת ילד מת, ואחרי כן התגפלו בלילה עליו ועל בני משפחתו, אשר נועדו יחד להתפלל, ואז רצחום, בזוּם, העבירום מדתם, וגם פלאים גדולים נעשו על ידי הילד המת אשר מצאו שמה ואשר גם נקדש לפעמים קדושת עולמים.

“אך כל עוד אשר העיקה השנאה מבחוץ ליהודי בכרך, כן יספה אמונתם מבית לאחדם יחד כחיי ביתם ולהוסיף כלבכם יראת אלהים וראש לכל יראי אלהים היה רב העדה, רבי אברהם שמו, איש צעיר לימים אשר כבר יצא שמע תורתו בכל אפסי ארץ. הוא יליד העיר ההיא, ואביהו רב העיר גם הוא, צוהו במרם ימות לשבת תחתיו על כסאו ומבלי לעזוב את בכרך לעולם, כל עוד לא יהיו חיייו בה תלואים מנגד, המצוה הזאת וארנו מלא ספרים יקרים, המה כל הנחלה אשר הנחילוהו אביהו, אשר חי חיי עוני בתורתו, ובכל זאת היו לרבי אברהם הון ואוצרות, כי בקחתו לו לאשה את הבת היחידה אשר לדרווי אחי אביו, נחל במתו את כל הונו העצום, אחדים מאנשי העדה, הערומים בדעת, אמנם התלחשו יחד כי לקחה לו לאשה רק על רוב כספה, אך כל נשי העיר יחד אמרו כי לא כן הוא, אף התלחשו יחד כי אהב הרבי את שרה — הנקראת כפי כל שרה היפסיה — עוד במרם רדתו ארצה ספרה, וכי הכתה לו שבע שנים עד שובו משם, אחרי קדשו אותה או למרות רצון אביה אף למרות רצונה, . . לזכר ספרד עבר תמיד צחוק קל על שפתי הערומים בדעת האלה, כי הגידה השמועה, כי בשבת רבי אברהם בבית המדרש הגדול אשר בטולידה ייחנה בתורת ה' בכל לבבו, שם עיניו גם על דרכי אלה אשר לא מבני עמו

אך החרש לא נוכל בראותנו, כי המתחזקים עדנה בהעלילה הזאת מחדש, המה מלומדי רוסיה! המה אשר להם נחסרו ביותר האמצעים הדרושים לכה"פ לשוטנים כאלה, והוא דעת את הספרות העברית (אשר אמנם בה יכלו לראות ולמצוא די ברור את ההפך מהפסעם), המה ישובו על הקיאו הזה ובעונג נפש יזרוהו על פני ספריהם הגדולים! (אחד המלומדים החדשים האלה מביא דרך משל לעד: את האמור בתלמוד במסכתא יורה דעה! !), לא נזכיר פה מכל התשובות באנשי און כאלה, כי אם מקור העלילה הזאת בראשיתה, אשר אמנם עמסו אותה עובדי האלילים על שכם הנוצרים הראשונים, וזאת היא הסבה היותר גדולה מרדיפת הרומאים אותם, אף כי הם היו המצוינים ביותר מכל גויי קדם בסבלנות כל אמונה ונימוס, וביחוד מאז כלתה בתוכם מלחמת התושבים, אף לא הדל החשך הזה גם ביותו כבר הכנסיה הנוצרית המושלת, ועוד בזמן לא רחוק כביר מוזמנו שם לו סופר נוצרי אחד את העלילה הזאת למקור טענותיו נגד דתו, הוא ספרו של דיומער בשם Die Geheimnisse des christlichen Alterthums ואם גם הלילה לנו מהאמין בדבריו ולהאשים בכנסיה כלה על טענותיו הנוראות אשר יטען האיש לנגדה, אך הלא די הוא להראות את מקור העלילה הזאת ועל מי אחריותה. — לנגד ספר פלסטר הרומי, שכתב זה לא כביר הכהן הפולאני, אשר נכנס בכריתיה של הכנסיה היוונית, ערך תרי"א צווייטעל ספר כתוב בדעת והשכל, אשר יאסוף כעמיר גורנה כל התשובות הדרושות והנמרצות ע"ז, וראוי הוא לכל איש לתמכו בירו למען אשר יוכל להוציאו לאור.

ממקור ישראל.

השמאלית כמשתעשע, מרט או סלסל ביד את זקנו ויקרא את ההגדה בקול מזור מאד, ובספרו במספר את מכות מצרים. . . זרק על הערות הקמנות בהיין האדום, ואז נשאו יחד קנה על כנפות כנדיהן אשר התקלקלו וגם קול צחוק גדול נשמע מסביב, ושרה היפיפה הוסיפה לחרוד חדרה גדולה למראה עליצות בעלה אשר התפרצה כן כרוכ אונים, ומלאה בעותי אלה הבישה אל פני המון האנשים אשר נהרו יחד ואשר התנועעו הנה והנה כמתענגים ובידיהם בקעו את המצות, שתו יין או השתוחחו וידברו יחד בענג רב. . .

”וכבוא עת ארוחת הערב וכל הקהל קמו יחד מכסאותם לרחוץ כפיהם, הביאה שרה היפיפה את מזרק הכסף הגדול מעשה מקשה רצוף זהב, אשר הגישה בידה אל האורחים לשפוך בו מים על ידיהם, אך בהגישה אותו גם אל בעלה, למש לה עינו פתאם לאות ויתחמק מן הבית, ושרה היפיפה מהרה לרדת אחריו, ואז החזיק הרבי בכל עז ביד אשתו וימשכנה אחריו חיש קל ברחובות בכרך המלאים חשך, עד כואם אל שער העיר אשר בקרבת הרינוס. . .

. . . ומבלי דבר דבר העלה אותה האיש על שן סלע, וישלך אל מי הנהר את מזרק הכסף אשר החזיק עדנה בידינו, ואז לא יכלה עוד שרה האמללה עצור בנפשה, ובהשמיעה קולה: הה שדי, אלהי החסד! התנפלה לרגליו ותשביעהו לספר לה כל אשר קרה.

”ומבלי יוכל לדבר דבר פתח הרבי שפתיו פעמים רבות, מבלי הוציא גם הגה מפיו, ורק אחרי כן דברו שפתיו לאמר: התראי את המלאך המשחית? שמה מתחת שלופה חרבו על בכרך! ואנחנו נמלטנו מחרבו, ברוך אלהים, — ובקול אשר עוד נכר בו פחד לבנו ספר לה. איך קרא הוא את ההגדה בשנתו נשען אל כסאו, והנה השפיל לראות פתאם מתחת השלחן, וירא והנה לרגליו נבלת ילד מתכוסס בדמו. ”אז ידעתי כי שני האורחים אשר אחרו לבוא אלינו לא מישראל הם כי אם זרע עדת מרעים אשר נועצו יחד להשליך במסתרים את נבלת הילד בביתנו למען האשימונו כי רצחנו נפש ולהסית בנו את ההמון למען יבזו וירצחו אותנו, אך נזהרתי לנפשי מבלי אשר יתבוננו כי נגלה לי מעשם חשך, כי אז אבדנו כלנו אבדנו, ורק בערמה מלמתי נפש שנינו, יהי שם ה' מברך! אל נא תרגיזן, שרה יפתי! גם רעינו וקרובינו ימלטו נפשם, כי רק לדמי ארבו המרעים, ואנכי נמלטתי מהם וכספי וזהבי יהיו להם לשלל, באי נא אתי, שרה יפתי! אל ארץ אחרת, נפנה עורף לאויבנו, ולמען לא יוסיף עוד לרדפנו הנה השלכתי לו גם את מזרק כספי, שארית הוני.

ועל סירת דונה עברו יחד את הרינוס, ולשאון קול המון המים קמה סערת לב שרה לרממה מעט מעט וחזיונות נעימים התעוררו פתאם בקרב לבכה, חזיונות יקרים, חזיונות מקדם: כמו שבתה על הרום רגלי אביה, היושב על כסא אורגמן ובידו הרכה יגע בשערות ראשה, עיניו מפיקות נגה וגייל ובנחת יתנועע בכנדרו

בגד שבת ומועד, כי אכן שבת הוא היום לה', כי על השלחן פרושה היא המפה המרוקמת הנועדה ליום ההוא. כל כלי הבית מתנוצצים, כי עברה עליהם יד ותמרהם ליום השבת. השמש בלבן זקנו יושב לימין אביה, יאכל צמוקים ומדבר הוא בלשון הקדש, ואברהם בעלה, אשר עודנו הוא ילד קטן, בא הביתה וספר גדול בידו ובמו פיו יבקש לתת לו לבאר לפניהם פרשה אחת בתורת אלהים, למען אשר יראה דודו בעיניו כי לא בלה לריק כל ימי השבוע, ושכרו על פעולתו תהלה רבה וגם ענות דבש. . . עתה יניח את הספר על משענת הכסא הרחבה ויבאר את כל דברי יעקב ורחל, איך הרים יעקב קולו בראותו את רחל רעותו, איך דבר אתה ידידות על שפת הכאר ויעבוד בה שבע שנים ואיך עברו עליו כבלי מבין, איך נשא את רחל לאשה ואהבתם עוד גברה. . . ואביה יקרא בקול שישון: מי יודע אולי תחפוץ גם אתה לקחת כן את שרה רעיתך לאשה? ואברהם הקטן יענה: כן אמנם אעשה גם אני ושבע שנים תחכה היא גם לי.

“ . . . כן הוא, שרה יפתי! — קרא פתאם הרבי אל אשתו בהמלאו גיל למראה העיר אשר לפניו — זאת היא העיר המהוללה, העיר העליונה, סחר גוים, עיר פראנקפורט אשר על המיין, הנחר אשר אנחנו עוברים כעת עליו, איך ילבשו שישון הכתים אשר סביבותם גבעות ירקרקות, שם הוא המקום אשר ממנו יביא גומפערץ הפסח את הערבים היפות לחג הסוכות, פה תראה גם את גשר המיין החזק והאיתן על שלשה עשר עמודיו והמון רב עובר עליו לבמה, אנשים ומרכבות וסוסים, ובתוכו בית קטן אשר עליו ספרה לנו דודתנו “יונתנו”, כי בו יגור יהודי אשר המיר דתו ואשר יתן לכל איש המביא לו עכבר מת שש גרות על חשבון עדת ישראל, אשר עליה לתת לבית המועצה בכל שנה ושנה המשה עשר אלף זנבות עכברים? —

— על המלחמה היא אשר נלחמו בני ישראל בפראנקפורט עם העכברים — צחקה שרה בקול ואור השמש הצח והמון קריה אשר נגלה פתאם לעיניה, הסירו מקרבה כל האימים, כל בלהות הלילה העובר, וכאשר הוציאה בעלה מסירת הדוגה ויביאנה אל החוף מלאה נפשה כמחה והישקם.

— עצמי עיניך, שרה יפתי! — נתן הרבי פתאם בקולו בהובילו אותה בתוך ההמון הרב, המון נפלא מאד, אשר נהרו אז יחד אל העיר, בימי השוק ואשר ישכיל מאד המשורר לתארם ברוחו הכביר ולהציגם כמו חיים הם לנגד עינינו: את הכנענים המבקשים חשבנותיהם בראשי אצבעותיהם עם שופט העיר באדרתו המזהבה ושרשרת הזהב אשר עליה, עבד הרפכים החובש כובע ברזל בראשו ואדרת עור צהוב עליו והברזל האחוז בנעלו משתקשק בקול שאון רב, עם הרופא אליל המוץ בנדים והצוצרה כפיו העומד על כמה גבהה עם האיש “המתהולל” והקוף אשר לו ומגיד לאדם מה שיחז, מהלל את שמן המשחה אשר לו והצרי המפליא לעשות, שני גבורים מלומדי קרב ובגדיהם מאדמים, אשר ישתקשקו בשאון רב, יקראו חד אל אחד, יניפו חרבותם ויחד יתאבקו, ואחרי

מלחמה ארוכה יקרא איש אל רעהו: כי אכן אלקום עמו, ואז יפנו אל העומדים מסביב לבקש נדבת ידם, גם הקדשות הרבות אשר ברגליהן יחד תעכסנה, מחנה גדול מאד אשר באו כעת להתלונן בצל העיר כל ימי השוק ואשר בעזות מצח תתיצבנה לקראת כל עובר, פיהן דובר נבלה וישרי זנונים על שפתן... קהל נכבד באמת, אשר הרחיק את יהודה מעליו לשבת בדר במחשכי הגעתהע — ורק מבלי חלל כבודו, האף אין זאת? . . .

והרבי גם יפתו עברו יחד בתוך החמון הזה, ויכוננו אשוריהם אל רחוב היהודים "אשר מסביב לו חומות בצורות וכבלי ברזל לפני שעריה, למען עצור בעד ההמון המשתער עליהם, כי גם פה נענו היהודים ונגזזו מאד. . . כי בכל עת מהומה בעיר, בכל עת אשר רבו יועצי העיר ריב עם המפלגות, אז הגיח תמיד החמון הנוצרי אל שערי רחוב היהודים להשתער עליהם, השערים האלה שנים הם אשר סגרו מבחוץ בכל יום חג קתולי ומבית ביום חג יהודי, ובמבוא כל שער בית משמר לאנשי הצבא אשר להעיר.

"ובקרוב הרבי עם רעיתו אל שער הרחוב נראו אז אנשי החיל מבעד להחלון סרוחים על מושבי הקיר, ומבחוץ לפני הדלת נגה אור השמש ביקרו על המתופף אשר הגה כעת ברוחו על התוף אשר בידו, איש שָׁמֵן וְכָבֵד מאד, אשר מעילו ומכנסיו כמראה אש צהוב, וזרעותיו ומתניו כנאדות נפוחים מלאים קשורים קטנים ואדומים אשר ערכו דמות לשונות אין מספר המלקקות יחד. על גוו ועל חזהו מגן־כסות ועליו תלוי התוף, על ראשו כובע שפל ושחור גם פניו העגולים שפלו כן וגם מראיהם כמראה התפוח, והם מלאים אבעבועות אדומות, אשר היו כמו צחקן יחד בפה פעור. כה ישב הנכר ויתופף במנגינות השיר אשר שרו החובלים לפנים לטבח היהודים, וקול מזור השמיע בנרון נחר לאמר:

גְּבַרְתָּנוּ הַיְקָרָה

בְּמַל בְּקָר עֲבָרָה —

חֲנָנוּ אֱלֹהִים חֲנָנוּ! . . .

— האָנס! מנגינותיך רעות הן, האָנס — נשמע פתאם קול איש מאחרי השער הסגור מעבר רחוב היהודים — האָנס, שיר רע הוא, לא יסכון לתוף, לא יסכון מאומה, על אמונתי! בימי השוק ובבקר יום חג הפסח שיר רע הוא, שיר נורא, האָנס, האָנס בני, בני האָנס מתופפי! ואני יחיד אני בארץ, ואם תאהבני, אם תאהב את ככב, את ככב הארוך את ככב החוטם הארוך, אז חדל! —

"את הדברים האלה דבר פי הדובר, הבלתי נראה בחפזון ובחרדות, אף לאט במרירות, בקול אשר בו יִשְׁמְעוּ יחד קול רך בְּהִמְשָׁכוֹ וקול הקשה בנרון שורק, קול אשר בו ידברו מִפִּי הַרְיָאָה, אך נושא התוף לא שעה ולא פנה אל הקול ובמנגינות כבאשונה חוסיף לתופף וגם לשיר לאמר:

וְהִמָּחֵ זֶה בָּא נָעַר

על זקנו עבר פער
הללויה, הללויה

— האנס — הוסיף הקול לקרוא — האנס, אני יחיד אני בארץ והשיר שיר נורא הוא ולא ברצון אשמענו, ואני ידעתי מדוע, ואם תאהבני — שירה נא לי שיר אחר ומחר נשתה יחד. . .

לשמע "השתיה" חדל האנס מתופף ומלשיר ובקול תומתו דבר: יקח נא בכור שמן יחד את כל היהודים! ואתה ככב־החוטם יקירי, הן אוהבי אתה ואני אני מחסך, ואם עוד נוסף לשתות יחד אז אעזרך להמיר גם דתך, וכאשר תתנצר אז הלא תאשר, ואם רוח כביר לך ואם תשית לךך ללמודי, אז מי יודע אם לא תהיה גם למתופף, כן ככבי, ככב־החוטם! עוד נכוננו לך גדולות, כי כמו תפי אלמדך יחד כל חקות אמונתנו מחר כאשר נשתה יחד, אך עתה פתח נא השער כי שני אורחים נצבים פה המבקשים לבוא הביתה.

— לפתוח השער? — קרא ככב וכמעט לא עצר כח עוד לדבר — לא, לא יתכן הדבר, כי מי יודע, מי יוכל לדעת זאת, ואני יחיד אני בארץ, ביד פייטול ראש־פר המפתח, והוא יושב כעת הצדה ושפתיו תהימנה ותלחשנה תפלת השמנה עשרה ולא אוכל להפריעהו, גם יעקיל האויל פה הוא, אך הוא נשען אל הקיר ואני יחיד אני בארץ —

— יקח נא בכור שמן יחד כל היהודים! — קרא האנס המתופף, ובצחקו לחכמת פיו הזאת סחב רגליו אל בית המשמר לבחר לו מקום אף הוא על מושב הקיר.

ובעוד עמדו יחד הרבי עם אשתו לפני השער הסגור ואין פותח, והנה נשמע מאחרי קול מזור, בקול שריקת שפתים העובר גם דרך הנחירים, כקול מתלוצץ בהמשכו ובקראו לאמר: ככב בני! אל נא תתקע ואל נא תריע כביר, קח נא את המפתח מחיק ראש־הפר "ידידנו", או קח נא את חוטמך ופתח בו השער כי זה כמה יחכו האנשים מבחוץ —

— האנשים? — קרא ככב־החוטם בחרדו מאד — ואני אמרתי כי רק איש אחד שמה, אחלה פניך אויל, יעקב אויל יקירי, צפה נא וראה מי אלה הם שמה? —

אז נפתח בתוך השער אשנב קטן וכובע צהוב בעל שתי קצות נראה החוצה, ומתחתיו פני יעקיל האויל המלאים הוללות, וברגע ההוא סגר האשנב שנית וקול שורק כחמה מעט נשמע: פתח נא פתח, כי מבחוץ אך איש אחד ואשה אחת —

— איש אחד ואשה אחת — ילל ככב החוטם — וכאשר אך יפתח השער אז תסיר האשה שמלתה מעליה והנה הוא איש, ואז הנם יחד אנשים שנים, ואנחנו רק שלשה אנחנו! —

— אל נא תהיה כארנבת — השיב יעקיל האויל — חזק לבבך והראה אמץ רוחך —

— אִמְץ רוּחִי! — קרא כִּכְב־הַחוּטִם וַיִּזְעַק מִנְהַמַּת לֵב — אֲרַנְבַּת! אִכֵּן
לֹא הִיִּשְׁבַּת דְּבַר. אֲרַנְבַּת! הֲלֹא זֹאת הִיא חַיָּה טַמְאָה. אִמְץ רוּחִי! וְאֲנִי לֹא עַל
אִמְץ רוּחִי נִצְבְּתִי פֶה כִּי אִם לְמַעַן תְּהִינָה עֵינֵי עַל דְּרָכַי, וְאִם רַבִּים יִבְאוּ אֵז
אֲשִׁמְעֵךְ קוֹל צַעֲקָה, אֲךְ אֲנֹכִי לְבָדִי לֹא אוֹכֵל לְעַצּוֹר בֶּסֶם, זְרוּעֵי לֹא תַעֲצוֹר כַּח,
וְאֲנִי יָחִיד אֲנִי בְּאָרֶץ, וְכִי יוֹרוּ עָלַי בְּכַלִּי מוֹת אֵז מֵת אֲנִי. אֵז יֵשֵׁב מֵעַנְדֵּל
רִיִּים הַעֲשִׂיר כְּרֹאשׁ הַשְּׁלַחָן בְּיוֹם הַיִּשְׁבַּת וּמֵעַל שְׁפִתָיו יִמְחָה אֶת מֶרֶק הַצְּמוּקִים,
יַעֲבִיר יָדָיו עַל בִּטְנוֹ, וְאוֹלֵי גַם יִדְבְּרֻפוּ לְאָמֵר: כִּכְב־הַחוּטִם הָאָרוּךְ, הַצַּעֲרִי לַיָּמִים
הַזֶּה, הֲלֹא הוּא הָיָה גִבֵּר בְּעֵזוֹ, וְלֹלֵא הוּא יִשְׁעַמְד לָנוּ, אֵז הֲלֹא הִרְסוּ אֶת הַשַּׁעַר,
הוּא נִתֵּן לְמוֹת נַפְשׁוֹ בְּעֵדִינוּ, הַצַּעֲרִי לַיָּמִים הַזֶּה גִבֵּר בְּעֵזוֹ, צַר לִי כִּי מֵת עָלַי —
וְקוֹל הָאִישׁ רַךְ מְאֹד כְּקוֹל בְּכִי, אֲךְ פִּתְאֵם שָׁנָה וַיְהִי לְקוֹל מְמַהֵר, לְקוֹל
מְרִירוֹת: אִמְץ רוּחִי! וְלִמְעַן אֲשֶׁר יִמְחָה מֵעַנְדֵּל רִיִּים הַעֲשִׂיר מֵעַל שְׁפִתָיו מֶרֶק
הַצְּמוּקִים, אִף יַעֲבִיר יָדוֹ עַל בִּטְנוֹ וַיִּקְרָא אֲנִי בִשְׁם "הַצַּעֲרִי לַיָּמִים הַלְּזוֹה גִבֵּר בְּעֵזוֹ —
הַעַל כֵּן אֲתָן לְמוֹת נַפְשִׁי? אִמְץ רוּחִי! חֹזֵק לֵב! גַּם שְׁמֵר וְיִים הַקֶּמֶן הִיא אִישׁ
אִמְיִץ לֵב וְגַם יִרַד אֶתְמוֹל לְרֵאוֹת אֶת מַעֲרֻכוֹת הַלְּחוּטִים בְּהֶאֱמִינוּ כִּי אִישׁ לֹא
יִכִּירוּנוּ עַל לִבְשׁוֹ אֵז כִּגְד אֲרַגְמָן אֲדוּם, כֹּל אִמָּה שְׁלִישָׁה שְׁקִלִים מַחִירָה עִם
זַנְבוֹת שׁוֹעֵל, כֹּלֹו זֹהֵב, כֹּלֹו נַחֲמֵד לְמֵרֵאָה — וְהֵמָּה חֲבִטּוּ אֶת כִּגְדוֹ הָאֲדוּם עַד
כִּי חִלֵּף צִבְעוֹ וְגַם גּוּוֹ נִהַפֵּךְ אֲדוּם וְלֹא עוֹד מֵרֵאָה אֲדוּם לוֹ, אִמְץ רוּחִי! גַּם
אֲלִיעֶזֶר הַמַּעֲרֹקֵל הִיא אִמְיִץ לֵב וַיִּקְרָא אֶת הַשׁוֹעֵר הַנִּקְלָה בִּשְׁמוֹ: נִקְלָה!
וְהֵמָּה תְּלוּהוּ עַל עֵץ בֵּין שְׁנֵי כִלְבִּים וְהָאֵנֶס הַמֵּתוּפֵף הִכָּה בְּתוֹף, אִמְץ רוּחִי! אֵל
נֹא תְהִי כְּאֲרַנְבַּת! בְּתוֹךְ כִלְבִּים רַבִּים אֲבִדָה הָאֲרַנְבַּת וְנִכְרַתָה, וְאֲנִי יָחִיד אֲנִי
בְּאָרֶץ וְגַם אֶפְחָד וְאֶחָרָד בְּאֵמַת —

— הַשְּׁבַעָה נֹא — קִרָא יַעֲקִיל הָאוֹיֵל.

— הִנֵּה אֶפְחָד וְאֶחָרָד בְּאֵמַת! — קִרָא כִּכְב־הַחוּטִם שְׁנֵית כְּהֶאֱנַחוּ — יַדְעִתִּי

כִּי הַפְחָד מְקוּרוֹ הוּא בְרֵם וְאֲנֹכִי נִחְלָתִי לִי זֹאת מֵאֲמִי —

— אֲמַנֵם כֵּן הוּא! — קִרָא יַעֲקִיל וַיַּעֲצֵרְהוּ מִדְּבַר — וְאִמְךָ הֲלֹא נִחְלָה זֹאת
מֵאֲבִיחָה, וְאֲבִיחָה מֵאֲבִיחָה, וְכֵה הַתְּנַחְלוּ יָחִיד לְבֵית אֲבוֹתֵם מֵאֲבִיחָה הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר
בִּימֵי שְׂאוֹל הַמֶּלֶךְ בְּצִאֲתוֹ לְמַעֲרֻכָה עַל הַפְּלִשְׁתִּים נֵם מֵהַמַּעֲרֻכָה, אֲכֹל רָאָה נֹא
עוֹד מַעֲט וַיִּכְלָה רֵאש־הַפֶּר אֶת מַעֲשָׂהָ, כִּי כִבֵּר הַשְּׁתַחֲוּה אַרְבַּע פַּעֲמִים, מִדְּלַג
וּמִקְפֵץ כְּפַרְעֵשׁ בְּקִרְאוֹ: קְדוּשׁ קְדוּשׁ, עֵתָה יִשְׁלַח יָדוֹ אֵל חִיקוֹ. * .

עוֹד מַעֲט וְדִלַּת הַשַּׁעַר נִפְתַּחְהָ, וַיַּעֲקִיל הָאוֹיֵל קִרָא אֵל הַכֹּאִים לְאָמֵר
שְׁלוֹם לָכֶם לַיּוֹם חֲגִנּוּ! וְאֵתֵם אֵל תִּתְּפִלְאוּ כִּי הוֹרֵק הָרְחוּב מֵאֲדָם וּדְמָמָה בְּתוֹכוֹ,
כִּי כֹל אֲנָשִׁינוּ יָחִיד הִנֵּה הֵנֵם בְּבֵית הַכְּנַסֶּת, וְגַם אֵתֵם תִּבְאוּ שְׂמָה וְעוֹד תִּשְׁמַעֲנוּ
אֶת דְּבָרֵי הַעֲקֵדָה, הֵן יַדְעִתִּי אֶת הַחֹזֵן הַזֶּה הִיקֵר מְאֹד, וְלֹלֵא שְׁמַעֲתִיו זֶה שְׁלִשִׁים
וּשְׁלֹשׁ פַּעֲמִים, כִּי אֵז חִפְצָתִי לִשְׁמַעוּ עוֹד הַפַּעַם גַּם בִּשְׁנֵה הַזֹּאת, אֲמַנֵם כֵּן הוּא,
הוּא חֹזֵן יָקָר מְאֹד, כִּי לֹלֵא שְׁחַט אֲבִרְחָם אֶת הָאֵיל וַיִּשְׁחַט תַּחְתּוֹ אֶת יִצְחָק
בְּנֵו, אֵז הֲלֹא הָיוּ עֵתָה בְּאָרֶץ אֵילִים רַבִּים וַיְהוּדִים מַעֲמִים — וּבְקוֹל כְּמַתְהוֹלֵל
הַחֵל הָאִישׁ פִּתְאֵם לְשִׁיר כְּמוֹ פִּיו אֶת הַשִּׁיר "יָחִיד גִּדְיָא", * .

מחלות המות

57

מלבד תוכן הספר בכלל, במאוס בחיים ובתאוות העולם בעבור המות, ואמר שם: "מצאתי חייו מות ועשרו עוני ושמחתו אבל ושבעו רעב ובריאותו חולי וכחו רפיון וכבודו קלון, ואיך לא יהיה חייו מות ומהלך האיש בו למות, והוא מהמות כמות ומהחיים מסופק, ואמר החכם לא ראיתי אמת שאין בו ספק יותר דומה לספק שאין בו אמת מן המות, ואמר תמהתי על מי שיבקש העולם והמות מבקשנו", ומרבה להתאונן רע על החולי והזקנה, וכמו שמאס בודעה בחברת בית ומשפחה, ככה אומר שם: "האבות איכות, והאמות אימות, והאחים אוחים, והנשים נושים, והבנים יגונים, והרעים רעים, והקרובים קרבים.

וביחוד הועתקו תולדות בן המלך מתולדות בודעה בשלמות יתירה, שככה הוא מספר: "נולד למלך בן יפה תואר וכו' ויאמרו לו החווים בכוכים, הננו לך ערבים, כי יצא כבדך ויופיע, יעלה ויבא ויגיע, אל הכבוד והגדולה וכו' כל המעלה היתירה ומרבה המשרה שימצא הנער הזה ביראת אלהים וכו' וידבק בדת ובניזרות וכו' וצוה המלך את עבדיו והזהיר אותם לבל יעלה על שפתם שם מות וקבר, מגפה או דבר וכו' חלי וכאב מכה ונגע וכו' ויהי היום ויתאו המלך ויכסוף לצאת השדה לצוד ציד וכו' וימצאו איש והנה תועה וכו' ויאמר אני האיש אשר הציקני זמני וכו' שבע רעב ורעב שבע וכו' ויהי היום ויצא המלך לצוד ציד כתמול שלשום וכו' וירא שני אנשים והנה הם נזירים וכו' אמר להם מי שיפרד ממגור המות וחרדתו וכו' אמרו לו אנחנו לא נפחד מהמות וכאבו אבל לא נראה תאות נפש אלא בו וכו' ויתחילו לשרוף אנשים מהם וכו' על כן מעטו אנשי הניזרות וכו' (רומז על הרדיפות שדלוקו הברכהמנים את הבודעהיים כנ"ל) ויצמח בן המלך ביופי החוד וכו' ויגדל בשכלו ובשלימותו וכו' שכל עצה וגבורה וכל מדה יקרה וכו' ויחשוב הנער וכו' ויהי כמחריש וכו', אחרי כן אמר המלך לחביריו לצאת עמו וכו' למען הרחק כל איש מר נפש ובעל נגעים, וכל מדוי מצרים הרעים, ולמען החבא כל מוכה קרוב לבא אסונו, או גבן או דק או תבלול בעינו וכו' ויהי היום וישא עיניו וירא שני אנשים נחכאים מפניו, האחד פניו צנומות, ועינו אדומות, שניו שחורות, קוצותיו צחורות, בטנו כנאד מלא רוח, שוקיו כסיר נפוח, הלך אורו ויאכל חצי כשרו, והשני יבש עורו על פניו, ונפלו חצי שניו, נחלה גופו ונשתגו כל עניניו וכו', וישאל עליהם מה אלה ויאמרו לו זה עור וזה חולה ויאמר זה אשר אני רואה באנשים החם, הנמצא רבים מבני אדם כהם, אמרו לו נמצא, ולהמלט אין עצה, וישאל עוד ויאמר הנכבד אנחנו שלא ימצאנו ככה לשנים הבאות, אמרו מי יתן ונבטח על יותר רעה מזאת וכו' ויקם מר וילך יגע ועיף, וישב אל ביתו סר וזעף, עצב ונאנח מכוה את עצמו, ומקלה מלכותו ומלכות אביו ונעטמו וכו' ויהי מקץ ימים וכו' וימצא איש זקן נפלו שניו, וכחו עיניו, ושנה צורתו, והלבין קווצתו, והשחיר מראיתו, צפד עורו על עצמו, ולבו כל עמו וכו' ויחל עוד בן המלך ויאמר וכו' אמרו לו הזמן הביאהו אל מה שתראה וכו' ויאמר לבנו האדם וכו' וישב אל ביתו וכו' מלכת אחרי הזמן והבלי מנחתו ותענוגות

העולם ותאנתו וכו' ויהי אחרי כן נתיחד עמו הישליש וכו' ושמע בן המלך הולך בארץ לארכה ולרחבה, ימה וקדמה צפונה ונגבה, ויודע ביפיו ובשכלו, ומאסו העולם לחמיר אמונתו, ולהחליף עבודתו, ויגיע דברו וענינו אל אחד החברים איש מבני הנזירים וכו' ויקם הנזיר וילך מעיר לעיר וכו' עד כואו אל מקום בן המלך וכו' ויהי כראות בן המלך אותו, שמח מאד ויקם לקראתו וכו' ויאמר לו הנזיר וכו' איך יבחר בחיים מי שעוזב חלקו מהם, או איך יחרד מן המות מי שהמית עצמו כבר וכו' כי אמרו החכמים המות שער העולם הבא, ואמרו עוד כמה מיתות טובות מחיים, ואמר בעל המשלים אלף חסדים כמות אלו נודעו היה דרכו שיאהב וכו' ע"כ מי שיודע הטוב והרע וכו' חייב הוא על כל פנים שימאס בחיים ויבחר במות וכו' אמר בן המלך א"כ הוסיפה לי שאמאם בעולם הזה הנמאס וכו' אמר הנזיר דע כי אני כשראיתי העולם מתהפך ומשתנה וראיתי האדם בו ברוע הענין וכו' ובהגיעו לשמונים שנה ילביץ שערו ויחשך אורו, ינוס ליחו וימר ריחו וכו' החולי זקנה והזקנה חולי טבעי, ואמרו עוד המות סוף החיים והזקנה ספינה וכו' בני אדם בחייהם הם ישנים וכשימותו יקוצו וכו' אמר ואיזו היא הגדולה שבתוכחות אמר בקור קברי המתים וכו' ומשול על תאותך וכבוש את יצרך, והתמיד השפלות והענוה בכל דרכיך וכו' שילבש בלאות וברגליו נעלות מטולאות וכו' הוא הוא הולך בדרך השפלות והענוה וכו' השמר ממרמת הנשים ובגידתם וכו' אמר חכם אחד לך אחר אריות ונחשים ולא אחר הנשים, ואמר אחר הנשים חבלי השטן, ואמר אחר הנשים כלם רע, ורע מה שבהם מעוט הספוק מהם, ואמר אחר האשה שמחת חודש ואבל עולם וכו'— כל אמונות ודעות כאלה וכיוצא בהן עם הוב המשלים והסיפורים והמליצות הם המה דברי כותבי ספרי בודעה עם עיקרי דתו ויסודות שימתו ורעיוניו על החולי הזקנה והמות כנ"ל.

ד.

ורגלים לדבר כי על שרשי רגלי הספרים האלה התחקה גם החכם האלהי ר"י הלוי ז"ל בספרו המפואר והמהולל הוא הַבְּנֵי־רִי, שהוא ג"כ שיח מלך וגזיר, כי כנוי "החבר" (אשר מבארי הספר נלאו למצא מעמו ושערו כ"א על פי דרכו) ר"ל "הנזיר" שכן האיסיים שהיו נזירים כנ"ל קראו א"ע "חברים" ולכל איש ואיש מעדת חברתם בשם "חבר" הנזכר בספרי התלמודים; ואצל הבודעהיים מכונה החבר הנספח לכנסיה בשם; גאנינאנועם שר"ל ג"כ חבר ושותף, כעין הכנוי Bruder אצל הנוצרים, וכן אכן חסדאי בספר "בן המלך והנזיר" הנ"ל קורא לנזיר; חבר, ומצינו שגם החבר של הכוזרי דורש ומבקש ממשלה על תאוות החומר וכבוש היצר (ג' ה') וידע ארץ הודו בכלל (א' וב') והכיר את הברהמיים בפרט (ב' ל"ג) וכל הספר הזה כמעט כעין הספר "בן המלך והנזיר" אך דבור על אפני פילוסופיא נשגבה ולא על המוסר והמדות בלבד.

ה.

ולא עוד אלא שגם החסיד הספרדי רבנו בחיי בספרו חובת הלבבות נראה שידע ע"י הערביאים והכיר היטב את כל הספרות ההודית אשר על צירה יסבו ספרי הכוזרי ובן המלך והנזיר כנ"ל, שכן מצינו בקרבן רוב דיעות ומדות החסידים הנזירים הבודעהיים בכירור ובפירושו, ד"מ באומרו: "והזהירו על השבועה בשם אפילו על האמת ומתברות דברים אפילו אם יהיו נמלטים מן הכזב" (שער יהוד המעשה) ומשבח, "הכניעה היא שפלת הנפש ושחותה" (שער הכניעה) וחושב בין אופני קנות הכניעה: "והשלישי כאשר יחשוב בחליפתו ובא אליו המות מהרה וכו' וכבר חלף אור פניו ושחר מראהו וכו' (שם) "והשביעי כשיראה תהפוכות עניני הברואים בעולם ומהירות התחלפות הגדולה וכו' וסוף הכל אל המות וכו' (שם) "והשמיני שיספיק לו מסכות המזון מה שיזדמן ומה שימצא וכו' (שם) "והעשירי שיהיה ממעט דברים וקולו נמוך ומעט שחוק ומעט שבועות בשם על האמת וכו' (שם) "יאכל מה שיזדמן וילבש מה שימצא וישן באשר ימצא והמעט מן העולם מספיק לו עם כניעתו" (שם). כ"ז וכיוצא בו היא מדרכי נזירי בודעה לכל פרטיהם ודקדוקיהם כנ"ל, ובדבריו על המות "שיעלה על לבו קרבת קצו ובא המות אליו וכו' ואיננו בא כימי הזקנה מבלעדי הישישות והבחרות והנערות והילדות והינקות" (שער השבון הנפש). ובדבריו על התבודדות "כי עמוד בר הלבב אהבת הכריות ובחירות היחידות" (שם). ובחשבו שם רעת העולם "מפגעי העולם וצרותיו ומיני חלאי בני אדם בו ואופני המאורעים והמצוקים מאסר ורעב וצמא וקור וחום וסמי המות והחיות הרעות והצרעת וטרור הדעת וכו'. ומדבר על הפרישות מן העולם ועל "אנשים שהלכו בנדר הפרישות וכו' וברחו מן הישוב אל מדברות וישומון וכו' מקום שאין צוות ולא חברה אוכלים מה שהם מוצאים מעשב הארץ ועלי האילנות ולובשים הבלויים והצמר וכו'" (שער הפרישות). — ונראה מכ"ז איך מדות חסידות של נזירי בודעה רחפו לעיני החסיד הזה, אך למען הראות לדעת, כי בהסכם למדות בודעה במעשה אין הכרח להסכים לשימתו בעיון, ולסכל מציאות האלהים ויחידותו, ע"כ הקדים להציע בראש ספרו את מופתו על מציאות יחוד האלהים בשער היחוד. ובזאת יובן מה שמקשים רבים: מה ענין השער העיוני והפילוסופי הזה אל כל הספר שיסודו אך במעשה ובמדות? כי צנורות רהטי לב חכמים עמוקים ועקומים באשדות השתפך רעיוניהם, ורחי שלשלת עשתונותיהם עולים ויורדים בקו עקלתון, כי רוח הוא באנוש להמתו כה וכה, ואת אשר יבחר יקריב אליו והיה קודש. —

ו.

ובזאת נמצינו למדן כי הדת הזרה והכמוסה של בודעה, אחרי אשר נשאה דגלה על ארבע רכבות עמי קדומים, ויצרה ספרות רחבה בארצותיה, בצאתה מגבולה החוצה מערכה, והעשירה ארצות מכוא השמש באלפי משלי

מחלות המות

מוסר ולקח טוב, הולידה ארבעה ספרים מפורסמים בכל הארץ, הלא המה ספרי: "קהלת" — "ברלעם ויהושפט" — "בן המלך והנזיר" — והכוזרי; כי בבואה עם גולי בבל לארץ יהודה יצא הקהלת מחלציה, ובעברה עם תלמידי האיסיים המה בעלי הדת החדשה לסוריא ילדה את ברלעם ויהושפט, ובחלפה לארץ ערב יצרה את בן המלך ונזיר, ובנסעה עם הערכיאים לספרד היה גם הכוזרי וחובת הלכבות יוצאי ירכה. והיה הנזיר הבודעהיי בארץ הקדם, לנזיר משיחיי בארץ סוריא, לנזיר ישמעאלי בארץ ערב, ולנזיר יהודי בעמנו, וארבעתם הוכיחו טוב דתם לארבעה מלכים, עד שקבלוה עליהם ועל זרעם לדורות עולם.

פרק תשיעי.

המצרים.

המצריים הקדמונים היו במכעם ובמזגם בעלי מרה שחורה, ובחלך נפשם פעםסימיסמים, וחשבו כי העוה"ז הוא אך צל לעוה"ב, ששם תחיה הנשמה לנצח אחרי שלוחיה ונגלוליה.

אבל ימים רבים לפני החיים הנצחיים ההם, יאמרו כהני המצריים, תתקיים הנשמה אך בחברת הגוף גם אחרי מותו, וגם בהתנלגלה בגוף חי אחר, לא תפרד מגופה הראשון לצמיתות, וקשה לה רקב בשר הגוף המת כמחט בבשר חי. על כן השתדלו להעמיד ולקיים את גוף המת, ולשמרו מכל רקבון ואבדון בשחת בלי.

ואם היונים והרומאים העלו את מתיהם על מוקדה, להשיב את הגוף המת עד רכא עפר ואפר; והעברים, קודם גלות בבל, קברו את מתיהם להיות לברות לתולעה ומסוס נוסם לשחת (כעין מליצת איוב: "לשחת קראתי אבי אתה אמי ואחותי לרמה") כאלו רצו להשיב את חלקי המת בהתפרדם אל חוקי החיים, כי יתלכדו מחדש לבריות אחרות — ואחר גלות בבל קוברים בני עמנו את מתיהם מטעם תחית המתים לגופות —; נהגו המצרים לחנוש את מתיהם ולקיימם בקומתם ובצביונם לעולמי עדי, בדעת הכהנים מטעם הנ"ל, ודעת החמון כאלו רצו לגזול מן המות את טרפו, והביטו בפני המת בלי יראה ופחד, בהושיבם את החנומים מסוכים על השלחן.

וככה החניטו במעשה מקשה כל גוף מת, כעם ככהן קמטן כגדול כעבד כאדוניו כטהור כטמא, וגם נפל טמון לא חזה שמשו, ואף בהמות חיות ועופות הקדושים להם; חתולים כלבים תנינים חולדות וכו' חנטו למען יעמדו ימים רבים, ולא יהיו טרף לשן המות המכלה הכל למען יברא כל.

ולכל המתים החיים הרבים והעצומים ההם בנו בתים מרוחים מתחת לארץ ובעבי גבי הרים וגבעות, והיו המתים שוכנים תחת כפות רגלי החיים, וכל עיר ועיר היתה בנויה על מערות ומחלות קברות, מצוירות ומקושטות כהיכלי מלכים, עד שכל ארץ מצרים היתה "בית עולם" גדול ורחב ידים, והיתה הארץ בעד החיים אל המתים לאחוות עולם.

מחלות המות

פרק עשירי

הפרסים.

הפרסיים לא היו לא אופטימיסטים ולא פעסטימיסטים, כי באמונתם היה העולם עצמו טוב שנברא מהאל הטוב הוא אור מוצד, אך הנחש הקדמוני הוא אחרימץ הביא גם את הרע בעולם, באופן כי הטוב והרע משתמשים בערכוביאי ובמלחמה תמידית מדור דור, עד אשר באחרית הימים יכלה הרע וישאר עולם שכלו טוב (עיין ע"ז בספרי מנחם הכבלי באריכות).

ואעפ"י שהאמינו הפרסיים לא לבד בהשאת הנפש, כי אם גם בתחית המתים לגופות, שאז ישוב גם אחרימץ גם החומר להיות אך טוב; בכל זאת היה להם המות רע בספרי צורואסתר, מפני שהיה להם בריאת אחרימץ הוא סמאל הוא הנחש הקדמוני שהביא מיתה לעולם (ע"ד המסופר במעשה בראשית בתורתנו, ומכונה ברח"ל מיתה בעשיו של נחש). והיה הפרסי אדוק ודבוק בחיים, וירא וחרד מפני מר המות הצר והאויב הרע הזה.

על כן היה להם גוף המת טמא ומגואל כ"כ, עד אשר יראו למטא את האדמה בקברם בה מתיחם, והניחו את המת על צחיח הסלע, להיות לברות לעוף השמים אשר בנקרם בחרטוםם כנבלת המת יעלו את בשרו בפיחם למרומי גבוהים וזהו תקון עלית המת לטוב לו" נאום אורמוצד אל צורואסתר בספרי צענד־אפ־עסמה.

פרק אחד עשר

היונים.

א.

היונים הקדמונים היו כמיכ מזגם בעלי מרה אדומה, ובהלך נפשם אופטימיסטים, ואהבו את החיים, ופיארו וקשטו אותם בכל מיני תכשיטי יופי והדור, כן בכנינים נאים ומפוארים, כן בציורי אבני משכית ויששר, המזכירים בכל תענוגות החיים, והמעוררים חשק ותאוה ליהנות מזיום.

על כן היה להם המות לזרא, ונמצא בשירת איליאדע להומירוס (שיר ט' חרוז קנ"ט) המבטא: "המות תועבת ושנאת בני אדם" ועוד שם (שיר כ' חרוז ס"ה העזירודס שהעוגוניע 766) "וגם שנוא המות להאלהים", ובשירת אודיסעא להנ"ל אומר אוליסוס אל אכיללעס כצאת נפשו: "אל נא תהנה נכאים כי מת אתה! והוא משיבו: "אל נא תנחמני על מותי כי מר לי מר", וע"ד שנאמר בספר קהלת "כי לכלב חי טוב מן האריה המת" אמר אכיללעס: "טוב היות נודד ללחם בין החיים על הארץ מהיות מלך בין המתים בשאול תחתיה! — ונתנו היונים אל הנחל מעבר נשמות המתים את השם Styx שר"ל לד"ק: "האיום והנורא" מלשון stygno המורה שנוא תעוב ונורא.

מחלות המות

לכן היה גם להם המת מטא, והעלו אותו על מוקדת אש שהיה להם יסוד מטהר ומצרף טומאת הגוף, והיה המת מטמא אלהים ואנשים וכל הקרב אליו גם בראית עין, ומשיח המשורר היווני הקדמוני Euripides כי במות היפוליטמס אהוב נפש האלילה דיאנא, נחמה אותו ודברה על לבו דברי תנחומים אך כהגיעו עד מפה נפשו האחרון התרחקה ממנו באמרה אליו: "הא לך ברכתי האחרונה, הנני הולכת, כי אין לי רשות לראות בפני המתים, ולא למטא את עיני באד העולה מגוית המת".

ודמו להם את מלאך המות בצורות מבהילות ומחרדות: פניו יחורו וילבינו כשיח, מועף בכנפים שחורות כעורב, חגור הרב מלחמה, שורק שניו מזי רעב ולחומי רשף, פושק גרון רחב לבלוע כל היקום, בצפרניו יתוה תו דם על מצחות הנאנחים והנאנקים אשר יכין להם מטבח, והוא גדול ורם כאחד הענקים, ובכחו ישא ערים בצורות בכנפיו ויעוף.

והיה קשה להם לשמוע שם המות, והשתמשו במכטאים אחרים לאמר תחת מת: היה חי, הלך אל הרבים (כעין מכטא העברים: הלך בדרך כל הארץ, מטעם זה כנ"ל).

והיו היונים במבעם יראים מן המות כ"כ עד שהוצרכו מוריהם להניח רוחם כמעט. פיתגורס בדכרות חרוזי הזהב שלו מצוה את היונים לאמר: "לעה הרעיון לנפשך, כי המות הוא גורל כל מתי חלד והוא חק ולא יעבר". ובדבור אחר אמר: "אם תשמע למצות האלה, אז בבוא המות לקרוא דרוו לנפשך הכלואה במאסר הגוף, תפשוט ממך חומר האדם והיית אלהים". וגם עפיקור משבח תענוגות החיים אמר להם: "מה לנו ולהמות?" ופירשו דיונינס לאערטאס שר"ל "הן בהיותך איננו ובהיותו אינך" (ספר המדות שלי פ"ד ב').

ב.

אכן מאשר היונים האמינו בחיי נצח על פי דרכם, אם לפי הדמיון הגם ההמוני והרעיון הכובי המליציי בשאול מתחת לארץ הנפרד לג'ע ולגיהנם, או בדרך גלגול הנפש, כפי מה שהורה אותם פיתגורס בשוכו אליהם מארץ מצרים, ששם למד את האמונה הזאת, אשר קבלו המצריים מן ההודיים, והיתה בדעות היונים כעצמם שונה מאד, עד שלדעת המליץ פינדאר יהיה זמן הגלגול רק שלשה חדשים, ולדעת אפלטון עשרת אלפים שנים.

על כן השתדלו היונים, באהבתם לכל יופי ונשגב, להמתיק מעט מדת הדין של המות, בדמיוני צורות משכית לבכם, וציירו את המות כמו אח אל השינה, ושניהם, המות והשינה תאומי כמין, כאלו המות אינו אלא שנת מנוחה, לכן ציירו פעם את המות כתכנית השינה ופעם את השינה כתכנית המות.

וככה נמצא בתארי שרד ובפסלי אבני משכית היונים הקדמונים את המות ואת השינה מתוארים כשני תאומי אח ואחות נחים בזרועות הלילה, מחבקים זה את זה ומשיקים זה לזו את שפתותיהם כחולמים ביחד, והם דומים זה לזה בתארם, אך שונים במראיהם, כי מראה השינה לבן ומראה המות שחור.

ונמצא לפעמים בצד צורת המות לפיד איש נדעך, או צורת עלם יפה נשען על עץ או על עמוד, בידיים סופקות על ראשו, ורגליו רומסת בנחת על לפיד ככה, בבקשם לייפות המות כציוני האהבה (עיין למעלה ח"א סי' ג' על יחוס המות והאהבה).

והמציאו עוד אמצעי אחר להשכיח חרדת המות, כי כהובלים מתיחס לקברות יצאו במחול משחקים לכבוד המת, כמסופר בשיר שלפני האחרון באיליאדע להומירוס בקברם את פטרוקלוס, ושם מזכיר גם מחולות מחנים על הנכורים אמארינקעאום וואידיפוס במותם, ובשיר אודיסעא מסופר מחול המשחקים על קברו של הנכור אכיללעס הנ"ל ורבים כיוצא בהם.

ואת מתיחס עטרו היונים כנזרי פרחים, וזו ציצים ונצנים על הארון ועל הקבר ופקחו עליו צורות נשייין חנות ונעות כשכורות, וכל אבן השיש נראה כחוגגת במחול לשמח את נפשות המתים שוכני קבר ישיני עפר להזכירם לחיים. ועל עטרות הפרחים ציירו תבנית הרמה בעלת ארבע כנפים כצבע רקמתיים

שקורין בל"א שמעטמערלינג, ובלשון יונית Psyche, ונשאר השם הזה כנוי להנפש, כהוראה ציונית על השארת הנשמה אחרי מות הגוף, כאלו תפשיט הנפש את מעיל גויתה, ותעופף כהדר צבעיה השמימה, כמו שתתפשט הרמה הזאת את עור בשרה, ותהיה בעלת כנפים בשלל רקמי צבעים (1)

וכשרפם את המת מקושט בתכשימים על מוקדה מעולפת עצי ריח ושרף לבונה וקטורת סמים, נראה כאלו רצו לכסות את פני המות הנורא במסוה עליצות, לבל יתראה החוצה בתארו הרקב ושרידו סגור ומסוגר בכדי שיש טהור, וזכרון המיתה כזכרון הלום פורח בעד החיים אל המתים, וככה נמתק כמעט מר המות.

ג.

ועוד אמצעי אחר המציאו להם היונים להטף רסיסי נחמה ואנלי עסיס ככוס תרעלת המות, היא מליצת חידות אנדות אלהיות.

ושני מיני מיתה היותר מכאבים את נפש האדם שהם: מיתה חמופה ומיתה בימי נעורים, השתדלו להקל צערם על פי אנדות כאלה.

למיתה חמופה קראו בלשונם euthanasie שר"ל "מיתה טובה" (כעין שאמר הרמב"ן הנ"ל כי מיתה פתאמית היא לצדיקים, אבל בני עמינו קורין למיתה כזו "מיתה משונה" באסמכתא על אנדה כדחו"ל) ויחסו מיתה כזאת בלי חולשה קודם הזמן אל חצי כח האליה כבתולה דיאנא הנ"ל, להכות גבר ככה עלומי ואיש כנכורתו, וקראו לחצים כאלה "נעימים".

(1) והיטיבו קלת לנלל את הרעיון הנפלה והסגב הזה גם צוואטר רצי לוונטס איש יצנה (פרקי אבות ד' ד') "נחל נחל הוה שפל רוח שת קות אכוס רוע" הכוונת על רעות הסולעה שגעטטערלינג ה"ל (שלוזי טעס סונו צעצרות ע"ש הכוונתו לכוף ונודרגת זוחלי עפר) ור"ל אעפ"י שת קותו של אדם להסתווים אחרי מותו נשפלת גופו ולעופף וריווי שוים, וז"ו לא יצנה לכו עכל ככה

ובשיר אודיסעא להומירוס שואל אוליסעס את נשמת אנטיקלעאוס אשר העלה משאול לאמר: "איך יִשְׁנֶתְךָ הפרקא על ברכי המות? האם הוכאבת במחלה ממושכה, או דרכה דיאנה קשתה ותור לך חציה הנעימים?" והנשמה משיבה בתוגה לאמר: "דיאנא לא ירתה לי אל היכלי את חציה הנעימים, אבל דאגתי עליך בני מרחוק קצרה ימי!" ועוד שחו כי הנערים המתים בעלומיהם ישנים בזרועות האלילה פרוזרפינה שינה נעימה.

וגם מלך בלהות צלמות בשאול תחתיה הוא פלומא לא הבעית את המתים ולא הפיל עליהם אימתה ופחד, כי אם בהפך, לדעת אפלטון בספרו Cratyles, הוא מושך אליו את נפשות המתים כעבותות אהבה וכחוט של חסד, הלא כה דברי אפלטון שם: "ע"כ נאמר שאין גם אחד בעולם הנשמות אשר יתאוה תאוה לשוב אל העוה"ז, במצאם ענג רב בנופת תטופנה להם שפחות מלך השאול ויט אליהם חן וחסד רב וכי".

ד.

לא כן חכמי היונים, מליציהם ומשורריהם, פלוסופיהם וסופריהם, שאצלם גבר הלך הנפש על טוב מזגם, והיו פעססימיסטים וראו כי טוב זה מות, בעיני הפילוסוף מהאלעס היו שוים החיים והמות, באמרו שאינו יודע איך לתת יתרון לזה על זה.

סוקראטעס שתה רעל ומת במנוחת נפש, וכל יקר החיים לא שוה לו להצטרך לפני מרשיעיו למות.

דיוגניס בקרוב יומו למות, הלך וישב על אָם הדרך אל אולימפא, וקרא אל העוברים: "ראו נא גם ראו איך מת אנכי!"

ומזכיר פלוטארכ במאמרו "תנחומין אל אפולוניוס" דברי אריסטו באחת שיחותיו המכונה "של Eudemes" לאמר: "טוב לו לאדם שלא נברא משנברא, והמות נבחר מחיים", ושכן השיב גם סילענוס אל המלך מיראס על שאלתו: מה היותר טוב ונבחר, לכן האדם? והשיב לו: "הטוב הראשון לו שלא יִלָּד והטוב השני משנולד הוא — למות היש מהר!"

ואמר אפלטון בשם רבו סוקראט: המות, גם אם לנצה לא יבולע, טוב ויפה הוא, כי כן תרדמה עמוקה בלי כל חלום (אך האמנם המות בלי חלום הוא? שאל האמלעט אצל שעקס פער) נבחרת יום יום מחיים מאושרים".

ואמר אחד משורריהם הגדולים:

„Verhasst mit Unrecht ist der Tod der Sterblichen, der alles Leidens bester Heiland ist“ (Aeschyles, in seinen Fragmenten nach Droysen).

וכמעט כסגנון לשון אריסטו הג"ל אמר המשורר הזה עוד: „Nie geboren zu sein, ist der Wünsche grösste, und wenn du lebst, ist der andere, schnell dahin wieder zu gehen, woher du kamst“.

"ומי האמין לשמועתי? — אמר כלבו — בני יחיד, אשר תרגלתי במעגלי מוסר והדרכתי בקשט הדת, ילך עתה שולל לחיות מחסה ומעוז לזרע מרעים, אף לחבק חיק בת פראים? אין זאת כי אם אכרה לו תבונתו ורוח רעה תבעתהו!" על כן פנה אל עצת הרופא לחפש כל חדרי ראש בנו, אולי דבר מה יראה. ועד הוא מדבר עם בנו התבונן אליו הרופא ויבט אל מראהו ויחדור לראות במעמקי עיניו ויקשיב לקולו ולשכל מליו, השגיח לשבתו, קמו והליכתו — לא היה דבר אשר לא שם אליו לבו ולא מצא בו עקבות רוח רעה וישקט את לבב אביו.

לז.

וידל ישראל באשדות מאד, בתים רבים גדולים וטובים היו לשמה ויד בעליהם לא השיגה לשוב ולכנות חרבותיהם; סוחרים ועושי מקנה וקנין אשר התגוררו בבתים לא להם רשו, את חנויותיהם אברו וארנוניהם שברו; אנשי הבינים, מושכים בשכט סופר ומחשבי חשבונות בכתי מרכלת וכל יתר העם נשארו בעירום ובחסר כל, את רכושם בזו השודדים וכל כלי ביתם הרסו וטחנו, אם ישרי לב יקראו מלא על מעשי ידי צבאות המלחמה בחנותם על עיר באה במצור ולכדה ולהבקעה אליהם, וישפכו בוז וקלון על אכזריות הצבאים על הערים האלה, כי לא יתנו חנינה לעיר נצורה וליושבים במצור וכי יהרסו ולא יחמלו בתים ומשכנות, עצים ואבנים נקיים ותמימים, אלמים לא ידברו — מה יגידו עתה על חמס ידי היונים באשדות, עיר מבקעה, כי התנפלו פתאם על עם שוקט היושב לבטח אתם, ואשר אין גם נשק בידו לעמוד על נפשו, את בתיהם נתשו, חומותיו השחו השפילו עד עפר, כל הוננו ועזובנו שללו, ואפס עצור ועזוב? למי ידמום וישוו? אם לא לשוכני ערבות אמעריקא הערומים, הגוי המר והגמרה, השואג ככפיר לטרף הצמא לדם, העובר ורומם וטורף ואין מציל! —

כל הרחובות היהודים באשדות היו כחוצות מאגדעבורג אחרי אשר פרש הצורך טיללי את ידו על כל מחמדיה ויהרום בעברתו כל מבצריה ויבלע כל ארמנותיה, גם פה כמו את פני השוקים; שבבי ממות, בקיעי כסאות ושלחנות, נבלי הרש, רסיסי כלי זכוכית שכורים, מראות גדולים מנפצים, בגדים ושמלות מצבעים שונים נשחתים, ספרי חשבונות ומכתבים קרועים, יריעות ספרי תורה ככלווי סחכות נתקו לגזרים, פתותי מצה, נוצות כרים וכסתות, אבני גיר וסלעים ילידי קאנסטאנטנאפאל — כל אלה נקבצו יחד, התפלשו בעפר ואפר וימלאו את הרחובות עד אפס מקום.

ובני ישראל קראו לככי ולמספר, פלגי מים ירדו עיניהם, חג הפסח נהפך להם לאבל, כי רששו פתאם באין לחם לאכול ושמלה ללבוש, באין מחסה ומסתור מזרם וממטר ולא ידעו מאין יבוא עזרם, עשירים בבקר נדרו ללחם בצהרים, כי רשו ורעבו; אין מספר לאלה הרצועים אשר עזבו בחרדה את מעונותם ובחפזם לא לקחו אתם מאומה, וינסו מנוסת חרב המה ונשותיהם ובניהם ולא נשאר להם כי אם שמלותם עליהם, — רבים ישבו סביב לשלחנם לעת

האכל ופתאם החלו להתעופף על כנפי מות סלעים וכפים דרך הצהר בקול רעש גדול ויפלו עליהם ובקערותם — ויחרדו מאד ויברחו אל הצרותיהם ובחורים החכאו ותחי להם נפשם לשלל, והאויבים באו אחריהם אל החרדים וימילו בנעל נפש את הצליו ואת המרק, את הקערות והכפות והמזלגות אל הרחובות — מחתת אלהים אשר עליהם נפלו אנשים רבים למשכב ויגיעו עד שערי מות.

אם באלה חפצו הצוררים מראש, אם למהפכה כזאת היתה מגמת פניהם בהוסדם יחד ובחשבנם על בני ישראל מחשבות, הן יוכלו להתהלל באמת כי עשה עשו גם יכל יכלו, הפיקו זממיהם ומאויי נפשם נמלאו, כי לא נחלה איש על שבר היהודים וגם שומרי הממשלה ידיהם רפו ובפרץ לא עמדו.

סוחרים רבים מבני ישראל באבד רכושם ועזבוניהם, מטה ידם להשיב למלויהם חוב, לא שלמו ליום הכסא כמשפט הסוחרים. — גם שלמה נהיה עתה איש מסכן, מרכולתו היתה למשסה, ביתו נהרס והיו לשמה באין חלונות ודלתים, באין תנור וכירים, וכל כליו נפצו, והמעט אשר הציל לא שפק לשלם לנושיו גם אחד מני מאה. — על כן עזב את משכנו וישכור לו בקצה העיר על חוף זרועיהם בית מצער לשבת בו עד יעבור זעם, יחד עם רצוצים אחרים אשר הגלו בדלותם מן העיר, ובירכתי ביתו התגוררה אתו אשה אחת קרובה לו ממשפחתו, אלמנה ועצובה רוח, רחל, ועל מצחה היתה מטפחת צחורה לכסות חבורתה, האשה הזאת העצובה והשוממה ספרה יום יום לכל איש הבא אל הכית את האסון הנורא אשר קרה לבעלה האבד, אברהם, אשר הלך אל בית עולמו בלא יומו מחמס הפריצים היונים, ותאמר: כי לעיניה התיצב אישה, וזרונו לברכה, לנגד שני גבורים יונים, עת נפלו עליו ביום הראשון בחנותו, בשוק הישן, לשום את כל הונו מרמס כמיש חוצות, והשודדים קראו למהלומות ויכוהו על ראשו כמקלותיהם אשר בקצותם היה ברזל עשות כעין כדון; והיא אשתו, בראותה את כל אלה חשה לעזרתו להצילנו מיד מרצחיה, ותפול על האחד ותנשך את ידו הימנית בשניה החדות כלח גדול עד שפך דם, והוא הכה אותה באגרופ רצה ותפול על הארץ ותתעלף, וכאשר שב רוחה אליה לא היה עוד איש, ובעלה התם והישר כרע נפל שדוד מתגולל בדמו לרגליה; ותזעק בקול גדול ותקרא לכל גרי הבית, אשר עד הרגע הלז הסתתרו גם המה, ויבואו לקולה וגם רופא הביאו, אך לשוא, כי לא נותרה בו נשמה — והיא מרב סרעפיה בקרבה לא ידעה כי חבורה גדולה על מצחה, אשר לא נרפאה עד היום; ובעלה לקברות הובל בעזרת אנשי חסד אשר התנדבו וישלמו לאנשים המקברים כי את כל רכושה בזוו, את המקרה הנורא הזה ספרה בכל יום, ובכל עת לא יכלה להתאפק ותכך ותאנה בשכרון מתנים.

כחמשה ימים אחרי המהפכה האחרונה באו תחמס וכלבקי לראות את חמורקי החלה, והנה הוא שב להתרפא מן המכות אשר הכוהו אנשי החיל ביום הזעם וירד ממטתו ונשען על שכם עבדו התהלך אט בחרד משכבו, מיודעיו דברו על לבו וינחמיהו כי אלהים ישלח לו עזרו ומהרה תצמח ארוכתו וגם כי

כל אוהבי ארץ יון ועמה יאשרוהו, יען כי בכל לבבו קנא קנאת אחיו ללחום את לוחמיהם, העברים הארורים; ולא יכול תחמם להבליג על חפצו להוכיח לו על פניו דרכו על אודות המכתב, כי היתה ברוחו רמיה עם בנו עם פלדש. — וישבע חמורקי כאלהים — שבועת שוא — כי לא היה עם לבבו מעולם לשאת חרפה על פלדש, כי אם להציל את נפשו מפח יקשה לו היהודיה, וכי לריק היה יגיעו, יען כי גם היום עוד הנער הולך אחרי קסמיה, פשע וכחש בבית אביו ובני עמו היונים הישרים והי למושיע עברי ומפלמו. — חמורקי חפץ להכביר מלים עוד, אך לחו עזבוהו וישתרע על ערשו לגנוח; ואוהביו ברכוהו בשלום וילכו, יראה ורעד באו שנית בקרב תחמם על דבר בנו, כי לא ידע לשון מי תהגה אמת, ואף אם לבבו נטה אחרי בר נדריו להאמין לדבריו, בכל זאת לא חדל להועץ את רעו, את כלבקי, מה לעשות, ויאמר אוהבו; איני יודע ויהי אלהים עמך; אתה ידעת כי אבי העלמה, שלמה העברי, ככל בני עמו הסוחרים בלהות היה ואיננו, מוסר מסוחר, כי כל הוננו כרח כצל ויעבור; לשלם את נשיהו קצרה עתה ידו, ואם יתקפוהו נושיו ויחפצו לתת אותו אל המהפכת, בחק ומשפט לכל הסוחרים המאנים לשלם משא ידם, אין לו עצה אחרת להציל את נפשו כי אם להפוך ערף אליהם ולברוח מזה באשר יהיה הרוח ללכת, ואז גם בתו הנערה תרחיק עמו נדוד ורואיה יאמרו איה, וכמעט תרחק מבנך ולא יראנה ימים רבים, לא יחמוד עוד יפיה כלבבו וכלב הימים הכל נשכח. — הבה, נאסוף נא מכל מכירינו את מכתב־חוב היהודי הזה, כי אין סוחר בלא מכתב־חוב, ואחרי כן נהיה לו כנשים אבירי לב בלי חמלה, ויען כי מטה ידו לשלם נתן אותו אל בית הסהר ושמה יהיה עד יום פקדנו אותו, אם לא כי ימלא את רצוננו לעזוב כרגע את העיר ועם בני ביתו יחד אל ארצו ואל מולדתו ילך, לפולין או לגאליציען, או נחדל ולא נעשה עמדו רעה — לבי בטוח כי ישמע לעצתנו וישים לדרך רחוקה פעמיו ויחבא באחד המקומות בעיר קטנה במסגרות ואיש לא ידע את מקומו. — וייטב הדבר מאד בעיני רעהו, וישובו יחדו אל בית האחד מהם, אל בית תחמם, ויפגעו את הרופא פיגון אשר היה נעצב מאד. —

מה זה, רעי, מה משפט הנער ומעשהו? האם חבלי מות אפפוהו ולא תוכל למלט נפשו מיד שאול כי יצאת היום מחדרו שחוח? — לא, אדוני, חכמתי עמדה לי לרפאנו, גוו ההרום ישוב מהרה לאיתנו וגם תבונתו שבה אליו כבראשונה, רק אשר שמעתי מפיו יפיל עלי אימתה — הוא ספר לי כי ידכם היתה במעל ובעצתכם התנפלו עליו השודדים ויביאוהו הנה לביתך, תחמם, ולא אל מקום אחר, וכי בהיותו אסור בחבלים ומחסום על שפתיו, עיניו היו פקוחות ואזניו לא אטומות, וירא את שניכם בבואכם הבורה, ויכיר את קולכם בדברכם אל ארבעה האנשים, אף אם לא שמע מכל דבריכם בשפת יון מאומה, ולא שכח עד עתה כי דודו שפך עליו בוז ויבעטנו ברגליו. — כל זאת הגיד לי בלב שקט ובתבונה זכה מכל שגעון, כי הקדחת כבר חלפה ואיננה ושכלו לא נעבר עוד — ועתה דעו וראו מה תעשו! —

אביר לב וימשול ברעדה אשר אחזתו ויצו עליה: דמי! וברוח שלו אמר: ידעתי כי לב חכם ונכון לך לרפא כל חלי וכל מדוה, אפס הפעם, אחי, שנית, כי לא הסירות עדנה חלי שכל הנער אף אם מכותיו זרו וחבשו, כי הוא מדבר כמתעתע ומחלת לבו אנושה מאד, כל אשר הגיד לך הוא פרי שגוענו והנהו עד היום מִקָּה בתמהון, הן חכם לבך להבין כי אין חפץ לנו בעלם דל כמהו לדלוק אחריו בלילה ולהתגולל עליו, גם לא עשה לנו רעה כי נרדפנו באף ונרע עמנו, ומבלעדי זאת אל תשכח כי בן־אחות אוחבי הוא ורק תמול שלשם בואו הנה, ואתה הלא ידעת כי בתם לבבנו ונקיון כפינו נסעדנו וכל ישענו להביא על ירך מרפא לו — אם כן הבל יפצה פיהו —

— כל מחשבותיך עלו גם על לבבי ולא הסתרתי ממנו, ואולם הוא השכיל להשיבני כי במשנה נפל בצפור בפה והרוצחים אשר הסתם בו קראו למלומות בחשבכם כי עברי הוא ואיזידאָר שמו, כן הביעו לו בשפתותיהם — שם כזה לא שמענו בלתי היום — אמר כלבקי — ולוא חפצנו להשמיד עברי נבזה אחד, הן יכולנו לתת לנו מאויי נפשנו לאור יומם בשלשת ימי המבוכה, כאשר שלחנו רבים ארח לא ישובו, ולא לארוב לו במסתר כנשף — אדוני, לא לגלות את אשר כמוס עמרכם באתי הפעם ולא שופם הנני להביאכם במשפט על כל אלה, כי אם רעכם יושב אתכם לבטח אני ואשר שם הנער בפי אותו שמרתי לדבר, למען לא יקרב נגע באחליכם, כי משוגתי אתי לא תלין על אודות טוהר תבונתו, הוא לא יתעה עוד כשכור בחלומותיו ולבו לא חלל בקרבו כאשר כתחלה, — ראו כי רעה נגד פניכם אם את דבריו תקשיב אִזן זרים — לא רופא אני — אמר תחמם — ככל זאת ידעתי כי יש אנשים בראים ומוצקים ובהם לא דבק מאוס, לכד כי בדבר אחד הבל יחבלו, כי בלבם קשורה אולת ולא יסורו ממנה לעולם, וכמהם הנער החלה, מחתת הדל הזה האסון אשר קרהו בבית הקדשות, הוא השאיר אחריו רעיון נורא בו יאחזו ולא ירפנו וארוכתו לא תעלה לנצח, אפס צדקת, אחי, כי מאיש מדבר תהפוכות כמהו יצמח עמל לנו, כי לא יחדל כסיל מקרב הארץ אשר יאמין לו והביא עלינו חטאה גדולה, אף אם לא נירא ולא נפחד, כי לא יוכל לתת אותות ומופתים לדבריו, — על כן, רע יקר, אם נבל הוא ונבלה עמו, שוכח תודה למחונניו, נסוג גם לבנו מאחריו ולא נחמול עליו עוד; שמע נא לעצתנו ושכרך הרבה מאד — קרא בנרון אל תחשוך כי משגע האיש הזה ורוח רעה תבעתהו וכי כל איש הקרב אליו משליך את נפשו מנגד, כי הנער יוכל להדיח עליו רעה פתאם כנפול עליו כנמר טורף, וגם הורתו אל תקרב אליו עוד, ואנכי אֶמְנָה איש אמיץ כח אשר יעמוד על המשמר ולא יתן לאיש זר גם לנעת בו, עד בוא יום נשים לדרך רחוקה פעמינו, אז נקחהו אתנו ונביאהו לארץ אחרת ושמה יהיה בבית החפשיית, מקום שדודי תבונה, עד ירפא או עד יחכם לראות כי אולתו תיסרנו — ככלותו לדבר מסר ליד פינזן שלש מאות שקל ויאמר עוד: חושה, רעי, ואל תאחר וממבוכה הזאת הוציאנו! —

הרופא היוני הזה, הנוכל ככל אחיו והנכון בכל עת כמוהם להצר ולהציק לכל אשר לא בשם יוני יכנה, נעתר למיודעיו הטובים להשלים חפצם. וימחר וילך אל אֵם החולה ויתחרש אתה ויגד לה, כי לא טוב לה לשבת כלואה בחדרה, ויהלך עליה אמים כי ברגע יתגבר על בנה שגעונו, ויכל לקפץ מערשו לאחוז בערפה ולפצפצנה, או להכות את ראשה רסיסים באגרוף רשע או בכל אשר תשיג ידו וייעצנה להושיב אצל ערש הנער איש זרע וגבור להיות שומר לראשו או לאסור את ידיו בעבותים, ותחרד הורתו מאד ולא האמינה לדבריו, כי ידעה את טוב לבב בנה מילדותו, ויקרב הרופא אל החלה וימשש את עורק ימינו ולבעבור הכעיסנו, למען יתקצף וידבר דברים ולא יחדל פשע, ואז תהיה תואנה לעשות לו רעה, אמר לו: הנך משתגע, הזיונות מבהילים בראשך ובלי דעת אמרתך תצפצף, לא פה מקומך כי אם בבית חסרי תבונות, שם יעצרו בעד רוחך הרעה ויכבשוה — ופעמער, אשר נשא בשרו בשניו מכעסו עד כה, התמרמר אליו ויאמר: לא אנכי כי אם אתה תשתגע, רופא אליל הנך ובעצתך הנבערה תוליך גם אחרים שולל; אין אונים הנני כי חבורתי עוד לא נרפאה, אך ראשי עלי תמים אין מוס בו, את כחי בזו מורשי בפקודת אדוניהם ובשכלי יד לא שלחו, על כן אל תוסיף תדבר אלי הוללות וסכלות כאלה —

— כסיל ובער — צעק הרופא בקול גדול — לא רק ידיך ורגליך תלכדנה בחבלים, כי אם גם שפתך אבלום במתג ורסן! — לקולו באו שני הרעים הצדיקים ויגשו אל הנער ויאמרו לתפשו בחזקה, וכאשר החל בידיו הרפות להרוף אותם מפניהו, לקללם ולתת אותם לגדופים: "הבאתם שנית אלי לשפוך את דמי? ולהרגני אתם אומרים? אמי, הושיעני!" כלתה אליו הרעה, כי נקראו שני עבדים יונים כבירים ויעקדו ידיו ורגליו, וגם הגלב מהר לבוא בפקודת הרופא ולא שם לבו לאנקת חללים אשר שוע הנער ויגלה את מחלפות ראשו ויעביר תער על קרקדו ויניח עליו אבני קרה, אז אשתולל החלה כאמת, נסרחה חכמתו, דבר ולא ידע מה, השביץ אחוזו ועל עפעפיו היה צלמות, — ואמו העניה צעקה מר ואין מושיע לה, נתנה את קולה בככי גדול ותריד בשיחה ותנהום ומרב יגונה גם נפשה קרבה לשחת!

הרעים הגבורים, אחרי שובם מהכות את החלש, אשר לא עצר כח להניף גם את ידו על צורריו ריקם, באו אל חדר אחר ויגשו אל הפנה מקום תמונות קדושים רבים תפושות זהב וכסף ולפניהן פתיל לוחט באסוף שמן, וישתחוו ויברכו את אלהים אשר נתן את אויבם בידם ואת מתקוממם הכריע, וגם הרופא התם והישר באדם בא, ויגשקוהו וישאו יחד כוס ישועות, וישתו עסים לרוב, וישמחו ויעלצו כי הגדילו לעשות.

מיום קרה לפעמך האסוף עד עתה, עיני תחמס היו פקוחות למנוע רגל זר מחדרו, כי ירא פן יחמא החלה בלשונו לספר את כל תלאותיו ותגלה הרעד בקהל — ובכל זאת, באשמת העבד אשר עמד על המשמר וירדם, התגנב לבוא אל המִּפְּה ביום ההוא בבקר רעו מעקבה, פֵּעדָר, אשר מביתו יצא פעמר בחצי

הלילה ויפול ברשת מזרה לאחרי, ולפניו שפך האומלל שיחו ויגל לו כל תעלומות אידו, כי דודו ותחמס היו בעוכריו, ויקלל את עברתם כי קשתה לארוב לנפש איש במסתרים, ולולא מזמתם המוראה והננאלה, כי עתה לא קרבה חיתו למימים, ועתה יסבו עליו שומרים כעל אסיר בבית חסה וירחיקו ממנו כל אוהב ורע, ומי יודע אם לא גם עתה יגדו על נפשו, ויבך ויתחנן לו לבלתי עמד מנגד ולהביט אל עמל, כי אם להחיש מפלט לו ולהוציאנו מן הבית הזה, וישבע לו רעהו על הדבר הזה וימהר ויכין לו חדר אחד בבית מגורו, ולעת ערב בא אל בית תחמס במרכבה ערוכה להוביל בה ידוע חלי, ואתו שני אנשים להעמיסנו על שכמם ולנשאנו מן הבית, אך שנגה יצאה מלפניו כי לא שאל מראש את פי אדוני הבית, ובגשתו אל הדלת לבוא עצרהו שומר הסף ולא נתנו לפסח גם על המפתן, — ואולם פּעדָאָר היה ערום להרחיב לו במתן, ועקב שחד הוליכו השומר אל אדוניו לדבר אתו, ויבוא אל שלשת הרעים, השמחים וטובי הלב, אשר הריקו כעשרת בקבוקי יין חמר, והמשקה בעזבו את הכלים הפך עינם ללבן ואת פני שותיו כסה בחכלילות.

— מי אתה, אדוני? — שאל תחמס את הבא.

— אנכי איש עקבה, רע נאמן לפעטר החלה, ואני באתי עתה לאספנו אל ביתי —

— ומי הגיד לך כי חלה הנהו? —

— כפיו ובשפתיו הגיד לי היום בבקר, — תחמס, אשר לא נבלע עדנה

מן היין כי עצר כח לשותות הרבה מאד, רגז תחתיו ויאמר: לפניך פה רופאו, איש נכון וחכם, גם דודו עצמו ובשרו, אשר עיניו פתוחות יומם אף לילה על העני והכואב, ונס ידו לא אזלת לרפוא את החלה כאשר יאתה, אף אנכי אהבתי את פעטר ומשכתיהו חסד להותר פה בביתי, כמעון נקי ושלח, למען תעלה ארוכתו מהרה — ואם כן חסדך היום למותר —

— ובכל זאת אחלה את פניך, אדוני, למלאות משאלות רעי, כי בשבת יעמדו

יחד אקל מעליו מכאוביו, אסמכנו בחליו בדברים נחומים וימיו כרגעים לו יעבורו, תחת אשר עתה לכדד ישכב וישא בשרו בשניו לבדו באין רע להתרועע — עתה ידעתי — אמר תחמס בערמה בפנותו אל הרופא — כי כנים דבריך אשר אמרת כי מוט התמוטטה תבונת פעטר וישתגע, כי איננו יודע מאס ברע ובהר בטוב, את ביתי יעזוב ללכת ולגוע אל מקום אחר —

— אין טוב לו כי אם להותר פה — אמר הרופא — אם ננידהו ממקומו

תכלה אליו הרעה כי יגבר עליו שבעונו ולא ירפא עוד —

— את כבודי הנך מחלל — אמר כלבקי לפּעדָאָר — המרם תדע כי כל אשר יש לאל יד איש לעשות לפעטר עשיתי, דודו הנני וכסף לא אחשוב להושיענו בצר לו, ואתה איש נכרי לא ידעתי תמול שלשום באת היום לעזור לו, כמו אם הקשחתי לבי ופניתי אליו ערף — חי נפשי כי משגע בן אחותי! —

— אל נא, אדוני, אל תשיבו את פני — אמר פּעדָאָר — לא ידעתי, מה הרע

לכם רעי כי כה תרדפוהו ותעשו עמדו רעה, הוא בצל קורת הבית הזה לא יאמין

עוד בחיים, ומדוע תעמיסו עליו על חסדכם ביד חזקה? לא צרי ינהה מזור, אף לא סמים יביאו תעלה לְמִקְהָ אֱלֹהִים, כי אם מנוחת הנפש ושלות הלב והאמונה ברופא כי יוכל לחלצנו מטהלתו, ואם יחסרון כל אלה, אז רפאות תעלה לו אין — אולם מי הגיד לך כי נרדפנו ונרע עמדו? — אמר תחמס בקצף.

— רעי לא כחד ויגל לי את כל אשר עם לבבו, כי מירכס למעצבה ישכב וכי אחרי אשר העליתם עליו כל חלי וכל מכה השלכתם אותו בחדר נשיה, מקום תוחלתו נכזבה להקשיב גם תנחומות אוהב — על כן לעצתי נא שמעו, פתחו לי דלת כלאו ושני עבדי ההולכים אתי על כתף יסבלוהו ואל מרכבתי ישאוהו להביאנו אלי, ואני אערוב את הנער כי בעוד שבעה ימים יקום ויחי — לא תקום ולא תהיה — אמר כלבקי בחרון אף — כי לבשת לי וגם לחרפה לעזוב את בְּנֵי־אֲחֹותֵי אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי עַל יַד אִישׁ זֶה, והוא מתהולל בלי דעת, יספר חלומות אשר ראה בתנומות עלי משכב בחליו ואשר נחצבו עלי לוח קרדו בליל אידו מידי נשים זונות ועוגביהן בבית מרזה, שם תעה מן השכר והתגעש ופריצים נלחמו בו ויכלו לו — עתה יראו עיני זרות וגם את מחוננני לא יכיר ויחשכם למרצחים — המעט לי לשמוע מפיו להג והכל פה, כי עוד יוסיף באולתו לחטוא ולהפיח כזבים בבית נכרי! —

— לא כן, אדוני, אמר פֶּעֶרָאָר, בבְּנֵי־אֲחֹותֶיךָ לא במשפט תתן דפי, שהדו אנכי כי לא בין דפי זמה היה בלילה ההוא, איש נכבד הוא ועל נכבדות יקום, בביתי היה ואתי התרועע, לשוא תפקוד עליו עון והוא בר לבב — כנים דבריו כי אתה ורעך סכותם בכל צרתו ויוגו, כי העברי איזידאָר אשר קמתם לו לאורבים מוצא לו מנוח עד היום תחת נג ביתי, ובמשנה נפלו על פעמך מלאכי הכלהות עושי רצונכם ויגיעוהו עד שערי מות! — ועתה אם אין את נפשכם לתתי לפרוש כנפי חסדי עליו אקחנו בחזקה, כי עד האלהים אביא דברו ושופטי אמת מביתכם יוציאוהו! — הרעים נבחרו מפניו וירגזו מאד, אך עד ארגיעה מהר תחמס הערום להשיב אפו: אמנם רב חסד אתה ואשבח מעשיך, כי באהבתך ובחמלתך תשלח היום עזר לאוהבך, אפס צעיר לימים אתה ולא תדע להבדיל בין קשט ובין דבר כזב; ואמינה לך כי כל אשר אמרת לפני רגע הקשיבו אונך מפי החולה, ואולם במאזני הצדק לא שקלת אמרי פיו, כי אותם חלה גם ילדה תבונה נְעֻכְרַת, והיא כחלום חזיון לילה תארוג דברים רחוקים יחד, וארץ ושמים יהיו בידיה לאחדים! ואם באמת ובתמים התגדבת היום לעזור לרעך ועליך לא יהיה לטרח העמל לסעדנו על ערש דוי, הנני לעשות כדברך להביא את האומלל לביתך, אך לא עתה בנשף כערב יום עת כסה החשך את הארץ, כי אם הואל נא לבוא אלי מחר בכקר, גם מרכבתי גם משרתי עושי רצוני אתן לך ועל כפים ישאוהו, אף רופאי הנבון ילוננו בדרך ומכל פגע ישמרנו! — תעלזונה כליותי מאד לראות אהבת רעים מהורה ותמימה, וברית נאמנת בין שניכם, תיקר נא גם נפשי בעיניכם לבוא בסודכם ואהיה לכם השלישי! —

— לקולך, אדוני, אשמע ואבוא ביתך מחר, ואולם נכספה נפשי לראות
עתה את פני רעי ולהגיד לו כמו פי, כי מוצא שפתי שמרתי ואבוא היום
לאספנו אלי וכי רק עצתך עצרתני לבלתי עשות לילה —
— הנח לו כי כבר נס שנתו ואת מנוחתו הטובה לו אל נא נפריע! —
ויקם פֶּעֶדָרָר וישתחו וילך.

המכתב המבשר חדשות לבקרים באשדות השמיע למחרתו בקהל רב: "היום
לפנות בקר יצאה אש כבית הערץ ברחוב אימליה ותאחו בארבע פנות הגג,
כל מכבי התכערה אשר בעיר התאספו יחד מקצה ויחרתו בכל עז לכבות את
המדורה, כי בתים רבים וגדולים מסביב לבית הזה וכדודי אש התמלטו ויפלו
גם עליהם, ותעל בידם לשבר קל מהרה את גג הברזל, לחדור אל העליה
ולהשקיע האש. הלהכה יצאה מחר אחד בשלישים, בו התגורר איש צעיר
לימים מעקבה ופֶּעֶדָרָר שמו, שכניו יספרו כי הוא הסכינ לקרוא בספרים על
משכבו בלילות ונר לוחט על שלהן קמץ לפניו, וידמו כי בלי שפק נפלה עליו
תרדמה ובשנתו הקריב את שמלתו או את כרו אל הגר ויריחו אש, וברגע אחד
עלה כליל החדר על המוקד, ואת הנער בקשו ולא מצאו. — ואחרי אשר כבו את
האש כלה וחרל העשן, חיו את החדר מערמות העפר ויוציאו מתוך ההפכה כאוד
מוצל מאש גופת איש שרף, בלי ראשו, ואחרי כן מצאו גם את ראשו וגם גרונו
מצאו — מזה הוציאו משפט כי יד מרצה הסכה בכל אלה, בראשונה הרג ולא חמל
את יושב החדר בחסירו את ראשו מעליו, ולמען הסתיר את דבר הרצח הצית אש
בכל החדר לבלתי השאיר לו שריד, שושרי העיר ושופטיה דורשים וחוקרים
מסתורי הפשע הנורא הזה ועד עתה לא גלו מאומה, עקבותיו לא נודעו".

יד.

השלל אשר הביא אתו חמורקי משרה המערכה ביום קרב, את גבורתו
ואמץ רוחו במלחמה, (חבורות גוו אשר נתן למכים למען התנקם בבני ישראל)
מעט היה להשביח שאון נקם ושלם בקרב לב פלדש, אשר לא הרגיע וישלח
כל יום לדרוש את שלומו, עד כי עלתה ארוכתו וישב לאיתנו, ככחו אז וככלו
עתה; אז בא אליו פלדש להביא אותו במשפט על כל מזמתיו.
— שלום — אמר פלדש — לא ראיתך כל הימים אשר שכבת על ערש
דוי, ולשלומך פעמים רבות שאלתי, כי נכספתי מאד לראות את פניך, כמה הייתי
פה בביתך ולא נתנני אביך לקרוב אליך כי גדל כאבך — עתה תהלה לאלהים
כי קמת והחלמת —
— אודה לך, אחי, ממעמקי לבבי טוב לך, כי לא שכחתי ביום רעה
ותפקדני לרגעים לשאול לשלומי —

— אחי, הגדלת לעשות חסדך עמדי בהיותך בביתי להכמיחני לתמוך את ידי בדבר
אהבתי; ידעת כי כל מחשבותי היו לריק ואבדה עצה ממני להעיר את לבה לחמלה
עלי להשיב על מכתבי, אשר ברב טובך היית מלאכי להביאנו לידה — ואני אלך
כמו אש אהבתי מאז ועד עתה ולהבת חשקי תבער בי יומם ולילה ולא תכבה —

Zeit nicht hauszuhalten verstehen und sich so mancher Stunde, die der Erholung gewidmet sein sollte, selbst berauben.

c.) **Erziehung.**

Es ist die angelegenlichste Sorge der Anstalt, jede Einseitigkeit in der Erziehung zu vermeiden, vielmehr alle Kräfte des Schülers zu wecken und zu entwickeln; Körper, Geist und Gemüth gleichmässig auszubilden und so eine Erziehungsanstalt im besten Sinne des Wortes zu sein.

Der Zögling soll beim Verlassen der Anstalt nicht nur mit einer Summe von theoretischem Wissen ausgestattet sein, sondern auch mit einem für alles Schöne und Edle empfänglichen Sinne.

Neben der ästhetischen Bildung soll auch dem praktischen Sinne Rechnung getragen sein. Namentlich sollen Urbanität und gefällige Umgangsformen der Empfehlungsbrief sein, den der junge Mann aus der Erziehungsanstalt ins Leben mitnimmt.

Bei dieser Gelegenheit resumirt der Leiter der Anstalt seine Beobachtungen über den jungen Menschen dessen besondere Neigungen und Fähigkeiten und geht den Eltern oder Vormündern desselben auf Verlangen mit wohlgedachten, auf reiche pädagogische Erfahrungen gestützten Rathschlägen an die Hand, um für den jungen Mann die richtige Lebensstellung und Laufbahn zu finden.

Aufnahms-Bedingungen.

Die Aufnahme in das Pensionat findet jederzeit statt. Die vor den Ferial-Monaten Eintretenden können noch zur Aufnahmsprüfung für die Mittelschule vorbereitet werden.

Honorar: Das jährliche Honorar für jeden Pensionär ist 800 fl. Ö. W. welches vierteljährlich mit 200 fl. Ö. W. vor hinein zu entrichten ist.

Der Unterricht in den unobligaten Gegenstände (Musik und Zeichnen), die verabreichten Schreib- und Zeichenrequisiten, ferner Bäder, Vergnügungsreisen u. s. w. werden mässig berechnet.

Jeder Pensionär muss überdiess die üblichen Ausstattungsstücke mitbringen; dieselben werden jedoch auf Verlangen auch von der Anstalt besorgt.

Der Leiter der Anstalt

V. Lamberg.

Wien, III., Hetzgasse 28.